

שמעתא עמיקתא

גליון תע"א | פרשת ויקהל פקודי - החדש | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצוות לפסח

* הכשר כלים * הכשרת המטבח * כשרות המוצרים לפסח * בדיקת חמץ * מכירת חמץ * כיעור חמץ * אכילת קטניות * חמץ וקטניות לצורך חולים וקטנים * תענית בכורות * קביעות מעודה ערב פסח * מלאכה ערב פסח * ליל הסדר * דיני השיעורים * מצה עשירה / שרויה * מוצאי פסח

הכשר כלים

כלים חדשים

א. הכשרת כלים חדשים טרם שימושם

כלים חדשים אף שיש חוש שמושחים אותם בשעת יצורם בדבר איסור, י"א שאינם צריכים הכשר כי האיסור הוא פגום לגמרי ואינו ראוי אף לאכילת כלב. וע"י בצי"א (ח"יב סי' נה). ובפרט בזמנינו שמשמשים בעיקר בחומרים סינטטיים. וע"פ מומחי כשרות. וי"א שיש להגעילם לחומרא, שמוא לא נפגם האיסור. (הגר"ש ואורו זצ"ל (מבית לוי חדש ניסן)). וי"א שמי"מ מועיל להגעילם מבפנים על ידי מילוי הכלי במים, ואין צריכים להגעילם על ידי הכנסה בכלי אחר. [הבד"ץ העד"ח (מדרך הכשרות). וע"י משי"כ בזה בס"ד בשמעתא עמקתא גליון סי"ב].

ב. כלי טפלון/קרמי, או כלים בציפוי אמאיל חדשים

מחבתות, סירי, תבניות אפיה וכדומה בציפוי טפלון/קרמי, או בציפוי אמאיל, אינם צריכים הגעלה אף לדעת המחמירים לעיל. [הבד"ץ העדה החרדית (מדרך הכשרות)].

ג. להגעיל כלים חדשים כיוור נפרדת

המכשיר כלים חדשים בתוך כלי אחר, כגון בהגעלה הכללית, ראוי לעשות כן ביורה שלא הגעילו בה כלים בלועים בחמץ. [נשאל"כ הכלי יבלע בלעות של חמץ, ואע"פ שאין הכלי נאסר משום דהוי נייט בר נייט, מ"מ הכי עדיף טפח].

הכשרת כלים לפני הטבלתם

א. קדימת הכשרת הכלי להטבלתו

כלים הצריכים הכשר (שנטרפו), וטעונים גם טבילה, מגעילים ואחר כך מטבילים. ואם הטבילים ואחר כך הגעילים י"א שמותרים בשימוש. [שו"ע (סי' קבא סעי' ב)]. וי"א שצריכים לחזור ולהטבילים. [ש"ך (סי' קכ)]. ולמעשה יש להחמיר לחזור ולהטבילים לאחר ההכשר ללא ברכה. [נח"כ (ככלל ע"י סוף אות א) ובן איש חי (שנה שניה מטות אות יח)].

ב. כשהכלי אינו בן יומיו

י"א שאם הכלים הצריכים הכשר אינם בני יומם, אינו צריך להכשירם לפני הטבילה. [דגמ"ר (שם) והביאו הפת"ש (סי' קכ)]. ויש מחמירים אף באופן זה. וכן עיקר. [בית שלמה (יו"ד מ"ת סי' קמח) הובא בדעת תורה (סי' קבא ד"ה וע"י בדג"מ) וכן משמע מהח"כ"א (ככלל ע"י סוף אות א) ומהבן איש חי (שנה ב' מטות אות יח). וכן בדרכ"ט (סי' כח) הביא ה"ח לזקוקים על הדגמ"ר].

ג. טבילת כלי הדיש לפני הכשר

אף לדעת המחמירים שיש להכשיר כלים חדשים טרם שימושם, אפשר להקל להטבילים לפני הכשרתם. [הגר"ש"א זצ"ל (ולאט שנת תשע"א) משום שחובת הכשרתם אינו אלא מחומרא. וע"י משי"כ בזה בשמעתא עמקתא גליון קכ"ט].

דין הכשר כלים

פתיחה

כלים שנשתמש בהם בחמין, כפי תשמישן הכשרן. אם תשמישן בכלי ראשון, צריך להכשירן ע"י הגעלה בכלי ראשון. אם תשמישן בכלי שני, הכשרן בכלי שני. כלי משתמשין בו בעירו שמערה מכלי ראשון, צריך לערות עליו מכ"ר. [שו"ע (סי' תנא סעי' ד)]. כמו כן ניתן להכשירם ע"י ליבון קל שהוא לחמם הכלי ע"י האש עד שיתחמם כל כך עד שקש נשרף עליו מבחוץ. [הגהמ"י (מ"א"א פי"ז אות ה) והרמ"א (סעי' ד)]. ודבר שתשמישו ע"י האש ללא משקה, הכשרו בליבון חמור. שהוא חימום הכלי עד שיהיה ניצוצות ניתזין מהכלי. [שו"ע (סעי' ד)]. כלים המצוים בזמנינו אין תזוין מהם ניצוצות. [ע"י בית אבי (פ"פ"ר סי' כז) ובספר הגעלת כלים (ע"י תמה) הטעם לזה]. ומי"מ א"ל שהיה הכלי ל-375 דרגות צלויות נחשב ליבון חמור. [בעל האג"מ (ספר הגעלת כלים ע"י תמה)]. וזה אם הכלי בלע איסור, כגון נבלה. אבל אם בלע טעם היתר, כגון כלי שבלע בשר או חלב ורוצים להכשירו להשתמש במין השני, די לו בהגעלה. [מ"ב (סי' ט)]. וחמץ מעיקר הדין נחשב כבלועת איסור אפ"י שנבלע לפני הגעת זמן איסורו. [שו"ע רמ"א (סעי' ה)]. ופעמים שבצירוף עוד צדדים מקילים חז"תי התירה בלע כמי"ש המ"ב (שם סי' כח)].

א. כלי בן יומיו

על הבלוע באיסור כגון חמץ אייבים להכשירו מהתורה אם הוא בן יומיו (כלומר אם לא עבר כ"ד שעות מבלעות האיסור). [שו"ע (סי' קבא סעי' זח)]. ומשי"כ שהוא בתנאי שלא עבר מעליע, כן מבואר בשו"ע (יו"ד סי' קג סעי' ה). וע"י ברמ"א (שם סעי' ז) שמי"מ מצרפים להתיירא דעת ר"ת הסובר שאם עבר הליהה הטעם נפגם. וע"י בחכ"א (וכלל נה אות ה) ורע"א (שם על סעי' ז וסי' קג אות ד) שמצרפים צד זה אפ"י לסי"ס].

ב. כלי שאינו בן יומיו (נותן טעם לפגם) בפסח

כלי שאינו בן יומיו, אע"פ שטעמם נפגם ואינו אוסר, מ"מ גזרו רבנן אינו בן יומיו אטו בן יומיו, שמוא יטעה ויחשוב שהקדרה אינה בת יומא, ועל כן חייב להכשירה. ובדיעבד אם ביטל בה אין המאכל נאסר משום שנותן טעם לפגם בדיעבד אינו אוסר. [שו"ע (סי' קב סעי' ב)]. וכל זה לענין שאר איסורים, אבל לענין חמץ בפסח נחלקו הפוסקים אם נותן טעם לפגם אסור או מותר. דעת השו"ע (סי' תמו סעי' ט) שדינו כשאר איסורים שבדיעבד אינו אוסר. וכן אכילת כלים חדשים לפסח.

יש נוהגים משום חומרא לפסח לייחד כלים מיוחדים ולא להכשיר את כלי החמץ. [נכ"ז"ב מצניו במ"ב (סי' תנא ס"ק יט) לענין סכינים מחמת שהיה קשה להכשירם. וע"י ירושת פליטה (בריסק ססי' כ)].

סוגי כלים שמועיל להם הכשר

א. כלי חרס

כלי חרס שהשתמש בהם באיסור או חמץ חס, אין מועיל להם הכשר. [שו"ע (רס"י תנא)]. והנה דעת בעל העיטור (הובא בתור י"ד סי' קבא) שכלי חרס שבלוע בהם איסור דרבנן מועיל להם הגעלה ג' פעמים (כל פעם עם סם חרס). והשו"ע (ססי' קיג) פסק כדבריו באיסורים דרבנן שאין להם עיקר מה"ת. דעת הפוסקים לצרף דעת בעל העיטור לעוד צדדים. ועיין עוד בחזו"א (או"ח סי' קכב ס"ק א) שכתב שבעל העיטור מודה שבאיסור חמץ לא מהני הגעלת ג"כ כי חמץ אוסר בשפחה, והרי אחר הגעלת ג"פ משהו כע"פ נשאר, ע"כ. וכסב"א זו כתבו המהר"ם ש"ק (יו"ד סי' קמ ד"ה וכן מוכרח) והדרי מלכאל (ח"ג סי' נו ד"ה והנה). אולם בפני משה (ורושלמי תרומות פי"א הי"ד ד"ה א"ל) מבואר שע"י הגעלה זו יוצא הכל].

ב. כלי חרס שהוא כלי שני

אם השתמשו בהם בחמץ בכלי שני (או צונן לגמרי), דעת השו"ע (רס"י תנא) שמוותר להשתמש בהם בפסח (ע"י הגעלה). [נע"י בנושאי כליו של השו"ע (שם)]. אבל לדעת הרמ"א (שם) אסור. ואף הספרדים נהגו כהרמ"א שלא להשתמש בהם אף לצורך דברים צוננים. [אור לציון (ח"ג רפ"א)].

ג. גדר כלי חרס

כלי חרס הוא כלי הנועשה מאדמה וחול וצורף בכבשן. אבל אם צורף בחמה מועיל לו הגעלה. [מ"א (שם ס"ק ד), מ"ב (סי' קנ) ואור לציון (ח"ג פי"ג הגה א)]. וע"י בסמוך לענין כלי אדמה].

ד. כלי פורצלן (לא מצופים)

כלי פורצלן דינן ככלי חרס ולא ככלי זכוכית, ועל כן אין להם הכשר. [פמ"ג (סי' קג ש"ד ס"ק כ), מ"ב (סי' תנא ס"ק קכ) ואור לציון (פ"י אות א)]. דלא כהע"ב"ץ המובהק ביד אפרים (רס"י קכ) דסי"ל שלא בולעים. וע"י באג"מ (יו"ד ח"יב סי' ט) שצירף דעת המקילים. וע"י בספר הלכות פסח (פ"י"ג הגה טו) שכתב בעל האג"מ דלענין פסח יש להחמיר בכל אופן].

ה. כלים עשויים מאדמה

כלים העשויים מאדמה שנתבשו בחמה, אין דינם ככלי חרס ועל כן מועיל להם הגעלה. [מ"א (סי' תנא ס"ק ד), פמ"ג (סי' תנא), גר"י (אות כה), מ"ב (סי' קנ) ואור לציון (ח"ג פי"ג הגה א)]. ויש מי שאומר שדינם ככלי חרס ולא מועיל להם הכשר. [חזו"א (סי' קכ ס"ק ב) שכלי אדמה דינם ככלי חרס]. והמנהג כסברא הראשונה. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פי"ג אות ד)]. וע"י בחשב האפוד (ח"א סי' צט)].

ו. כלי זכוכית

דעת השו"ע (סי' תנא סעי' כח) שכלי זכוכית שהשתמשו בהם אפילו בחמץ חס במשך השנה, ואפילו שימושם בכלי ראשון על גבי האש (כגון כלי פיירקס, וע"י בערכו לקמך), מותרים לפסח אחר ניקוי יסודי (ולא צריכים הכשר בחמים). [אור לציון (ח"ג פי"ג אות יב בהגה ד"ה ואף)]. אולם דעת הרמ"א (שם) שדינם ככלי חרס ואין להם הכשר. וכן נוהגים בני אשכנז אם לא בדיעבד אחר מעליע במקום הפסד מרובה. [מ"ב (סי' קנח). ועי"ש שאם רוב תשמישו צונן בדיעבד שרי אף בלא הפס"מ]. ויש אף מבני ספרד שמחמירים בזה. [אור לציון (שם)]. ויש מבני ספרד שנוהגים להכשירם על ידי עירווי במילוי שלש פעמים (דהיינו שממלאים אותם במים מעליע ושוב מחליפים את המים ונותנים אחרים מעליע וכן שלש פעמים). [רב פעלים (או"ח ח"ג סי' כט)]. וע"י במ"ב (שם ס"ק קנ) שכתב ע"פ הח"י"א שבמקום שאין בהישג ידו כלי זכוכית ואין לו כוונת

ושיאר כלים, יכול לסמוך להקל לנקותן יפה יפה ולהכשירם ע"י עירווי ג' ימים, ע"כ].

ז. הכשר לכלי זכוכית לשאר ימות השנה

י"א שכוונת הרמ"א הנ"ל להחמיר דוקא לענין פסח, אבל בשאר איסורים אין צריך הכשר ודין לנקותם כראוי. [פמ"ג (ססי' תנא מ"ז ד"ה אעתיק, ויו"ד סי' קה מ"ז ס"ק א ד"ה אסא)]. וי"א שיש להכשירם על ידי הגעלה. [מנח"י (ח"א סי' פ אות ד)]. וע"י בירושת פליטה (למהר"ם בריסק סי' כ) שמותר לתת לכתחלה שומן בשיר חס בכוס זכוכית לאחר ששהה בה חלב מעליע. ודעת הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ג הגה ז) שמותר להשתמש לסעודה בשירת בכוסות שהשתמשו בהם לחלב חס באותו היום].

ח. כלי דורלקס ופיירקס

כלי דורלקס ופיירקס, הם כלים מזכוכית שעוברים תהליך סינון וזיכוך המוציא חלק מחומר המהכתי של הזכוכית המונע שישברו ומשפיע שלא יפקעו מחום האש. [נע"י בדברי השואל בצי"א (ח"ט סי' כח), באור לציון (ח"ג פי"ג אות יב ד"ה ואף) ובסודר פסח כחלכותו (פי"ט הגה ז)]. ואף כלים אלו אם נאסרו מותרים על ידי הגעלה. [מנח"י (ח"א סי' פ) והגר"ש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ו פי"ה ע"מ ג)]. ולצורך פסח יש אומרים שיש להגעילם שלש פעמים (כי דינם קל מכלי זכוכית רגילים). [בעל ההר צב"י (צי"א ח"ט סי' כז ד"ה מיהא)]. ויש אומרים שאין להקל להגעילם לפסח אלא בשעת הדחוק. [המנח"י (שם)].

ט. כלי מצופה חרס או זכוכית (כלי אמאיל)

כלי מתכת המצופה חרס, נהגו להחמיר שלא מועיל לו הכשר ע"י הגעלה, וכי"ז לענין להכשירו לפסח, אבל בכל השנה הקילו להגעילו אחר מעת לעת. [מ"ב (סי' תנא על סעי' כג בהוספה במהדורה שניה) ובבבית לוי (יו"ד ב"י"ח ע"מ מב סוף בהגה ג). והפוסקים כתבו שכלי מצופה אמאיל דינו כני"ל כי בזמנם היה חושש שהכלי מצופה חרס. אולם בזמננו חומר זה הוא מורכב מזכוכית המתכת בחוץ ובתוך כלי כ"י בה מעט חרס (בין חמשה לעשרה אחוז), ע"י באורחות הבית (שטרנבוך פי"ג הי"ג)]. מיהו ליבון קל מועיל אף לפסח (אם החמץ לא נבלע ע"י האור, אבל אם נבלע ע"י האור צריך ליבון חמור). [חת"ס (יו"ד סי' קיג)]. עי"ש שכתב שע"י שימאל הכלי נבחלים די להכשירו אפילו אם החומר שבפנים אינו נכשר אלא על ידי חום של ליבון קל. וע"י בשד"ח (מע"י חו"מ סי' ז), בדעת תורה (שם) ובדרכ"ט (סי' קבא ס"ק כ). וע"י עוד באור לציון (ח"ג פי"ג אות יד) שיש להמנע מלהשתמש בכלי אמאיל בפסח. ולפ"י המחמירים שזכוכית דינה כחרס (ע"י לעיל), ה"ה אם הכלי מצופה בזכוכית.

י. כלי חרס"נה המצויים בזמנינו

כלי חרס"נה המצויים בזמנינו עשויים מאדמת חרסית (ומערבים בהם חומרים שונים, וביניהם זכוכית, ומי"מ הרוב הוא מאדמה, ודינה כחרס), וברוב המפעלים לאחר גמר עשיית הכלי מצפים אותם בזכוכית דקה מאוד הנקראת גלזורה (ומטרתה לטתום את החומר לגמרי שלא יבלע, ולנו). ויש מיעוט שצובעים אותם בציבע עינטטי. ועל כן, הוא הוא מצופה זכוכית, לדעת הסוברים (לעיל) שזכוכית אינה בולעת יש מקום לומר שהיא הדין בכלים אלו. (אלא שלפעמים הבסיס שלהם אינו מצופה, ומכל מקום בדרך כלל אינו בולע דרך שם). [אין דומה למה שמדובר בשו"ע (סי' תנא סעי' כג) שכלי חרס המצופה בתוך זכוכית, דינם ככלי חרס, שהרי כבר ביאר המ"ב (סי' קל) שם שאע"פ דלדעת השו"ע כלי זכוכית אינו בולע כלל, הכא כיון דמחופה על החרס עמו כבבשן בלע טפי, ע"כ. ובני"ד אינו כן שהרי צובעים אותם אחר ששנצפו בתנור. ועי"ש בבאיור הלכה בשם ביאור הגר"א, ומי"מ מבואר במ"ב הנ"ל שלא נקט כדבריו. וע"י משי"כ בשד"ח (ח"ח סי' ז) ס"ק כא]]. אולם לפי הסוברים שזכוכית דינה כחרס, אין להם הכשר לפסח. ואילו שמצופים צבצע סינטטי דינם ככלי חרס לכל הדעות.

יא. כלי מצופה בפורצלן

כלים של מתכות המצופים בפורצלן אין מועיל להם הגעלה. [אג"מ (אה"ע ח"ד ססי' ז) דהא פורצלן דינו כחרס, וכן פסקו רוב האחרונים דלא כהח"כ"א. והמוצפון פארצלנין שהוא רע צופ"ר דק י"ל שגם הח"כ"ש יודה, ע"כ].

יב. ליבון כלי פורצלן

כלים המצופים פורצלן אין יכולין גם ללבנם, כי ע"י אור מתקלקל הצפוי, ויש לחוש שלא ללבנו היטב. [אג"מ (אה"ע ח"ד ססי' ז)].

י.ו. כלי פלסטיק

כלי פלסטיק יי"א שמועילה להם הגעלה. [מנח"י (ח"י ס' סז), צי"א (ח"י ס' כו) ואור לציון (ח"י פיי אות יג). ועיין בלהורות תן (ח"ו ס' טט)]. ויקפיד להגעילים כשאינם בני יומם. [אג"מ (אה"ע ח"ד ס"י ס"ז) וחלקת יאקב (שם)]. וי"א שמאחר שלא בפור לנו אם הגעלה מועילה להוציא כל הטעם הבלוע בהם, לכן אין להתירם בהגעלה מבליעת איסור כגון נבלה או מחמץ לפסח. אבל אם נאסר על ידי בליעות של בשר ואח"כ של חלב, כיון שהתירא בלע (כגון שהחלב נבלע אחר מעת לעת), אפשר להגעילים כשאינם בני יומם, במים רותחים שעל האש ויגעילם ג' פעמים. [הגרש"י אצ"ל (שב"ל יצחק ח"ו פ"יה עמי גג). ודעת הגר"ני"ק צצ"ל (הבית בכשרותו עמ' קצ) שדינם ככלי חרס].

הדי הגעלה לבלוי טפולון

כלי טפלוֹן, שהוא כלי מתכת מצופה חומר פלסטי, אין להגעילו מחמץ לפסח. [מבית לוי (ח"ו עמי כב אות ב). ועיי בסידור פסח כחלכתו (פ"י הגה 49 ופ"ח הגה 53) בשם הגרש"י אצ"ל. ועיי עוד בזה בהגלות כלי פלסטיק לעיל אות י"ג]. מיהו מבשר לחלב או להיפך מועיל לו הגעלה ברותחין אחר מעת לעת. [אג"מ (אה"ע ח"ד ס"י ז). וכן נראה לפי המבואר במ"ב (ס"סי תנא בהגה) בשם החת"י].

טו. ליבון חמור לכלי טפולון

כלי טפלוֹן החייב לביבון חמור, לא ניתן להכשירו, כי מתקלקל על ידי כך. [מבית לוי (ח"ו עמי כב אות ב), יסודי ישורון (ח"ו עמי קנב) ורבבות אפרים (ארו"ח ח"ב ס' קעב אות ז)].

טז. כלי מגומי

כלי העשוי מגומי, יש אומרים שאם הוא עשוי מחומר כימי שהוא חומר חדש שלא נמצא בדברי הקדמונים, אין היתר להגעילו, אך אם עשוי מגומי טבעי (מעץ), מועיל להכשירו על ידי הגעלה. ואם יש ספק שמא מעורב בו חומר כימי, אפשר להגעילו. [אג"מ (ארו"ח ח"ב ס' צב)]. וי"א שבכל אופן ניתן להכשירו. [אור לציון (ח"ו פ"י אות יג) משום שאף שלא מצינו חומרים אלו בדברי חז"ל, מ"מ לא מצינו שלא מועיל הגעלה רק לכלי חרס שהתורה העידה שאין לו תקנה].

זמן הכשרת כלים

א. זמן הגעלת כלים

יש לזהר להגעיל הכלים הבלועים בחמץ קודם שעה חמישית. ואם לא הגעיל קודם זמן זה יכול להגעיל עד הפסח. אלא שצריך לזהר בכל הדברים הזכרים להך, שאין צריך לזהר בהן קודם שעה חמישית. [שו"ע (ר"ס י תנב)]. וי"א שמה שמצרכינן שלא יהיו הכלים בני יומן או שיהיה במים ששים לבטלן הוא מדינא אפי' קודם זמן איסור חמץ. [מ"ב (ס"ק יג)].

ב. כשמגעיל אחר זמן האיסור

כשמגעיל אחר זמן האיסור צריך להקפיד : [א'] שלא יהיה הכלי שמגעיל וגם היותר הגדולה שמגעיל בתוכה בני יומן. [ב'] אם הכלי שמגעיל הוא בן יומו צריך שיהיה במים ששים נגד כל אותו הכלי נבלטלו [ואם מגעיל הרבה כלים זה אחר זה צריך שיהיה במים ס' נגד כולם דהאיסור של חמץ יש בהן הפליטה חוזר ונעור ומצטרף יחד], אבל אם היורה הגדולה בת יומא אין שום תקנה להגעיל בה אא"כ יכשירה מקודם כדין. [מ"ב (ס"ק יג)]. [ג'] אסור להשהות הכלים לאחר שינוחו המים מרתיחתן דאז חוזרין ובלועין ממי הגעלה. [ד'] לא יכניס הכלים עד שירתחו המים. [ה'] צריך להגעיל היורה הגדולה שמגעיל בה, תחלה וסוף. [עיי שו"ע (ס' י תנב) ומ"ב (שם)]. ועיי באות הקודמת.

ג. איך נזהים

כל הני"ל הוא לפי הדין, אבל כבר נהגו לכתחלה להחמיר בכל החומרות הני"ל באות הקודמת, ואפילו אם מגעיל בשעה ד' או קודם. [מ"ב (ס"ק יג)].

הכשרת כלים בפסח

אין להגעיל כלים תוך הפסח, שאז חמץ אוסר במשהו ואין מועילה הגעלה משום שחוזר ובלוע. [נ"מ"א (ס' י תנב ס' א)]. ואף שהכלי אינו בן יומו מעת שנתשמשו בו בחמץ, וגם הכלי הגדול אינו בן יומן, אסור. [מ"ב (ס"ק יב)]. וכל לו לענין חוה"מ, אבל ביו"ט בלאו הכי אסור להגעיל כמבואר בסמוך תק"ט ס' ט"ז, ומ"מ מותר ללבן כלי בליבון חמור תוך הפסח. [רמ"א (ס' י תנב ס' א)]. אבל ליבון קל אסור. [כן צידד הפמ"ג (ס' י תנב מ"ז ס" ד) כי ליבון קל מפליט ואינו שורף הבלוע כמו ליבון חמור].

הכשרת המ פ ח

א. הכשרת השיש

[א'] **מנהג בני אשכנז** : להכשיר השיש שבמטבח על ידי עירוי רותחין על אבן מלובנת. ויגב השיש תחלה כדי שלא יצטננו המים הרותחין ששורף. [מ"ב (ס' י תנא ס"ק ג)]. וי"א שעירוי מקומות חשמלי שבזמננו מועיל לענין זה כעירוי על אבן מלובנת, כל הרזל המלובן מונח בתוכו, ממילא נחשב כעירוי מכלי ראשון שעל גבי האש. [הגרש"י אצ"ל (שם הגה יח ד"יה ומ"מ)]. וזה מועיל אף כשהוא מנותק מהחשמל. כל זמן שגוף החימום רותח. [וכן שמענו מהגר"י גנס שליט"א. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון ר"נט]. ונהגו לכסותו לאחר ההכשר. [הגרש"י אצ"ל (הלכ"יש פ"ג אות ט והנה י"ח)]. ובמקום שלא ניתן להכשיר השיש על ידי מים רותחים (עיי בסקמך בסוגי השיש), יש להתנין מעת לעת משמוש האחרון בחמים, ולאחר מכן יש לנקותו היטב ולכסותו כיסוי עבה. [ועיי להלן שם מותר לערות מכלי פסח לכלי חמץ ע"מ להכשירם].

[ב'] **מנהג בני ספרד** : מעיקר הדין די לשיש בנקיון יסודי בלבד. ומי"מ נוהגים להכשיר השיש על ידי עירוי מים רותחים מכלי ראשון. ואם חושש שהשיש שיתקלקל יש להתנין מעת לעת משמוש האחרון בחמים, ולאחר מכן יש לנקותו היטב ולכסותו כיסוי עבה. ואמר לציון (ח"י פ' אות יא). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ר"נט].

ב. סוגי השיש

שיש גרניט : מורכב מאבן גרניט. (הוא הנפוץ ביותר בזמנינו). ועי"פ המשווקים סובל עד כ-300 מעלות חום. ועל כן שיש זה ניתן להגעילו עי"י עירוי רותחים. והמכשיר עי"י אבן מלובנת עליו להיזהר שחומה לא ירחיק גבוה יותר מחתום הני"ל. [והאבן תהיה חמה בחום גבוה יותר מחום המים (דהיינו קצת יותר ממאה מעלות). וכ"כ בספר הגעלת כלים (פ"י"א הגה ל עמי רסג)].

שיש קיסר (עשוי מקוורץ ונקרא א"כ קיסר): אינ"פ שברך כלל היצרנים אינם מקבלים אחריות על עירוי חמים, מ"מ לפי ניסיונות שנעשו עי"י יצרנים, השיש עמד כעירוי של מים רותחים, ולפ"ז ניתן להכשירו עי"י עירוי מכי"ר (ויש לכסותו לאחר מכן כני"ל). ומי"מ יש לערות מים פושרים על כל השיש לפני עירוי הרותחים למנוע כל חשש נזק (ויגבג השיש לפני עירוי הרותחים כדי שלא יצטננו המים הרותחין ששורף). ואין להכשירו עי"י אבן מלובנת כי עלול להתקלקל. ואם חושש מבקיעת השיש, יש לנקות את השיש ולאחר מכן לכסותו בכיסוי עבה. [וכן בספר הגרש"י אצ"ל (שם פ"ג אות ד) שמועיל להכשיר עי"י עירוי].

שיש חרסין: עשוי מלבן חרסין, והוא אבן חלשה בהרבה מהגרניט, ועלולים להיווצר בה סדקים בקלות עי"י מים רותחים או סיר חם. ועי"כ יש לנקותו היטב ולאחר מכן יכסה אותו בכיסוי עבה.

ג. ביזר

[א'] **לבני אשכנז** : יש לנקותו היטב, ולאחר המתנת מעת לעת מהשימוש האחרון בחמים יש להכשירו עי"י עירוי מכלי ראשון (כי מצוי שמתשמים בו חמץ בחמין, כגון עי"י שפיכת תבשיל אטריות שעמד ע"ג האש וכדו'). ואם הוא עשוי מחומר שלא מועיל לו הכשר (כגון חרסיהנה), יש לכסותו. ולמעשה אף כביוור שממועיל לו הכשר נוהגים להחמיר לכסותו.

[הגרח"פ צצ"ל (ליקוט הל' לפסח הרה"מ פנקלטיטש) והגר"ש (ספר הגעלת כלים אות כבח)].

[ב'] **לבני ספרד** : די לטוּפו ולנקותו היטב. ויש נוהגים לערות עליו מים רותחים (ואם הוא מחרסינה יערה עליו ג' פעמים) ולכסותו בפלסטיק. [אור לציון (ח"י פ"י אות יא)].

ד. ברזים

הברזים יש לנקותם היטב. [הגרח"פ"ש צצ"ל (שם עמי ב)]. וי"א שראוי לערות עליהם ועל הידיות רותחין, ובעת שבא לערות הרותחין יפתח תחילה את ברז המים החמים שיצאו ממנו מים רותחים כדי להגעילו מבפנים ומבחוץ יחד. [מדריך הכשרות (שם עמי 148 אות ח)]. ויש נוהגין להניח ברז נקי לשינון המים בפסח.

ה. אריחי החרסינה

אריחי החרסינה מעל השיש לפעמים נבלע בהם חמץ מחמת שנשפך עליהם רוטב חמץ מקדירות רותחות המונחות על השיש, או מזיעת אדים העולה אליהם מקדרות חמץ רותחות הסמוכות להם, לכן רצוי להגעילם על ידי ניקוי ועירוי רותחים מכלי ראשון. [מדריך הכשרות (שם אות ט)].

ו. מקום יציאת מי הכיור

ראוי לשפוך חומרי נקוי במקום יציאת מי הכיור, כי לפעמים נשאר שם חמץ ויש להפסידו מאכילה, לחשוש לדעת הסוברים שבעת שיערה שם בפסח תבשיל רותח יאסר התבשיל על ידי ג' ניצוק חיבור". [מדריך הכשרות (שם עמי 149 אות פ). ועיי בספר הגעלת כלים (אות קכ) בשם הגר"ש ואזנר צצ"ל].

ז. תנור (אף מציפה אמאיל)

התנור ניתן להכשירו על ידי ניקוי יסודי, ולאחר המתנת כ"ד שעות ללא שימוש, יש לעשות ליבון קל על ידי חימום התנור בחום הכי גבוה. (ואם ניתן להדליק גם הגריל עדיף, כי גוף החימום שלו מגולה. וכן בתנורים המגועים ל- 375 דרגות צלזיוס שהוא ליבון חמור (כמבואר לעיל), יש להכשירם בדרגת חום זו). [עיי מנח"י (ח"י ג' סו אות ג וח"ד ס' יב אות א), מנח"ש (מ' ת' ס' א), הגר"ני"ק צצ"ל (חוט שני פ"י ס"ק ב), קשו"ע (פפירוס בבי"ח ביאורים ס' ה) ועוד. ועיי בחת"ס (וי"ד ס"י ק"ג) שכלי אמאיל אפשר להכשירם עי"י ליבון קל או ליבון חמור]. ואף אם הדלת עשויה מזכוכית מועיל הכשר זה. [הגר"ני"ק צצ"ל (שם ס"ק ב)]. וי"א שראוי לכסות הזכוכית בנייר אלומיניום.

[הגרח"פ"ש צצ"ל (שם עמי 2 אות 9)]. ומי"מ אף אחר הכשר, לכתחלה יש לכסות התנור או המאכל המתבשל בתוכו. [הגרש"י אצ"ל והגר"ני"ק צצ"ל (סידור פסח כחלכתו פ"ח גנה 2). ודעת אור לציון (שם אות ב) בהגה ד"יה והנה כל זה) דכך יש לעשות מעיקר הדין, כי לדעתו אין מועיל הכשר לתנור לצורך פסח]. אלא שיש צדדים שלא לסמוך על ההכשר לענין פסח, ועל כן מי שיכול לייחד תנור אפייה עבור פסח תבא עליו ברכה. [הגרש"י אצ"ל (שם פ"ג גנה 8) והגר"ש ואזנר צצ"ל (מבית לוי ח"א עמי ט)].

ח. רשתות ותבניות התנור

תבניות ורשתות שהשתמשו בהם לצורך חמץ צריכות ליבון חמור. [שו"ע (ס' י תנא ס' ד)]. והמצויאות בזמנינו לרוב אי אפשר ללבנם מחשש שיתקלקלו, ועל כן יש לרכוש חדשות לפסח. (ומי"מ לפעמים ניתן ללבנם בתוך תנור המגיע ל-375 דרגות צלזיוס שבאופן זה נחשב ליבון חמור כמבואר לקמן). ואם לא השתמשו בהם ישירות בחמץ אלא על ידי הפסק כלי אחר (או נייר אלומיניום), בשעת הדחק ניתן להכשירם כשאר התנור ולהשתמש בהם עי"י הפסק כלל. [ועיי בדברי הגרח"פ"ש צצ"ל בליקוט הל' לפסח (לגרי"מ פנקלטיטשין עמי 2 אות 9)].

ט. תנור פירוליטי (תנור מתנקה מעצמו)

ניתן להכשיר תנור פירוליטי לפסח עי"י חימום התנור במידת הטמפרטורה המקסימלית, משום שבאופן זה נחשב לליבון חמור כי התנור מגיע לטמפרטורה של כ- 500 מעלות צלזיוס. [נעל האג"מ (ספר הלכות פסח פט"ו י הגה ק)]. ומי"מ לפני הכשרותו במדת האפשר יש להסיר את מסגרת הגומי שסיבב דלת התנור (אמנם יש סוגים שאין גומי אלא חוטי ברזל). [משום שבדקיות שערכו עי"י מומחים ההגנה שבפניו של צד"י דלת התנור ושל חלקי המתכת של התנור שסביבות הדלת, מגיעה הטמפרטורה רק לכ- 250 מעלות צלזיוס, בשל מסגרת גומי המתוקנת סביב הדלת לשם בידוד התנור מסביבות החיצונית. ורמת חום זו בכלל ליבון קל בלבד ולא ליבון חמור]. ובמדת האפשר יש לרכוש גומי חדש לפסח, או עכ"פ להגעיל את הגומי הישן גי"פ. ולענין הרשתות כיון שברך כלל א"י"א ללבנם ליבון חמור דינם כמבואר בסמוך. והתבניות, אם אפשר להכניסם לתוך התנור בחום המקסימלי ניתן להכשירם באופן זה, ומי"מ ראוי להדר לקנות תבניות חדשות לפסח. [עיי לעיל לענין כלי אמאיל. ועיי עוד בסמוך].

י. כיריים (הציבות העומדות על הגז)

החצובות יש לנקותם (כולל משטח הגז, וצדדיו והכפתורים), ולאחר מעת לעת מהשימוש האחרון יש ללבנן ליבון קל, על ידי הדלקת האש כ- 30 דקות. [כיון שהחצובות שלנו יש חשש שיתקלקלו אם ילבנו אותם ליבון חמור עד שיהיו ניצוצות ניתזין, סומכים על ליבון קל בצירוף דעת הפוסקים שחמץ היו התירא בלע, ועוד שששתששים בהם על ידי הפסק כלל, ועוד דאף כשהחמץ נשפך עליו מיד שרף. עיי מ"ב (ס' תנא ס"ק לד), אג"מ (וי"ד ח"א ס' נט) ואור לציון (ח"י פ"י אות ג). וכן פסק הגר"ח"פ שייברג צצ"ל (שם אות 9). ועיי עוד ששי"ב בשמעתא עמיקתא גליון קל"ג]. ונוהגים גם לכסותם בפח או ברדיד אלומיניום. [הגר"ש פ' שייברג צצ"ל (שם) ואור לציון (שם)]. והמבערים אי"צ הכשר ודי להם בניקוי, ומי"מ משום חומרא של פסח ראוי לעוטפם באלומיניום. [שאין רגילות כ"כ שישפך עליהם חמץ, ועוד דהאש שולטת בהם יותר, כני"ל]. ולשימוש של בשר וחלב אי"צ הכשר כלל. [מ"ב (שם), אג"מ (שם) ואור לציון (שם)].

יא. כירה חשמלית (קרימיות)

כירה חשמלית שזוככות קבועה עליה, י"א שאין ההיסק מועיל להכשירה לפסח, הואיל ורגילות הוא שנשפך מהתבשילין על גבי הזכוכית ולבני אשכנז דינם בליבון גמור, והיסק כמה מסתר שאינו כליבון גמור. [הגרש"י אצ"ל (שם אות ג)]. ועל כן יש לנקותה היטב ולהדליקם במשך חצי שעה, וישים עליה רשת מתכתת שיפסיק בינה לבין הסירים. [ויש להזהר שלא לכסותם למנרי על ידי נייר אלומיניום כי הזכוכית עלולה להתפוצץ]. ולשימוש של חלב יש מקום להקל להשתמש בה ללא הכשר. [כי אינו דומה לאינדוקציה דלחך כי בכירה זו המשטח מתחם בד"כ שורף הבעין].

יב. אינדוקציה

כירה חשמלית הנקראת "אינדוקציה" דומה בחזונית לכירה חשמלית גרילה, אלא שפועלת עי"י שדה מגנטי אלקטרוני סלילה המייצר שדה מגנטי בתדירות גבוהה, השדה החשמלי חודר למתכת של סיר הבישול ויוצר זרם חשמלי היוצר חום, החום מועבר לתכולת הסיר בלבד, שטח שמחוץ לסיר לא מושפע מהשדה המגנטי ועל כן אינו מתחמם, [מדריך כשרות ולטא (כ"ח' שנת תשל"ג עמ' 94)] המשטח שעליו מניחים חצירים עשוי מזכוכית או קרמיקה (שגם היא עשויה ביסודה ממרכיבי זכוכית). [הגרל"י הלפרין צצ"ל (מוריה ניסן ע"ט)]. ויש להחמיר שלא להכשירה לפסח. וכן יש להשתמש בכירה מיוחדת לבשר ולהלכ בפנר

או יעשה העצה שבסמוך. [דהנה במי"ב (ס' י תנא ס"ק לד) מבואר ב' טעמים להתיר בכל השנה השימוש בכיריים לבשר וחלב, א' מיד מה ששפך שרף, ב' הבלוע בהם לא יוצא כי הוי מכלי לכלי ללא רוטב. ובחצובות אלו הדרושן פעמים שאינו קיים כי כשנשפך מהסיר לחוץ המקום קר (ופעמים הסיר קטן ואח"כ משתמש בסיר גדול יותר וכדו') וכן יש לחוש שיחא סיר חם על מקום המלוכלך ויתכן חתיכות בעין וכדו'). וכמ"כ המשטח עשוי מזכוכית או של חרסין כני"ל, ולבני אשכנז לא מועיל לו הכשר לפסח (פרט לבעה"ח סד"ל שיש הכשר לחרס עיי הגעלה גי"פ, וי"א שלדעתו הדין כן אף לפסח, ולמחמירים הוא משום חשש "ימשהו", עיי בזה לעיל בדין כלי חרס). וכן א"ל הגר"מ"ש קל"ין שליט"א]. ומי"מ **לבני אשכנז** מותר להשתמש בהם אחר ניקוי יסודי והנחת דבר החוצץ בין הסיר למשטח האינדוקציה כגון מדבקות מגנטיות המיוחדות לתאם הכלים להחוצץ בין או משטח סיליקון (ש' המאפשר חיבור מגנט). [דהתי מכלי לכלי שלא עובר בלא רוטב, ואעי"פ שמהרמ"א (ס' י צב ע' ח) משמע שיש לחוש לכת' שעובר בלא רוטב, מ"מ מבואר במי"ב (ס' י תנא ס"ק קלו) דבעה"ח אין חשש]. ובכל אופן אם נפל אוכל ישירות על האינדוקציה, אם הוא מבני אשכנז (המחמירים לענין זכוכית ונטל"פ בפסח), לא יאכלנו. [ועיי בשמעתא עמיקתא גליון קל"ח]. **ולבני ספרד** הנוהגים להקל (לענין זכוכית שא"צ הכשר) מותר להשתמש בהם אחר ניקוי יסודי בלבד.

יז. פלטה השמלית

פלטה שמלית יש לנקותה היטב, ולאחר מעת לעת מהשימוש האחרון יש להדליקה כחצי שעה, ויכנסה עם נייר אלומיניום. [עיי בספר סדור פסח כהלכתו (פי"ח אות ה), ועיייש שאם לא מגיעה לחום הנצרך לקבון, ידליקנה וישפוך עליה מים חמים (ויש להזהר שלא יגרום לקצר חשמלי). וכ"כ במבית לוי (ח"א עמי ט). והאור לציון (ח"א פי"י אות ז)] כתב שיש לנקותה ולכסותה עם נייר אלומיניום].

יז. מוקדוגל

יש סוברים שניתן להכשיר מוקדוגל אחר ניקוי יסודי והמתנה מעת לעת מהשימוש האחרון, על ידי שיתחמם בו מים (ועדיף שיהיו מעורבים עם חומר פוגם - אקונומיקה וכדומה שאינם מעבים את המים) עד שהוא מתמלא באדים. אלא שהכשר זה אינו מוסכם לכל השיטות, ועל כן יש להמנע מלהכשירו לפסח. וצלחת הזכוכית, לבני אשכנז לא מועיל לה הכשר (כי דינה ככלי חרס) וצריך צלחת מיוחדת לפסח. וכן הגלגלים המעמידים את הצלחת כיוון שהם מפלסטיק יש להחמיר שלא לסמוך על הגלגלים להכשירם לפסח. ומי"מ בשעת הדחק תסומל להכשיר תנור זה, יכסה המאכל על ידי שני כיסויים. [עיי בזה בתשובות והנהגות (חי"ב סי' רג), בחשב האפוד (חי"ג סי' פח), בסידור פסח כהלכתו (שם אות 8) ובשמעתא עמיקתא גליון קמ"ב].

טז. מיהם מים שלא מניחים עליו המין

מיחם המשמש לחימום מים, אם לא מניחים עליו כלל חמץ, צריך רק ניקוי יסודי. [אור לציון (חי"ג פי"י אות ה). ועיייש שאף אם יש בו באגנית אי"צ להסירה. וכ"כ הגרשו"א והגר"ש ואורו צ"ל (הגלת כלים פי"ג הגה שפה)]. ובאופן שמניח חמץ על ידי הפסק כלי, לכתחלה ראוי להגעילו. ומי"מ אם הוא אפשר עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א עמי לה)].

טז. כשמנמיח עליו המין

מיחם המשמש לחימום מים יש לנקותו היטב. ואם שמים על גבי המכסה (ללא הפסק כלי וכדו') חמץ, יש להגעילו לפסח, על ידי שירתיה בתוכו מים עד גדותיו, אחר מעת לעת משימוש האחרון. והמכסה עצמו יגעילנו תוך כלי אחר. [אור לציון (חי"ג פי"י אות ה). ומי"מ אם אפשר עדיף לקנות מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א עמי לה)].

יז. כששופכים ממנו מים על דויפא (או על שאר מיני המין)

מיחם המשמש לחימום מים, אם שופכים ממנו מים חמים על דייסא ושאר מיני חמץ, יש להגעילו כמבואר לעיל, אף אם לא מניחים עליו חמץ כלל. [משום דניצוק חיבור עיי ברמ"א סי' קה סעי ג. ועיין בדי יהודה (סי' קה פ"ה"ק ס"ק"ק לב) שבאיסורי משהו יש לחוש שניצוק אוסר אפילו בדיעבד. ועיי עוד בשמעתא עמיקתא גליון ר"טו שבהאנו מגדולי הפוסקים דיש להחמיר בניצוק אף בתתאה קר אפי' בערב פסח]. ויערה על הברז רותחין, ולפני העירוי יפתח את הברז על מנת שיצאו המים החמים מהמיחם. [ויש להכשיר את הברז משום שפעמים עולה זיעה מחמץ. ואפי"ש שברך כלל אין הוי"ה כמה בשיעור של יד סולדת, עיי"מ הכי עדיף טפי לצאת ידי כל ספק. ובני"ד יש לסמוך עיז אפי"ש שהברז הוא מפלסטיק]. ומי"מ אם לא אפשר עדיף לקנות מיחם מיוחד לפסח. [מבית לוי (ח"א עמי לה)].

יח. מיני ברים

יש לנקות ניקוי יסודי סביב הברזים והפיות, ואת כל האזור החיצוני של המכשיר כולל בסיס העמדת הכוס והמקערת וסביב כל הלחצנים. [כ"ז היינו שעות ניקוי מכל חשש חמץ]. יש לרוקן כל המים של המכשיר ולא להשתמש בו בחם כ"ד שורת [במכשירי מיני בר המאושרים לשימוש בשבת, יש להעביר את המכשיר תחילה למצב "שבת" ולאחר מכן לרוקן אותו), לאחר מכן יש להכניס מים חדשים תוך המיכל ולהרתיח המים (במכשירים המאושרים לשימוש בשבת יש להחזיר את המכשיר למצב חול עי"מ שיתמלא המיכל מחדש). ושוב לרוקן את כל המיכל (במכשירים הנ"ל יש להעביר שוב למצב "שבת"). לאחר מכן ניתן להשתמש בו. [הכשר הנ"ל הוא משום שבשימוש במיני בר לפעמים יש משום ניצוק חיבור עיי קבלה המים החמים שעירו אותם לתוך כלי חמץ או חמץ גמור (כגון דייסה) כמו כן האדים החמים עולים מכלי החמץ ועלוללים להבלע בפיות המכשיר (ואולם אין זה אלא חומריא כי ב"כ האדים העולים אינם מגיעים ליס"ב כמבואר לעיל)].

יח. מדיח כלים

מדיח כלים העשוי מאלומיניום (ולא מפורצלן), ניתן להכשירו על ידי נקיון יסודי ואחר המתנת כ"ד שעות משימוש האחרון יש להדליקו על חום הכי גבוה (כדי שהמים יהיו חמים יותר מכפי הרגילות להשתמש להדחת הכלים), ולפי המנהג (שלא מגועילים כלים שאינם רותחים) צריך שיהיו המים רותחים בחום של כ - 100 מעלות. ואל המים לא מגיעים קרוב למאה מעלות יש לחמם המים ולתת בפנים אם מלובנת. [אג"מ (אוי"ח חי"ג סי' נח, יו"ד חי"ג סי' נח, חי"ב סי' כח - כט וחי"ג סי' יג) וספר הגעלת כלים (פי"ג אות רכה)]. ומי"מ יש להמנע מלהכשירם לפסח, כי יש בהם חלקי פלסטיק (ויש סוברים שלא מועיל להם הכשר), וחריצים שקשה לנקותם. [מבית לוי (ח"א עמי ל ובחגה אות ה)].

יט. מפות

מפות ומגבות שמשתמשים בהם בחמץ, ניתן להכשירם על ידי כיבוס במים חמים (מעל 40 מעלות) עם חומרי ניקוי. [עיי ברמ"א (סי' תנא סעי' יח). וכן פסק הגרשו"א צ"ל (אשרי האיש חי"ג פי"ג אות יח)]. מפות "טרלין" שאי אפשר להרתיחם ישתמש בהם על ידי הפסק של כיסוי. ומי"מ נוהגים ליחד מגבות מיוחדות עבור כלים של פסח. [הגרח"פ"ש צ"ל (שם עמי 6)].

כ. ארזנות אוכל

יש לרוחצם במטלית ספוגה בחומר ניקוי. ונוהגים לצפותם בנייר עטיפה. [הגרח"פ"ש צ"ל (שם)].

כא. מוקרד ומקפיא

המקרה יש לרוקנו ולנקותו עם מטלית ספוגה בחומר נקוי. ויש נוהגים לכסות המדפיס (כדאי להשאיר חורים לאוורור). [הגרח"פ"ש צ"ל (שם)]. ויש לנקות היטב בקפלי הגומי, ואם ישארו לכלוכים שקשה להוציאם כיון שהם מטונפים אין חיוב להוציאם. ואי"צ לפרק את המקרה על מנת להגיע למקומות שעלול להיות שם חמץ. [הגרני"ק צ"ל (חוט שני חי"ב עמי שטז)].

כב. שולחנות שמניחים עליהם המין רותח

שולחן שמשתמשים בו ללא מפה, כיון שלפעמים נשפך או מניחים עליו חמץ חם, דעת השו"ע (סי' תנא סעי' ט) שאחר ניקוי יסודי יש לשפוך עליו רותחים. והכרעת המי"ב (סי"ק קיד) שבאופן זה צריך לשפוך מים רותחים על אבן מלובנת. ועל כן במקום ש אין חשש שהשולחן יתקלקל עיי עירוי רותחים יש ללעות כן [ומלעת המי"ב שמחמיר שצריכים אם מלובנת, שיפוך רותחים מקומקום חשמלי, כמבואר לעיל אות א)]. ויגבג השולחן תחלה כדי שלא יטבנו המים הרותחים ששופך. [מי"ב (סי' תנא ס"ק"ק)]. והמנהג להחמיר ולכסותו אפי"ש שעירה עליו רותחים. ואם יש חשש לקלוק עיי עירוי רותחים, יש לנקותו היטב ולאחר מכן לכסותו.

כג. שולחנות שברוך כולל אוכלים עליהם על ידי הפסק מפה

שולחנות שברוך כלל אין מניחים עליהם חמץ בלי הפסק מפה או כלי, די לנקותם על ידי ניקוי יסודי ואין צריך להגעילם. ונהגו לכסות השולחנות על ידי מפה או נייר אלומיניום. [הגרח"פ"ש צ"ל (שם אות 6) והוראת הבד"ץ העי"ח (שם עמי 149 אות יא). וכן הוא בכה"ח (אות רלג) שא"צ הכשר].

כד. גביע קידוש

גביע שמשתמשים לקידוש כל השנה צריכה ניקוי יסודי, ומעיקר הדין אינה צריכה הגעלה. [שו"ע (סי' תנא סעי' כה). ואף לרמ"א שם שמצריך לכתחלה הגעלה או מילוי ועירוי לכסות, היינו כי חושש למיעוט תשמיש (כמבואר בדבריו שם). וגיבה כיון שר"ד להשתמש בו בחמין כלל (ולא לכבוש בה חמץ) אי"צ הגעלה לדמיעוטא לדמיעוטא אל חי"י כמי"ש החת"ס [בהנהגותיו על ידי תנא על סעי ג, ויו"ד תשובה קיד]. וכן מבואר בב"ח (יו"ד סי' קבא סעי' אות טו). ומי"מ יש לציון שמי שדרכו לנקות כלי כזה או אחר במדיח כלים עם שאר כלי חמץ יש להגעילו, מחמת החמץ של שאר הכלים הנבלע בו עיי המים רותחים].

כה. רציפות

בזמנינו אין לנו רציפות עפר (אדמה) בעלי סדקים עמוקים. ולכן די לטאטא ולנקות בחומר ניקוי את רצפת הבית המרוצפת. ואין צורך בדיקו הסדקים הקטנים. [הגרח"פ"ש צ"ל (ליקוט הלכות לפסח להרי"מ פינקלשטיי עמי 2 אות 1)].

כו. כלי האשפה

פח האשפה וכן כף האשפה יש לנקותם היטב, וישפוך עליהם חומר פוגם את החמץ הדבוק. והמטאטא יש לנקותו היטב מחמץ, ועדיף לנקותו בחומר ניקוי הפוגם פירורי חמץ שעליו. ויש נוהגים להשתמש במטאטא חדש לפסח.

כז. הצנצוטים

צצצועים שדבוק בהם חמץ הראוי לאכילה, צריך לנקותם עי"מ להסיר החמץ, ואם לא ניתן לעשות כן יש לפסול אותו מלהיות ראוי לאכילה (דהיינו שאדם נמנע לאכול) ואין צורך לקרצף הצצצועים. [הגרח"פ"ש צ"ל (שם עמי 8)].

כח. שיניים תותבות מושטלות או מכסים שעל השניים

מי שיש שיניו חותמות (בלומבט), או מכסים של זהב וכסף שמכסים בהם את השיניים (כתת), ואי אפשר להסירם ולהגעילם, אם לא אכל חמץ חם או חריף מעת לעת קודם הפסח, אפשר שיותר באכילת דברים חמים או חריפים בפסח כמו חריין (מלבד קורט של חלתית וצנון), וכגון שישתה קודם הפסח מעט מים שוחמוו בחום שהוא רגיל בכל ימות השנה. [הגרשו"א צ"ל (הליכ"ש פי"ג אות ז)].

כט. שיניים תותבות

שיניים תותבות מעיקר הדין אין צריכים הגעלה אלא ינקם היטב ודי בכך. [אור לציון (חי"ג פי"י אות טו). והגרשו"א צ"ל (הליכ"ש פי"ג אות ו) נהג לנקותן היטב ולהגעילו בערב פסח בכלי ראשון ועי"מ שלא לקיח צורך להמתין מעת לעת פגם תחלה את המים (בנפט, סבון או אקונומיקה) לפני החימום].

ל. טבעות

טבעות שעל ידי הנשים שמתעסקות בהן כל ימות השנה בתבשילין וכדומה, יש שנהגו לשרותן זמן קצר בדבר הפוסל מאכילת כלב (אקונומיקה וכדו'). [כן נהגו בביתו של הגרשו"א צ"ל (שם פי"ג הגה 51)]. ורי"א ש שאין בהם חשש, ואין צריך לחטט בחריציהן במחט או להגעילם, ואפשר להשתמש בהם בפסח. [אור לציון (חי"ג פי"י אות ט)].

לא. עירוי מכלי פסח לערוי המין (הכשרת המים על מניע פסח)

אין לערות מכלי ראשון (לכרי שהיד סולדת בו) מכלי המועד לפסח על גבי חמץ (כגון על השיט) כדי להכשירו. [שער הציון (סי' תמד ס"ק ד) בשם הפמ"ג (סי' תמד א"א סי' ד) משום ניצוק. דלא כט"ז (ססי' תנח) שתמה על הנוהגים כן. ועיי בפמ"ג (שם א"א סי' ד) שדוקא מכלי ראשון שהי"ב חי"י. וכן הביא הכה"ח (שם אות א' כה)]. וכל זה בעירוי שלא נפקס הקלות. [גר"ז (סי' תנא אות נט)]. ואם עבר והשתמש בפסח בקדירה שעירו ממנה על כלי חמץ, התבשיל מותר אפילו באכילה. [גר"ז (שם) והמפ"מ (שם) משמע שאף אם כבר עירה מהכלל אין הכלל נאסר ומותר בשימוש אף לכתחלה].

לב. עירוי מכלי של פסח על כלי חמץ שאינו בן יומיו

קדרות שמבשלים בהם חמץ, ואפילו קערות שמשתמשים בהם על ידי עירוי או כלי שני, משפפנן היטב בענין שלא יהא חמץ ניכר בהם, ומותר להשהותן לאחר הפסח להשתמש בהם. [שו"ע (רס"י תנא) ומי"ב (שם)]. ומצינעין בפסח במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם, כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח, וטוב לסוגרם בחדר ולהצניע המפתח. [שם]. וכלי חמץ שנתנם לקישוט בארון זכוכית שבביתו, צריך לשנות מקומם בפסח ולהצניעם. [אור לציון

לג. הצנעת בן המין

קדרות שמבשלים בהם חמץ, ואפילו קערות שמשתמשים בהם על ידי עירוי או כלי שני, משפפנן היטב בענין שלא יהא חמץ ניכר בהם, ומותר להשהותן לאחר הפסח להשתמש בהם. [שו"ע (רס"י תנא) ומי"ב (שם)]. ומצינעין בפסח במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם, כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח, וטוב לסוגרם בחדר ולהצניע המפתח. [שם]. וכלי חמץ שנתנם לקישוט בארון זכוכית שבביתו, צריך לשנות מקומם בפסח ולהצניעם. [אור לציון (חי"ג פי"י אות א הגה ד"ה ואמנם)].

לד. ברכונים וזמירות שבת

אין להשתמש בברכונים וזמירות שבת של כל ימות השנה, כיון שמצוי בהם פירורי חמץ, ועל כן יש להצניעם בפסח. [הגרשו"א צ"ל (אשרי האיש פי"ח אות 6)].

כשרות המוצרים לפסח

מוצרי מזון

הרשימה היא של מוצרי מזון בסיסים (בעיקר לאלו שמוצרים בא"י) אם יש בהם חמץ או חשש שאין עי"מ לברר באיזה מהם ניתן לסמוך על המכירה אף למחמירים על עצמם.

א. עוף שאין לו כשרות מיוחדת לפסח

עופות טריים ללא כשרות לפסח, מותרים באכילה אף בפסח, אף על פי שבעבר מצאו בזפק העופות חיטה גם לאחר שהעופות עברו שטיפה. כיום ההוראה (מההכשרים המהודרים) למגדלי העופות היא שחודש לפני פסח מאכילים אותם בתערובת שאין בה חמץ. [עיי"פ מומחי כשרות]. ומי"מ לכתחלה יש לקנות עם הכשר מיוחד לפסח.

ב. אלכוהול

האלכוהול שמוצאו מגרעיני דגנים הינו חמץ גמור. ומי"מ האלכוהול המשווק בעיקר בארץ ישראל אינו חמץ. [עיי"פ מומחי כשרות. ועיי באג"מ (אוי"ח חי"ג סי' סב ד"ה אבל) שכתב דאלכוהול עצמו כשהוא בעין לא נחשב בעול מאכילה, שיש נכרים ששותין אותו עיי תערובות ותיקון קצת].

ג. ביצים

הביצים פסול להיות דבוק עליהן חשש חמץ, שלפעמים המקום שמטילות הביצים אינו נקי, ולכן נהגו המדקדקים לטווף הביצים מערב פסח ולרוקן התבניות מחשש פירורים. כמו כן יש חשש תערובת חמץ בחותמות של הביצים, ועל כן ראוי לקנות ביצים שיש כשרות מיוחדת לפסח. [מדריך הכשרות (העדה חרדית עמי 163)].

ד. מוצרים שיש בהם עמילן

עמילן חיטה - גלוטן, הוא חמץ גמור. אם יש במוצר קמח חיטה, עמילן חיטה או חלבון חיטה, מוטל על היצרן לציין שהמוצר מכיל גלוטן. ועל כן אם כתוב על גב האריזה שיש בו "עמילן" ולא כתוב שיש בו גלוטן אינו חמץ (אלא הוא עמילן טריס). ואם כתוב "עלול" להכיל גלוטן החשש הוא רחוק. ומי"מ אין לאכול אלא אלו שיש להם מיוחד לפסח.

ה. גלוקוז

חומר הגלוקוז, יש שמיוצר מקטניות, ויש שמיוצר מחיטה. כל מוצר שיש בו מרכיב זה יש להזהר מחשש חמץ. [מדריך הכשרות (העיד"ח עמי 130)].

ו. מאכלי תינוקות

מאכלי תינוקות יש לחוש להם משום חמץ ומשום קטניות, ואם הרופא מורה שצריך לקחתם, יבואר הדין לקמן לענין האכלת תינוק חמץ בפסח. [עיי"פ מומחי כשרות].

ז. קמח

קמח המצוי בזמנינו (בין קמח רגיל בין קמח מלא) אינו חמץ, ועל כן אם עבר עליו הפסח מותר באכילה (ומכל מקום אין להשתמש בו בפסח). [עיי במי"ב (סי' תננ ס"ק כד). וכן פסקו החו"י"ה הגרני"ק צ"ל (אוי"י פסח אות ט) והגרשו"א צ"ל (גלאט שתיטי סעי' 87). ושמונו ממומחי כשרות שבלתי"ה שעובר הקמח בזמנינו אין חשש חימוץ. וכן הביא הגר"מ ויא שליט"א (גלאט עמי 73) בשם הבד"ץ העדה חרדית]. וכל זה בקמח ממופלים שתחת השגחות המהודרות, אבל קמח מפפעלים שאינן תחת השגחות אלו, יש לחוש בהם משום חמץ. [עיי"פ מומחי כשרות. והטעם לזה כי בלתי"ה שעוברים יש חשש חימוץ].

ח. בורגול

בורגול הוא חמץ גמור. [מדריך הכשרות (שם)].

ט. בירה

בירה היא חמץ גמור. [שם עמי 131].

י. גלוקוז

חומר הגלוקוז, יש שמיוצר מקטניות, ויש שמיוצר מחיטה. משמש מרכיב חשוב בהרבה מוצרי מזון, וכל מוצר שיש בו מרכיב זה יש להיזהר מחשש חמץ. [שם עמי 130].

יא. גריסים

גריסים הם מיני דגן ועלולים להיות במגע במים ועל ידי זה להגיע לידי חימוץ. ומכל מקום גריסים בהכשר הבד"ץ העדה חרדית אין עוברים רחיצה במים. [שם עמי 130].

יב. גרנולה

גרנולה היא חמץ גמור. [שם].

יג. וודקה ויסקי

וודקה יש בה חשש חמץ (אלו שבהשגחת הבד"ץ העד"ח אינם מכילים חמץ). [שם עמי 131]. ויסקי הוא חמץ גמור. [שם עמי 131].

טו. היטת תפוחה – שלוח

חיטת תפוחה הוא חמץ. [שם (עמי' 131)].

טז. **כוסמת**
הכוסמת המוכרת היא קטניות, ואין זה "כוסמין" מחמשת מיני דגן. [שם]. ועי' לקמן בהלכות קטניות שאין איסור להשהותם בפסח.

יז. **ליקר**

ליקר מכיל בדרך כלל גם תמצית שיש בה חשש אלקוהול חמץ ועוד חששות. [שם].

יח. **לתת**

לתת הוא חמץ גמור. [שם (עמי' 132)].

יט. **מאלט**

מאלט הוא חמץ גמור. [שם].

כ. **מלביץ קפה**

מלביץ קפה מעובד עם חומרים שונים, ובמקרים רבים הם חמץ גמור. [שם].

כא. **נבט היטה**

נבט היטה יש בו חשש חמץ. [שם].

כב. **עמילן**

עמילן חיטה - גלוטן, הוא חמץ גמור. אם יש במוצר קמח חיטה, עמילן חיטה או חלבון חיטה, מוטל על היצרן לציין שהמוצר מכיל גלוטן. ועל כך אם כתוב על גב האריזה שיש בו "עמילן" ולא כתוב שיש בו גלוטן אינו חמץ (אלא הוא עמילן תירס). ואם כתוב "עולול" להכיל גלוטן החשש הוא רחוק. ומי"מ אין לאכול אלא אלו שיש להם הכשר מיוחד לפסח.

כג. **קווקאר**

קווקאר הוא חמץ. [שם (עמי' 133)].

כד. **קורנפלור**

קורנפלור הוא קטניות. [שם]. ועי' לקמן בהל' קטניות שאין איסור להשהות קטניות בפסח.

כה. **שיפון**

שיפון הוא מין דגן, והוא עלול להיות במגע במים ועי"ז עלול להגיע לדי חימוץ. [שם].

כו. **שמרים**

שמרים חלים (טריים) המוצרים בארץ ישראל אין בהם חשש חמץ, שמרים היבשים מחו"ל קיים בהם חשש תערובת חמץ. [שם (עמי' 134)].

כז. **המין שמותר להשהות בפסח**

[א'] חמץ גמור שעל ידי שנתערב אינו ראוי למאכל אדם (אבל ראוי לאכילת כלב), מותר לקיימו ולהותב ממנו כיון שאינו ראוי לאכילה, אבל אסור לאוכלו. [שו"ע (סי' תמב סעי' ד) ומי"ב (שם)] ולדעת השו"ע ד' זה הוא אף כשתערב לפני פסח. עיייש במי"ב (סי' כב). ועי' עוד ברמ"א (שם וסי' תמו סעי' ד), במי"ב (סי' תמב ס"ק כג) ובחזו"א (או"ח סי' קיז סי' ה' ד"ה ואמנם)]. [ב'] חמץ שנפסל מאכילת כלב מותר לקיימו בפסח. [שו"ע (סי' תמב סעי' ט)]. והוא הדין שמותר בהנאה, אבל באכילה אסור מדרבנן עד אחר הפסח. [מי"ב (סי"ק מג). ועי' ב"ש"ת לבושי מרדכי (או"ח סי' פו) לענין גדר אינו ראוי לכלב].

שאר מוצרים

א. **השש עמילן במוצרים שאינם מאכל**

מוצרים שאינם מאכל, אם רשום שיש בהם עמילן יש לחוש שיש בהם גלוטן, כי אפשר שהוא מעמילן חיטה.

ב. **השתמשו במוצרי שיש בו השש עמילן**

העמילן המצוי במוצרים הנ"ל בלוע בתוכם (ולא מרוח עליהם) [עי"פ מומחי כשרות], וכיון שעבר בי"ד שעות משעה שנבלע הוא נותן טעם לפגם. ועל כך בדיעבד אם השתמש בהם עם אוכל חם, לדעת השו"ע (סי' תמו סעי' ה) הסובר שנותן טעם לפגם מותר (בדיעבד) אף בפסח המאכל אינו נאסר. אולם לדעת הרמ"א (שם) החולק על השו"ע אין לאכול המאכל. אולם באופן שאין ידוע שיש בו עמילן אין לאסור המאכל לכל הדעות, כי אין כאן רק חשש בעלמא, והוא רק נותן טעם לפגם.

ג. **כלי פלסטיק חד פעמיים (כסו"ב, שקיות אוכל, מפות שולחן וכדו')**

כלי פלסטיק חד פעמיים אין בהם חמץ או איסור אחר. ועל כך אין צריכים אישור מיוחד.

[עי"פ מומחי כשרות. וכן הוא במדרך הכשרות (שם עמי' 50)].

ד. **מוצרי קרטון ונייר (כוסות, תכניות לאפייה עם ציפוי פנימי וכדו')**

מוצרי קרטון ונייר (שמשמשים בהם במגע באוכל), יש לחוש בהם משום עמילן חיטה, ועי"כ צריכים אישור לפסח. [הגר"נין זצ"ל (חוט שני' ע"ב ע"ב שיח אות יז). וכ"כ הבד"ץ העי"ח (שם)].

ה. **אלומיניום (רדיום ותכניות)**

תכניות ורדיוי אלומיניום חד פעמיים, ראוי להשתמש באלו שיש להם אישור (לשאר ימות השנה ולפסח) משום חשש מריחת שומן מן החי. [מדרך הכשרות (שם עמי' 50). ולענין מכסה קרטון של התכניות עי' לעיל לענין מוצרי קרטון].

ו. **כלים חד – פעמיים העשויים מחומר קלקר (פולי סטירין)**

כלים חד - פעמיים העשויים מחומר קלקר (פולי סטירין), ראוי לקנות עם אישור. [שם].

ז. **כפפות ניילון, לטקס**

כפפות ניילון ולטקס, רובם עם עמילן ויש לחשוש על עמילן שאינו כשר לפסח. ואם רואים בבירור שאין בהם עמילן אין חשש להשתמש בפסח. [שם (עמי' 51)].

ח. **כפפות רב פעמיות**

כפפות רב פעמיות ללא ציפוי פנימי (אלוורה וכדומה), ניתן לשטוף את הצד הפנימי ולהשתמש בהם ללא חשש. [שם].

ט. **מגבונים לחים**

מגבונים לחים, יש בהם מרכיבי חמץ (אמולסיפיירים - טיון), ועל כן יש להזהר לא להשתמש בהם בפסח בדברים הבאים במגע במזון או כלי אוכל, אא"כ יש להם אישור לפסח. [שם].

י. **פוליגל (PVC)**

פוליגל (PVC) אין בו חששות חמץ. [שם].

יא. **מפות**

המהדרין נוהגים לכבס לפני הפסח אף מפות חדשות. [שם].

יב. **מלך**

טלך נקי ללא תוספות וללא ריח, אין בו חשש חמץ. [שם].

יג. **אציטון**

חומרי אציטון נקי ואציטון 90%, אין בהם חשש חמץ. [שם].

יד. **שפתון (המיועד ליושב בשפתים)**

שפתונים שיש בהם טעם ערב, פעמים שמים חומר האסור הנקרא "גליצרין", וחומר זה בחלק מהחברות מיוצר עם תערובת של איסור ובחלק מהחברות מיוצר ללא תערובת איסור. [עני' בדרכי"ת (סי' קג ס"ק ט). וכן דעת המנח"י (ח"א סי' ב' אות יט) לאסור. ובצי"א (ח"י ססי' טז) מתירו, עיי"ש באיזה גוונא. והיום יש מיצרים אותו ללא תערובת איסור. אלא שמצוי שהגליצרין נפסל מאכילת כלב. וכיון שיש צדדים בזה, והחשש העיקרי הוא טעימת לשון בלבד האסורה מדרבנן, יש מקום להיתר בשעת הצורך להשתמש בהם אף ללא הכשר. [כ"ז שאינו מכוון ללקק ליהנות מהטעם. והארכנו בזה בס"ד בש. עמיקתא גליון קל"א]. ובפסח יש להחמיר יותר. (משום חשש רחוק של חמץ). ומי"מ מעיקר הדין מותר. [כ' אף על הצד שיש בו תערובת חמץ וא נפסל מאכילה. עי"פ מומחי כשרות].

טו. **משחת שניידר**

משחות שיניים מעיקר הדין מותרות אף ללא אישור מיוחד לפסח, כיון שברך כלל אין בהם תערופת איסור ואף אם יהיה מעורב בהם איסור מי"מ הוא נפגם ואין כאן אלא טעימת פה ללא בליעה. [הר' צבי (ווי"ד סי' צה ד"ה אולם) ובעל הגא"מ (או"ח ח"ג סי' סב), וכ"כ הקנה בשם (ח"א סי' כה אות ב) והאור לציון (ח"ג פי"ח אות ו)]. ומי"מ במקום שאפשר ראוי לקנות עם אישור מיוחד, בפרט לימי פסח. [עני' בתשובות והנהגות (ח"ה סי' קכא אות יא). ועי' משי"כ לעיל לענין שפתון].

טז. **תמרוקים (קרמוב, בושם וכדומה)**

מעיקר הדין מותר להשהות ואף להשתמש בקרמים, סבונים, בושם וכדו', כי לא מצוי בהם אלקוהול שהוא חמץ, ואף באופן שמעורב בהם אלקוהול שהוא חמץ מותר, כיון שהוא נפסל מאכילה לגמרי. ומי"מ משום חומרא של פסח יש מקום להמנע מלהשתמש בהם (משום חשש סיכה כשתיה), ויש מורים אף למוכרם לגוי. [עני' בחזון נחום (סי' מו), באשרי האיש (פסח פ"סי' אות ה) בשם הגריש"א זצ"ל ובקובץ תשובות (ח"א סי' מט ד"ה עכ"פ), דלא כהדברי מלכיאל (ח"ד סי' כב ס"ק ו). וכן פסק הגר"צ ובר שליט"א (גלאט גליון כז עמי' 68). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קע"ט].

יז. **איפור (מייקאפ, רימל, תוחמים וכדו')**

איפור, אין בהם חשש חמץ. [עי"פ מומחי כשרות. ואף אם ינחוש לחמץ הרי הם פגומים מאכילת כלב, ושמענו מגדולי הוראה שבאיפור אין משום סיכה כשתיה ועל כן מותרים אף לכתחלה].

יח. **שפתונים (ליפסטיק)**

מעיקר הדין מותר להשתמש בשפתונים בפסח מכל החברות (גיד, לוריאל, קרליין, וולף, רבלון וכו'). [שמענו ממומחי כשרות שלאחר בדיקה על ידי כימאי התקבלה תשובה כי מתוך מאה ועשרים הרכיבים של כל מוצר כזה יש 5-6 רכיבים שהם ספק חמץ או ספק קטניות. האחוז שהופיע היה בפרומילים. כשכל רכיב בעייתי היה בין 3-6 פרומיל. וכמו כן הוא חומר שנפגם. והורה הגר"ש ואזנר זצ"ל שמותר להשתמש בהם לכתחלה].

יט. **סבון**

סבון עשוי מתערובת חמץ (או איסור אחר) שנפסל מאכילת כלב, י"א שמותר להשהות ולהשתמש בו בפסח. [הגרשו"א זצ"ל (הלפ"כ"ש פסח פי"ד אות יא), אור לציון (ח"ג פי"ח אות ו)], ויש מחמירים משום חומרא דפסח שאין ראוי להשתמש בו. [הגרשי"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פני"ח אות טו). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא - גליונות קל"א וקע"ט]. ומי"מ בזמנינו לא מצוי בהם תערובת חמץ. [עי"פ מומחי כשרות].

כ. **אוכל לבעלי חיים**

המטפל בדגי נוי או שאר בעלי חיים, מותר לאכילם מזון שיש בו תערובת חמץ, אם הוא אינו חמץ בעין וגם נפסל מאכילת אדם. [עני' בשו"ע (סי' תמב ס' ד) ובמי"ב (שם וסי' תמב ס"ק כב) שחמץ שאינו ראוי לאדם בתערובת מותר בהנאה. ולפי"ז הי"ח בני"ד. וכ"כ באור לציון (ח"ג פי"ח אות ה)].

תרופות וויטמינים

א. **תרופות שאינן מופיעות במדריכי הכשרות**

תרופות, אף אלו שאינם מופיעות במדריכי הכשרות, מותר לקחתם, כי בזמנינו לא שכח בהם חמץ. ועוד אילו היה מעורב בהם חמץ אינו ראוי אף לאכילת כלב, ועל כן יש לסמוך להקל במקום הצורך (כגון חולי וכדו'). [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חודש ניסן ע"ח וחדש ניסן, אייר, סיון עמי' כז אות א). ועי' בגשמת אברהם (ח"א סי' תסו עמי' רסה ד"ה ובזמנינו). וכן שמענו מגדולי המורים ממומחי כשרות. ועי' בסמוך. ועי' עוד בזה באורך בשמעתא עמיקתא גליון ק"פ].

ב. **שיש בהם טעם ערב**

אף תרופות שיש בהם טעם ערב שאינם מופיעות במדריכי הכשרות, מותר לקחתם, כי אף אם נחוש שיש בהם חמץ ברוב הפעמים החמץ שבהם פסול מאכילה והטעם הערב אינו מהחמץ. ועל כן יש לסמוך להקל במקום הצורך (כגון חולי וכדו'). [עני"פ מומחי כשרות מהתשרים המהודרים. וכן פסק הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חודש ניסן עמי' ח' וחדש ניסן, אייר, סיון עמי' כז אות א) אלא שהוסיף שכדאי לרעם עם דברים מותרים כדי שיהיה דבאי ששים. ועי' בגשמת אברהם (ח"א סי' תסו עמי' רסה ד"ה ובזמנינו). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ק"פ].

ג. **ויטמינים**

ויטמינים עלולים להכיל מיני דגן וקטניות, ועל כן יש לרכוש עם הכשר לפסח. [עי"פ מומחי כשרות. וכן הוא במדרך הכשרות של העי"ח (שם עמי' 99). וכ"כ באור לציון (ח"ג פי"ח אות ג בהגה ד"ה ויש)]. ומי"מ אלו שיש בהם תערובת קטניות באופן שבטלות ברוב, אם יש בהם צורך מותרים בפסח אף לגדולים, אבל ללא צורך יש להימנע. [עני' ברמ"א (סי' תנג סעי' א) ובחק יעקב (אות ה) ועי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ש"ו].

ד. **ויטמינים למעוברות**

לדעת הרופאים הם מעוברות הנוטלות פרנטל, ברזל ותחליפי ברזל, מסיבת חוסר דם, בדרך כלל יכולות גפם תלדלג על תוספי הברזל, משום שבחג מרובות הסעודות הבשריות והעשירות, ולא ייגרם נזק אם בימות הפסח לא ייקחו ויטמינים וברזל. אלא שיש מקרים יוצאים מן הכלל בהם הרופא מחייב לקחתם. ויש להתיעץ עם הרופא בטרם מועד.

ה. **תרופות שאינן דרך הפה**

משפפים, טיפות עינים ואוזניים, פתילות, זריקות ומשחות רפואיות לשימוש חיצוני על העור, מותר להשתמש בהם בפסח ובכל השנה בכל אופן. [הוראת הבד"ץ העי"ח (מדרך הכשרות פסח שנת עמי' 125). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ק"פ].

ו. **שימוש בתרופות שנמכרו במכירת המץ**

מעיקר הדין אין חובה למכור תרופות הנמצאות ברשותו. ומי"מ המנהג להחמיר למוכרם במכירת החמץ, ואם הדין המוכר החמץ לעכו"ם מתנה עם העכו"ם שאם יהיה צורך לקחת מהם שלא יקפיד על כך. [הטעם שאין חובה למוכרם, כי בדרך כלל אפי' תרופה שיש בה חמץ, נפסל מאכילה, ובכה"ג אין משום בל יראה ובל ימצא כמבאר במי"ב (סי' שמב ס"ק מז). ועוד שאף אם יש בהם חמץ מי"מ אין בו אלא פחות מכשיעור, דעת החכם צבי (ססי' פח), הדגמ"ר (סי' תמב על המי"א ס"ק ה) ועוד, דלכא איסור ח"ש מהי"ת בבי"י ובי"י. ויש עוד טעמים כמבואר לעיל אות א]. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון ק"פ].

בדיקת חמץ

א. **חובתה בליל י"ד**

תקנו חז"ל שתחלת ליל י"ד בניסן בודקים החמץ לאור הנו, בחורין ובסדקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ. [שו"ע (סי' תלא סעי' א)].

ב. **זמן הבדיקה**

ראוי להתחיל ולבדק בתחילת הלילה (שיש עדיין קצת אור מאור היום), כדי שלא יתרשל או שלא ישכח. ואם לא בדק בצאת הכוכבים הולך ובודק כל הלילה. [שו"ע (סי' תלא סעי' א) ומי"ב (סי"ק א). ועי' עוד במי"ב (סי' תלב ס"ק יא) שכתב בדעת הרמ"א שצריך לבדוק מיד, כי עיקר המצוה לכתחלה קבעו חכמים בתחילת הלילה].

ג. **לא בדק בלילה**

אם לא בדק בלילה בודק ביום י"ד בברכה. ואם לא בדק ביום י"ד בודק בתוך הפסח בברכה. [שו"ע (סי' תלה סעי' א) ומי"ב (סי"ק ה)]. ואם לא בדק אף תוך הפסח יבדוק לאחר הפסח ללא ברכה. [שו"ע (שם) ומי"ב (שם)].

ד. **בדיקה לפני י"ד**

אם בא להקדים לבדוק ביום י"ג לאור הנו, אינו רשאי. ואם עבר בודק צריך לחזור ולבדוק. [טשו"ע (סי' תלג)]. אם בדק ב"לילי" י"ג, י"א שלא יצא ידי חובתו. [בי"ח (שם), ט"ז (סי"ק א) ועיי"ש בפמ"י]. וי"א שיצא. [חק יעקב (סי' תלג), פרי"ח (שם סי"ק יא) וגרי"א (שם)]. והעיקר כדעה השניה, אלא שיש להנמנע מלעשות כן, כי אינו רשאי לברך על בדיקה זו והנמנע מקיים מצוה ללא ברכה. [חק יוסף (שם סי"ק כ) הובא במי"ב (סי' תלג סי"ק א ושערי איתא ה) וסיים לדגמ"א לחמיר עי"ע לחזור ולבדוק עכ"פ לא יברך אז]. ואם משאיר חדר אחד ללא בדיקה מותר לעשות כן לכתחלה, שהרי יברך על בדיקת אותו חדר. [חק יוסף (שם המובא במי"ב שם) וגרי"ז (אות ז)]. ועיין לקמן הדינים השייכים למי שעוזב ביתו לפני זמן הבדיקה.

ה. **מקומות שניתן לצורך פחה**

עי' משי"כ בזה להלך בדניי מקומות החייבים בדיקה.

מנהג להניח פתיתים

א. מנהג הנחת פתיתים לפני הבדיקה

נוהגים להניח פתיתי חמץ שימצאם הבודק, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. ומיהו אם לא הניח, רשאי לברך על הבדיקה אף אם יש חשש שלא ימצא שום חמץ, כי עיקר החיוב הוא לבדוק אחר חמץ, כדי שאם ימצא יבערנו. [נמי"א (סי' תלב סעי' ב)]. ודעת הגריש"א זצ"ל (הלכות חג בחג פי"ב הנהג 7 ושבות יצחק פי"ו) שבזמנינו שנוהגים לקנות כל הבית לפני זמן הבדיקה, הנתח הפתיתים הוי חיוב מדינא. ועיי בשע"ח"צ (סי' תעב אות יב)]. ולדעת האר"י ז"ל יש להניח עשרה פתיתים. [מ"יב (ססי"ג)].

ב. גודל הפתיתים

יש להזהר הרבה שלא יאבד אחד מן הפתיתים. [מ"יב (ססי"ג)]. ועל כן נכון לדקדק שיהיו קטנים מכזית שאם יאבד אי לא יצטרך לחזור ולבדוק את הבית. [שע"ית (אות ה) וציון לדבריו המ"יב (סס).] אלא דעיי לקמן שיש סוברים שיש חיוב לבדוק אפילו על פחות מכזית. [ועדף שהמניח אותם ירשום לעצמו המקומות ששם שם הפתיתים שמא ישכח.

עשיית מלאכה ואכילה לפני הבדיקה

א. עשיית מלאכה לפני הבדיקה

יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה עד שיבדוק. [שו"ע (סי' תלא סעי' ב)]. ויזהר אפילו בחצי שעה שלפני זמן הבדיקה. [מ"יב (סי"ק ה)]. ואם התחיל במלאכה מבעוד יום, דעת השו"ע שאין צריך להפסיק. אולם דעת הרמ"א שצריך להפסיק. [מ"יב (סי"ק ט)].

ב. ללמוד לפני הבדיקה
אפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד, לא ילמד עד שיבדוק. [שו"ע (שם)]. ויש אוסרין ללמוד אף בחצי שעה שלפני זמן הבדיקה, אם לא שביקש מאחר שיוכיזנו כשיבוא הזמן. ויש מתירין לענין לימוד אף בחצי שעה שקודם זמן הבדיקה, ורק בהגיע זמן הבדיקה דהיינו צאת הכוכבים אוסרים. [מ"יב (סי"ק ו)]. ואם כבר התחיל ללמוד מבעוד יום בהיתר, דעת השו"ע (סי' תלא סעי' ב) שאין צריך להפסיק. אולם דעת הרמ"א (שם) שצריך להפסיק.

ג. לומד כבית הכנסת

אף להאוסרין ללמוד חצי שעה לפני הבדיקה, אינו אלא בלומד בביתו, אבל הלומדים שיעור בביהמ"ד אחר התפלה מותר, דהלא יהא מוכרח בודאי לבא לביתו. ומ"מ אף זה אינו מותר אלא בלומד בלא פלפול, אבל הלומד בלפלול חוששים בכל אופן דלמא אתי לאמשוכי. [מ"יב (סי"ק ז)]. וכן הדין ללומדים בבית המדרש (כגון בין מנחה למערב), שבודאי יפסיקו לתפילת ערבית.

ד. אכילה לפני הבדיקה

יזהר שלא יאכל עד שיבדוק. [שו"ע (שם)]. וטעימה בעלמא מותרת, והיינו פת כביצה ולא יותר, ואי פירות ומשקים (שאינם משכרים) אפי' הרבה. [מ"יב (סי"ק ו וסי' רלב סי"ק לה)]. ומ"מ פירות ושתיה הרבה אינם מותרים רק בחצי שעה שקודם הבדיקה, אבל משהגיע זמן הבדיקה אין נכון לשהות הרבה אף באכילת פירות. [מ"יב (סי' תלא סי"ק ו)].

ה. לא ברך בלילה

מי ששכח לבדוק בלילה, אסור ביום בכל הדברים הנ"ל עד שיבדוק. [מ"יב (סי"ק ה)].

ו. מעעריב לפני בדיקת החמץ

אותם המתפללים מעעריב בזמנו בצבור, יתפללו קודם הבדיקה דטורח לקבצן אחר כך. והמתפלל בביתו יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל, שעל ידי זה יקיים שניהם בזמנם, ואי ליכא אחר יתפלל תחלה. אכן אם הוא רגיל להתפלל לעולם ביחודי, יבדוק תחלה, דכיון שרגיל בכך לא חוששים כל כך שישכח. וי"א שלעולם יתפלל תחלה, תדדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. [מ"יב (סי"ק ח)].

ז. דרכו להתפלל מעריב מאוחר

אם דרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, לכולי עלמא אין צריך להתפלל בצאת הכוכבים לפני בדיקת חמץ (אם בידו להתפלל בצבור לאחר מכן). [הגרש"ז"א (שלמי מועד)]. ותשו"ה (ח"יה סי' רטז)]. ועיי משי"כ בזה בש. עמיקתא גליון ל"ח].

ח. נטיילת יודים לפני הבדיקה

י"א שטוב שיטול ידיו קודם הבדיקה, והוא רק משום נקיות. [מ"יב (סי"ק ב)]. ועיי בפמ"ג (א"א סי"ק א) ובגרי"ז (אות יב) משי"כ לתת טעם לנטי"ו ז'. וי"א שאם נטל ידים קודם תפלת ערבית אינו צריך לחזור וליטול. [ערוה"ש (אות א)]. ודעת הגרש"ז"א זצ"ל (הלכ"יש פסח פ"ה אות כט) שבבדיקה שאין מברכים עליה אי"צ ליטול].

דיני הברכה

א. ברכה על הבדיקה

קודם שיתחיל לבדוק יברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ". [שו"ע (סי' תלב סעי' א)]. ואם התחיל לבדוק בלא ברכה, יברך כל זמן שלא סיים בדיקתו. [נמי"א (שם)]. ואם לא בירך עד שסיים בדיקתו, אם רצונו לברך בשעת שריפת חמץ אין מוחין בידו. [מ"יב (סי"ק ד)].

ב. הבודק כמה בתים

בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים. [כגון ביתו, משרדו, רכבו וכדו']. [שו"ע (סי' תלב סעי' ב) ומ"יב (סי"ק ו)]. ויזהר שלא להפסיק בדבור כמבואר בפנינו לקמן.

ג. אחרים עוזרים לו לבדוק

אם בעל הבית רוצה שיעזרו לו אחרים לבדוק, יכול להעמידם אצלו בשעה שהוא מברך כדי שיצאו בברכתו ויענו אמן על ברכתו, ויתפארו לבדוק איש איש שמקומו על סמך הברכה שבירך. [שו"ע (שם) ומ"יב (סי"ק ו) וסי"ק ט)]. ואם לא שמעו ברכתי, לכתחלה אין לשלחם לבדוק, ומ"מ אם קשה לו לגמור הבדיקה בעצמו יכול לבקש לאחר שסייענו, ואותו אחר אין צריך לברך שכל הבדיקה מצוה אחת היא וכבר בירך הבעה"ב עליה. [מ"יב (סי"ק א)].

ד. אם בעל הבית אינו בודק כלל ומצוה לאחר לבדוק בשליחותו, אותו אחר מברך, דהוי

כשלוחו גם לענין הברכה. [מ"יב (סי"ק ז)]. ומ"מ משום מצוה בו יותר מבשלוחו על כל פנים על בעל הבית לסייע קצת בבדיקה (ובאופן זה יברך בעל הבית). [מ"יב (סי"ק ח)].

ה. דיבור בשעת הבדיקה

יזהר שלא ידבר בין הבדיקה לתחלת הבדיקה. וטוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה. [שו"ע (סי' תלב סעי' א) ומ"יב (סי"ק ו)]. ומ"מ אחר שהתחיל לבדוק רשאי לברך ברכת "אשר יצר", ולענות אמן וברוך הוא ברוך שמו על ברכות של אחרים, וכן יכול לברך על רעמים וברקים. [הגר"ש ואגור זצ"ל (מבית לוי ח"יא עמ' כב)].

אופן הבדיקה

א. בחורים ופדקים ולאור הנר

בודקים את החמץ בחורין ובסדקין ולאור הנר. [שו"ע (סי' תלא)].

ב. אור החשמל דולק

אם אור החשמל דולק בבית בשעת הבדיקה אין צריך לכבותו. [הגרש"ז"א זצ"ל (פר"ש מה ה"ט) ואור לציון (ח"יב פי"ז אות ז)]. ומ"מ המנהג לבדוק לאור הנר ולא להדליק את אור החשמל, ואם יש צורך ידליקנו. [מבית לוי (ח"יא עמ' כא)].

ג. בדיקה עם פנס

אם באפשר לבדוק בנר יבדוק על ידי פנס חשמלי. [הגרש"ז"א זצ"ל (הלכ"יש פסח פ"ה אות א ואות יב)]. והאור לציון (שם אות ח) כתב דאם אין לו נר שתמש בפנס ולא יברך על הבתח].

מקומות החייבים בדיקה

א. מקומות החייבים

כל מקום שמכניסים בו חמץ חייב בבדיקה. ואף מקומות שאין רגילים להכניס בהם חמץ אלא שיש לחוש שמא הכניס לשם חמץ באקראי, צריכים בדיקה. [שו"ע (סי' תלב סעי' א, מ"יב (סי' יג) וכה"ח (סי' תלא אות ז)].

ב. ארונות כנדים

ארונות בגדים שמכניסים לשם רק בגדים מכובסים מחמץ, אינם צריכים בדיקה, שאין הדרך להתלבש באמצע סעודה. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני ח"יב עמ"י שזי אות ד)].

ג. ארונות של כנדי תינוקות

ארונות של בגדי תינוקות נחשבים מקום שמכניסים בו חמץ, כיון שהדרך שגם באמצע הסעודה מחליפים בגדי התינוקות כשיש צורך בכך. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני ח"יב עמ"י שזי אות ד)]. והכל לפי הענין.

ד. פירוק מכשירים

אין חיוב לפרק מכשירים, כגון מקרר, תנור, מיקסר וכדומה כדי לברר לא יש חמץ. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני ח"יב עמ"י שזי אות ג)]. ואף אם ידוע שיש שם חמץ, אם אין יכול להגיע אליו רק על ידי פירוק הכלי, מספיק לבטלו ואין צריך להוציאו. [ע"י שו"ע (סי' תלב סעי' ח) ומ"יב (סי"ק כט)].

ה. מחמץ

מחמץ שלפעמים מכניסים לתוכו חמץ, חייב בדיקה, אפילו אם אינו יודע אם יש בו עתה חמץ. [מ"יב (סי' תלו סי"ק יא)]. ואף אם אין רגילים להשתמש בו בחמץ אלא שפעמים נכנס לתוכו באמצע סעודתו כדי לקחת דבר מה, חייב בדיקה. [שו"ע (סי' תלב סעי' א) ומ"יב (סי"ק יד וטו)].

ו. בדיקת כיסי הבגדים

כיסי הבגדים שלפעמים נותנים בהם חמץ (או שפעמים נופל בהם חמץ, כגון כיס של החולצה וכדו'), צריכים בדיקה. [רמ"א (סי' תלג סעי' יא) ומ"יב (סי"ק מח)]. ואם אין לו בית, אע"פ שחייב לבדוק בכיסים מ"מ אינו מברך על בדיקה זו, כמבואר בתק יעקב (סי' תלו סי"ק יז) וכן פסק הכה"ח (סי' תלג אות צא)]. ומ"מ מספיק לבדקם על ידי מישוש. [הגרשי"א זצ"ל (ספר הערות פסחים ח:)] ושבת הלוי (ח"יא סי' קלו)]. ואם כבסו הבגדים עם חומרים שנוגמים החמץ מאכילת כלב, אי"צ בדיקה. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני ח"יב עמ"י שזי אות ז)]. והכל לפי הענין שהרי פעמים על ידי כביסה רגילה אין החמץ נפגם.

ז. הצר פתוחה

מקום שמסופק אם יש בו חמץ, אם מצויים במקום זה ציפורים או שאר בעלי חיים שאוכלים חמץ, כגון בחצרות פתוחות, אינו צריך לבדוק, כי תולים שאכלוהו. אולם במקום שיודע בוודאי שהיה בו חמץ, אף אם מצויים שם בעלי חיים חייב לבדוק, לפי שאין ספק מוציא מידי ודאי. [שו"ע (סי' תלג סעי' ח) ומ"יב (סי"ק כו)]. ועיי בכה"ח (אות ט) שאם כבדו אותו מקום הוי ס"י"ס, ספק אכלוהו ספק הלך ע"י כבידו וא"צ בדיקה]. וי"א שאם בתוך ל"ו יום קודם החג ודאי היה שם חמץ, אף שעתה הוא ספק הרי הוא חייב בבדיקה. [מ"יב (סי"ק כז) בשם המג"א]. וי"א שדוקא אם יודע שהיה שם חמץ בליל י"ד, אז אינו יכול לסמוך על אכילת בעלי החיים, אבל אם יודע שהיה חמץ קודם לכן אין צריך לבדוק. [מ"יב (סי"ק כז) בשם מקור חיים].

ח. מרפסת שאינה מקורה

דין מרפסת שאינה מקורה כדן חצר הנ"ל. [הגרשי"א זצ"ל (הליכות והנהגות על הלכות פסח)].

ט. מכונית

לכתחלה יש לבדוק המכונית שברשותו אור לי"ד על ידי פנס. ומספק אין מברכים על בדיקתה כדן בדיקת כיסים הנ"ל. (ויכוון לפטור בדיקתה בברכת הבדיקה שבבית). ובדיעבד נבדקת ביום י"ד לאור היום. [הגרש"ז"א זצ"ל (הלכ"יש פ"ה אות ה)].

י. משרדים ומקומות עבודה

משרדים ומקומות עבודה, יש להזהר לבודקם בלילה לאור הנר, כדן בדיקת הבית. אלא אם כן כוללם במכירה לנכרי. [הגרש"ז"א זצ"ל (הלכ"יש פ"ה אות ד)]. ואם המשרד הוא מקום משותף חל על כולם חובה לבדוקו כמבואר בסמוך, ויש לדאוג שעכ"פ א' יבדוק עבור כולם. **יא. מקום משותף**

רשות המשותפת לכמה אנשים (כגון חדרי מדרגות, מקלטים וכז'), חל על כולם חובה לבדוקה. [ט"ז (סי' תמה ססי"ק ה) ומ"יב (סי' תלב סי"ק ח)].

יב. בחורי ישיבה בבדיקת הדרם

בחורים הדרים בישיבה חייבים בבדיקת חדרם, ואם בודקים אור לי"ד יברכו על הבדיקה. [הגרש"ז"א זצ"ל (הלכ"יש פ"ה אות ז)]. ואם אינם נמצאים שם בלילה זה, יבדקו בלילה האחרון טרם שובם לבתיהם לקראת חג הפסח ללא ברכה. [גם (נהג כט)]. ואם שוהים תוך העיר (שמצא בה הישיבה) לכתחלה צריכים לבדוק בליל י"ד ניסן לאור הנר בברכה (ולא לפני כן ללא ברכה). ומ"מ אם מוכרים חמצם במכירת חמץ אינם חליבים לבדוק (ועיי התנאים בזה לקמן). ובאופן זה עדיף להתחייב בבדיקה במקום אחר (כגון בביתו).

יג. בתי כנסיות

בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכים בבדיקה מפני שמכניסים בהם חמץ. [שו"ע (סי' תלב סעי' ז) ומ"יב (שם סי"ק ח)]. ומברכים על בדיקה זו. אלא שמחמת שיש חולקים בזה, הממונה לבדוק שם יכוון לכתחלה כשבודק ביתו לפטור גם בדיקה זו. [עיי במ"יב (סי' תלב סי"ק ז)]. וכן נקטו הדעת תורה (סי' תלב סעי' ז) והאור לציון (ח"יג פי"ז אות יד)]. ויזהר שלא להפסיק בדבור כמבואר לעיל.

יד. מקומות שניקו לצורך פסח

מקומות החייבים בבדיקה שניקום היטב לפני זמן בדיקת חמץ, מנהג העולם לבדוקם בשעת הבדיקה דרך העברה בלי חיפוש. [מחז"יב (שם אות ו) הובא בשערי תשובה (שם) והמ"יב הזכיר סבא' זו בסי' תל"ב (שע"ה"צ אות יב) בשם הפתי"ש בשם עמק הלכה (להג"ח) זבא וואלף אבי"ד זנטל או"ח סי' כפת)]. ובזמנינו ולא שכיחים חורים וסדקים ניתן לסמוך על מנהג זה. [הגרש"ז"א זצ"ל (הלכ"יש פסח פ"ה אות א ואות יב), והגר"ח"פ שינברג זצ"ל (חוקת הפסח אות א בהגה עמ"י ג)]. וכד עת הגריש"א זצ"ל (הלכות חג בחג פי"ב הנהג 7 ושבות יצחק פי"ו), ועייב נקט דהנחת הפתיתים הוי חיוב מדינא (עיי בזה לעיל). ובאור לציון (ח"יב פי"ז אות טו) מחמיר בזה. והארכנו בזה בשמעתא עמיקתא גליון רט"ו].

טז. הגר עם שכנים העלולים לזרוק חמץ במקומות המשותפים

הדר בבנין שיש בו שכנים העלולים לזרוק חמץ במקומות המשותפים (חדר מדרגות, חצר וכדו'), לכתחלה ימכור ויכותנו במקומות אלו לעכויים (אם אין דרכו להשתמש בהם, או יתנה במכירה שיהיה רשאי להשתמש בהם בשעת הצורך). [נכמ"וכ ניתן להפקיר מקומות אלו לפני ג' כמ"ש בתשובות והנהגות (ח"יא סי' רפט וח"יב סי' ריא אות יא)].

חמץ שאין צריך לבדוק אחריו

א. פירוויים שאין בהם כזית (בדיקת כפרים)

י"א שאין חובת הבדיקה אלא לחפש פירוויים שיש בהם כזית, אבל פירוויים שאין בהם כזית אינם חשובים וממילא בטלים. [פרי"ח (סי' תמד סי"ק ד וסי' תמב סי"ק ז-ח)]. וכן מבואר במ"א (סי' תס סי"ק ב וסי' תמד סי"ק ו) וסי"ק יח)]. ויש מחמירים בזה. [נחיי"א (כלל קיט אות ו), מחנה ישראל (פ"ל"ד אות ח) וחזו"א (סי' קטו סי"ק יח)]. ולפי דעה זו יש לבדוק הספרים משום שיש פירוויין (או למכרם לעכו"ם)]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן נראה מהמ"יב (סי' תלג שע"ה"צ לג)]. וכן דקדק מדבריו הגרש"ז"א זצ"ל (הלכ"יש פי"ב הנה ג)]. ועיי לקמן ביעור פירווי חמץ שגם מוכח כן. ועיי עוד באור לציון (ח"יא סי' לב) שהמנהג דלא כחחזו"א. והארכנו בזה בשמעתא עמיקתא גליון רט"ו].

ב. פירוויים הנמצאים בסדקי הרצפה (למחמירים לעיל)

אף לדעת המחמירים שיש חובת בדיקה על פירוויים פחות מכזית, מ"מ אם יש פירוויין בסדקי הרצפה, כל שאין בחמץ כזית שלם אינו חיוב לבערם, דהרי עשויים מכזית. [חזו"א (סי' קכב סי"ק ח)].

דינים השויכים לאחר הבדיקה

א. מצא המין לאחר הבדיקה

מצא חמץ בביתו לאחר הבדיקה, אף על פי שידוע בבירור שלא היה חמץ זה בביתו בשעת הבדיקה, אינו חייב לבדוק שנית את כל הבית, ואין לחוש שמא נכנס חמץ נוסף. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות כב)].

ב. נכנס תינוק עם המין במקום כדוק

אם תינוק נכנס לבית בדוק ולחם בידו, אם מצא אחריו פירורים, חזקתו שאכלו, ואלו פירורים שנפלו ממנו בשעת אכילה. [שו"ע (סי' תלח סעי' א) ומי"ב (סי"ק א)]. ודוקא אם מצא פירורים אינו צריך לחזור ולבדוק, אבל אם לא מצא פירורים צריך לחזור ולבדוק, שאין הספק שאפשר שאכלו מוציא מחובת ודאי בדיקה. [מי"ב (סי"ק ז)].

ג. נכנס עם לחם פחות מנזית

לדעת הסוברים שאין חובת בדיקה על פחות מכזית (עיי' לעיל שכן דעת רוב הפוסקים), אם ראה את התינוק נכנס עם לחם פחות מכזית א"צ לחזור ולבדוק בכל אופן.

ד. לא ראה שהתינוק נכנס עם המין

אם לא ראה שהתינוק נכנס עם חמץ, א"צ לחשוש שמא נכנס עם חמץ. [עיי' בשו"ע שם ובנו"כ].

ה. ילד שנכנס עם המין במקום כדוק

דין הנ"ל הוא דוקא בתינוק שאין בו דעת, אבל אם יש בו דעת, נאמן לומר שאכלו כולו ואין צריך לחזור ולבדוק. [מי"ב (ס"ק ז)].
תינוק שיש בו דעת הוא כבן תשע שנים, ואם הוא חרף אפילו הוא בן שש. [עיי' בתורת חטאת (כלל פא אות ח), בשו"ד (סי' קטו סי"ג) ובח"א (כלל סז אות ד)]. והכל לפי חריפותו של הקטן.

ו. לא מצא כל החמץ ששמר בצד

הניח תשע חתיכות לחם ומצא שמונה וכדומה, אינו צריך לחזור ולבדוק (אלא אם כן היו קשורים יחד), ובתנאי שביטל או יבטל החמץ. [מי"ב (סי' תלט סי"ק טז - יז)].

היוצא מביתו לימי הפסח

א. יוצא מביתו יותר משלושים יום לפני הפסח

העוזב ביתו יותר מלי יום קודם הפסח למקום רחוק, אינו צריך לבדוק את הבית שיוצא ממנו, ובערב פסח יבטל החמץ. [שו"ע (סי' תלו סעי' א) ומי"ב (סי"ק ה). ומש"כ במקום רחוק, כ"כ במי"ב (סי"ק ט). ועיי' באור לציון (חי'ג פי"ז אות יח) שבוה"ז דוקא אם יוצא לחו"ל חשיב רחוק. ועיי' עוד במי"ב (סי"ק ה) שבאופן שידוע שבדאי יש לו חמץ, י"א שצריך לבערו ויש מקילים].

ב. דעתו לחזור

אם דעתו לחזור לביתו קודם או תוך ימי הפסח, צריך לבדוק לפני שעוזב. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ק ח)].

ג. יוצא מביתו תוך ל' יום לפני הפסח

העוזב ביתו קודם ללל י"ד ניסן תוך ל' יום קודם הפסח, אף אם אין דעתו לחזור לביתו עד לאחר הפסח, חלה עליו חובת בדיקת חמץ. ועליו לבדוק בלילה שלפני יציאתו לאור הנר ללא ברכה, ואם אי אפשר לו לבדוק בלילה שלפני יציאתו יבדוק קודם לכן. [שו"ע (סי' תלו סעי' א) וכה"ח (אות ו)]. ועיי' באבניו (סי' שכב) שפירש הדיין ל' יום קודם ליל י"ד ניסן שהוא זמן בדיקת חמץ. ועיי' בביאור הלכה (שם ד"ה ולא) שבהיא מח' לענין הברכה. ועיי' בכ"ח"ח (אות לט) שכתב דספק ברכות להקל. וכן נראה מהש"ט הלוי (חי"ט סי' קיח)]. ועיי' בסמוך לענין היוצא לפני פסח ומשכיר ביתו לעכו"ם.

ד. למנזת שליח

היוצא לפני פסח יכול למנות שליח שיבדוק ויבטל החמץ במקומו בליל י"ד ניסן. וכן בני ביתו הגדולים יכולים לעשות כן עבורו (ובשעת הדחק יכול לסמוך על בדיקת נשים וקטנים). [מי"ב (סי' תלו סי"ק א)].

ה. הבית שייך לעכו"ם

ישראל היוצא מבית השייך לעכו"ם תוך ל' יום, דעת השו"ע (סי' תלו סעי' א) שצריך לבדוק אחר חמצו כדי לבערו. ואף על פי שעתידי להכנס עכו"ם במקומו מ"מ הדין כן, כי חלה המצוה עליו לבער חמצו. אולם אם עתידי להכנס עד הפסח לבית אחר, בודק שם ואין צריך לבדוק במקום הראשון (וכן אם עתידי ישראל אחר להכנס במקומו החיוב חל על השני). אמנם דעת הרמ"א (שם) להקל שכל שעתידי להכנס שם עכו"ם אין צריך לבדוק. ודעת החק יעקב (שם) להקל אפילו אם עדיין העכו"ם לא נכנס בבית כיון שהישראל הפקיר חמצו. ומסקנת המי"ב (סי"ק לב) שאם נכנס בו הנכרי יש להקל.

ו. המשכיר ביתו לעכו"ם (מכירת המין)

הנ"ל נפטר מבדקה. [וכי"כ החת"ס (או"ח סי' קלא)]. ולדעת השו"ע עליו לבדוק אלא אם כן מתחייב בבדיקה במקומו אחר. ולענין אם צריך למוכרו או להשכירו ביום י"ג או י"ד עיי' לקמן.

ז. המתארח בבית של אחרים ויהדו לו הדר

המתארח עם משפחתו בבית הוריו וכדו' לקראת ימי החג, ויחדו לו חדר מיוחד שהוא דר בו עם משפחתו (אפי' ללא קבלת קניין), בודקו אור ל"י"ד בברכה. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות יח)].

ח. המשכיר בית לבניו

המשכיר בית לחבירו לפני י"ד ניסן לצורך יום י"ד ואילך, וקנהו בא' מהדרכים ששכירות קרקע נקנת בו (בכסף, בשטר, בחזקה או בקנין סודר), אם מסר לו המפתח לפני ליל י"ד, על השוכר לבדוק, ואם לא מסר לו המפתח עד ליל י"ד על המשכיר לבדוק. [שו"ע (סי' תלו סעי' א)].
ויש סוברים דבמסירת מפתח לבד קודם ליל י"ד חלה חובת הבדיקה על השוכר (משום דאין המשכיר יכול להכנס בו שאין המפתח בידו) ונכון להחמיר כשתי השיטות ועל כן יבדוק א' מהם והשני ימנהו להיות שליח שלו. [מי"ב (שם סי"ק א) ולענין מכירה עיי"ש במי"ב (סי"ק א)].

ט. נוסע לפסח לבית הארחה

הנוסע לפסח להתארח במקום שידוע שלא בדקו שם החמץ כדין, חייב מן הדין לבדוק שם את החמץ. ולכן הנוסע לבתי מלון ובתי ארחה וכדומה, וידוע לו שלא בדקו שם החמץ, צריך לבדוק שם החמץ. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני חי'ב עמי שני אות ט)].

ביטול חמץ

א. ביטול המין

אף על פי שבדק אחר החמץ שברשותו וביערו, מ"מ חייבו חכמים לבטל החמץ. [מי"ב (סי' תלד סי"ק ו)]. ואף מי שמכר חמצו לעכו"ם, עליו לבטל החמץ. [כך המנהג. והטעם כי על הצד שהמכירה לא תחול כדין מאיזה טעם, ע"כ"פ החמץ בוטל. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון קל"ז].

ב. זמן הביטול

יש לבטל החמץ מיד אחר הבדיקה. [שו"ע (סי' תלד סעי' ב)]. אלא שבביטול זה מבטל כל החמץ חוץ מהחמץ שמשויר למחר. [שו"ע (שם) ומי"ב (שם סי"ק ז)].
ויש לחזור ולבטל כל החמץ לאחר שריפת החמץ (לפני שעה הששית שהוא סוף זמן שריפת החמץ). [גם ומי"ב (סי' תלד סי"ק א)].

ג. לשון הביטול

נוסח הביטול נתקן לכתחלה בלשון ארמי. [עיי' בבאר היטב (סי' תלד סי"ק ה) הטעם בזה. ועיי' עוד בגר"ז (שם קו"א אות ד). וכתב הכה"ח (אות לו) שאם מבין הלשון לכתחלה יאמר בלשון זה] ומי"מ מי שאינו מבין לשון זה עליו לאומרו בלשון שמבין. [רמ"א (שם סעי' ב)].

ד. אמרו בלשון שאינו מבין

אם אמרו נוסח הביטול בלשון שאינו מבין, אם יודע לפחות ענין הביטול שידוע שמפקיר חמצו, יצא בדיעבד. אבל אם אינו מבין וסובר שאומר איזו תחינה, לא יצא. [מי"ב (סי"ק ט)].

ה. ביטל החמץ בלבו

יש לבטל החמץ בדבור. ואם ביטלו בלבו בלבד, בדיעבד (שעבר זמן הביטול ואינו יכול לחזור ולבטלו) ביטולו ביטול. [עיי' בשו"ע סימן תל"ד (סעי' ב) שמבואר שצריך לומר נוסח הביטול. ומי"מ עיי' בסי' תל"ז (סעי' ב) שכתב שדי' בביטול בלב. ועיי"ש בביאור הלכה (ד"ה ומבטלו בלב) שהביא שכן עיקר להלכה].

מכירת חמץ

א. מכירת המין לעכו"ם

ישראל רשאי למכור או לתת במתנה גמורה חמצו לאינו יהודי, אפילו שידוע שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו. [שו"ע (סי' תמח סעי' א)].

ב. על מנת להפטר מהבדיקה

במקום שיש טרחה מרובה מחמת הבדיקה, יש להקל למכור או להשכיר מקום (סי"ק ב).
ועיי"ש בסי' תל"ז (סי"ק לב). ומי"מ אינו ראוי להיפטר מהצוה, דהרי מצינו דבעידן דריתחא ענשינן על עשה, וכן הוא בנשמת אדם (סי' קיט אות ח) ועיי"כ יש להשתאר עכ"פ כזית חמץ (ולא למכור לעכו"ם) כדי לקיים מצות "תשבייתו", וכן מבואר במי"ב (סי' תמה סי"ק ז). ועיי' לקמן בדיני מילוי השטר אות ג', האם יש למכור (או להשכיר) במכירת י"ג או במכירת י"ד.

ג. בעלי מניות

בעלי מניות בחברות שברשותם חמץ, עליהם להחמיר ולמכור לנכרי המניות קודם פסח. [מנח"י (חי'ג סי' א אות כו), הגריש"א זצ"ל (נתיבות שלום סי' קעג סעי' ט אות לג) והגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ניסן עמ' כו)]. ועיי' בחשב האפוד (ח"א סי' פב) שמקל בוה].

ד. חברות ביטוח

בעל חברת ביטוח המקבל אחריות על נכסים וביניהם חמץ, אינו צריך למכור חמץ זה לעכו"ם. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות א), כיון שאינו מקבל עליו שמירת החמץ בפועל אלא לשלם על הפסד].

מילוי השטר

א. מכירה על ידי שטר הרשאה

בזמנינו נהגו למכור החמץ על ידי שליח, והיינו שהקהל נותן לרב שטר הרשאה לבית הדין למכור החמץ עבורו, והקהל ממנה את הרב להיות שליח למוסרו לבית הדין, ובית הדין מוכר החמץ לעכו"ם.

ב. מכירת י"ג או י"ד

מי שמחמת טרחה צריך להפטר מבדיקת חמץ בחלק מהחדרים וכדומה, על ידי השכרת המקום ומכירת החמץ לעכו"ם, י"א שצריך לעשות כן ביום י"ג ניסן. [ח"י"א (כלל קיט אות יח) ומקור חיים (סי' תלו סי"ק ד)].
ויש חולקים וסוברים שאף אם מוכר החמץ ביום י"ד בניסן נפטר מהבדיקה. [בנין עולם (סי' כ)].
ואינה לחול ביד המקילים, ומי"מ המוכר ביום י"ג שפיר עדיף ט"ל. [מגי"ב (סי' תלו סי"ק לב)].
והמנהג להקל. [הגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה הגה ו). וכן פסקו החו"מ"א (חוט שני פסח עמ' קז) והאור לציון (חי"ג פי"ז אות יט)].

ג. איזה המין נמכר במכירת י"ג (למהמירם לעיל)

במכירת יום י"ג משכירים לעכו"ם את המקומות שרוצים להפטר מלבדוק. גם מוכרים החמץ שאינו ידוע המונח בהם. אבל שאר החמץ שבבית שיתכן שירצה עדיין לאוכלו מוכרים לנכרי רק ביום י"ד. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני פסח עמ' רג)].

ד. הדר בדירה שכורה

הדר בדירה שכורה רשאי להשכירה לעכו"ם על ידי המכירה המקובלת, על מנת להפטר מבדיקת חמץ. [עיי' מי"ב (תמח סי"ק יט), דברי מלאכי (ח"ד סי' כב), בצל החכמה (ח"ו סי' לה) ותויה (ח"ב סי' ירט) ואכמ"ל].

ה. קנין סודר

הממנה שליח אע"פ שמעיקר הדין לא צריך קנין, מ"מ לענין מכירת חמץ נהגו לכתחלה לעשות קנין חליפין להראות שגומר בלבו למכור. [עיי' רמב"ם (מכירה פ"ה הי"א - ג). ועיי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון של"ח].

ו. מכירה על ידי שליח או דרך הטלפון

מי שאין בידו למסור השטר הרשאה בעצמו, יכול למנות שליח במקומו, ויכול לעשות כן אף ע"י הטלפון. [הגרש"א זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פי"א אות ד)].

ז. החמץ נמצא בארץ אחת והבעלים בארץ אחרת

כשהחמץ נמצא במקום אחד והבעלים במקום אחר, ובמקום שהבעלים נמצאים הוא עדיין קודם התחלת שש שעות, והחמץ מונח במקום אשר לפי ערך שעות היום הוא אחר שש שעות או לפני וכדומה, י"א שהולכים לפי המקום שהחמץ מונח שם. [עונג יו"ט (סי' לו) וכה"ח (סי' תמג אות יז)].
ודעת רוב הפוסקים שהולכים לפי המקום בו בעלי החמץ נמצאים. [לבושי מרדכי (תנ" סיי' מז) וארץ צבי (ח"א סי' פג)]. ומי"מ לכתחלה יש לחוש לדעה ראשונה. ועל כן אם החמץ נמצא במקום שלפי ערך שעות היום, יגיע זמן ביעור חמץ קודם שיגיע זמנו במקום הנמצא בעל החמץ ישתדל למכור את החמץ קודם שיגיע זמן זה. [נאני"מ (ח"ד ססי' צה) ומנחת יצחק (ח"א סי' כה ד"ה י"ב למעשה)].

ח. שימוש במקומות שנמכרו במכירת י"ג

המוכר חמצו במכירת י"ג ומשכיר גם מקומות להפטר מבדיקה, רשאי להשתמש בהם רק בצורה עראית כמבואר לקמן לענין השתמשות בפסח במקומות שהושכרו לעכו"ם. ועל כן מקומות שצריכים להשתמש בהם עד זמן איסור חמץ, ישכירם במכירת י"ד, או עכ"פ יתנה שיהיה לו רשות להכנס שם עד פסח.

חמץ הנמכר לנכרי בימי הפסח

א. להכנס בחדר הנמכר לעכו"ם בימי הפסח

אין להכנס לחדר המושכר לעכו"ם. אולם אם שכח משהו הנצרך לפסח מותר להכנס בו [אף בפסח]. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני חי"ב עמי שיה). והגרש"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ז אות ח) נקט להקל במקום צורך גדול].

ב. שימוש בתרופות שנמכרו במכירת המין

אף על פי שנוהגים לכלול התרופות במכירת חמץ משום חשש תערובת חמץ. מ"מ לצורך חולה וכדומה מותר להשתמש בהם, כי בית הדין מתנה מראש עם הנכרי שירשה לישראל להשתמש בהם במידת הצורך. [כן נוהגים בתי דינים מהכשרים המהודרים במכירת חמץ]. ועיין בסמוך לענין לקיחת תרופות בפסח.

ג. מצא המין בביתו בימי הפסח

אם מצא חמץ בפסח חייב להוציאו מרשותו ולבערו. [שו"ע (סי' תמו סעי' א) ומי"ב (שם)]. ואם מצאו בשבת או יו"ט שאסור ליטלו משום מוקצה, וכמו כן אסור לשורפו, עליו לכסותו בכלי, ובמוצאי שבת או מוצאי יו"ט יבערו. [שו"ע (שם) ובמי"ב (שם)].
ובזמנינו שמוכרים החמץ לעכו"ם, אם מצא חמץ אפילו מהחמץ שלא פירט בשטר מכירה אינו חייב לשורפו, ויעשה למחיצה. [שבט הלוי (חי"ט סי' שח אות ב)].
ואם אינו יכול לעשות מחיצה ורוצה להוליכו למקום שתחמץ של הגוי נמצא שם יעשה כן על ידי עכו"ם, ואם אין עכו"ם יכול לסלקו בעצמו ויגלה דעתו במפורש (בפה מלא) שלא רוצה לזכות בו. [שבט הלוי (ח"ו סי' נט)].

דין החמץ במוצאי החג

א. לחזור לקנות החמץ מהגוי במוצאי החג

כיון שמכירת החמץ לעכו"ם צריכה להיות מכירה גמורה בלי הערמה, אחר הפסח כשיחזיר הנכרי החמץ לישראל צריך לקנותו באחד מדרכי הקנאה ולא לקבל ממנו החמץ בחזרה סתם. [בה"ש (סי' תמח סעי' ג ד"ה מכירה גמורה), ועיי"ש אופן ההקנאה]. ומ"מ הרבה נוהגים להנות מהחמץ במוצאי החג אף על פי שעדיין הבית דין לא קנה החמץ בחזרה מהעכו"ם, כי העכו"ם אינו מקפיד בכך. ועוד שיש כותבים בשטר שהעכו"ם נותן רשות להשתמש. [נ"י במנח"י (ח"ו סי' מ"ה ד"ה הנה גס)].

ב. המין השייך לבני הוי"ל (שאצלב הוא יו"ט שני)

במוצאי החג חוזרים וקונים החמץ בחזרה מעכו"ם, אף על פי שיש אנשים מחו"ל שאצלב עדיין יו"ט, מ"ימ אין עליהם לחוש שקנו החמץ בפסח, דכיון שאין רצונם לקנותו עשיו כלל אינם קונים בעל כרחם (ולרווחא דמילתא יש ב"ד שמתנים עם העכו"ם שחמץ של בני חו"ל קנויים לו עד אחר יו"ט שני). [מנח"י (ח"ו סי' מה) כי למאן דלא ניחא ליה בודאי לא יוכל להקנות להם בע"כ דידהו, ולא קנו החמץ בהקנאה דידיה. ועי' מקראי קדש (ח"א סי' עז) ויו"ט שני כהלכתו (פ"ז הנה ח)].

ביעור חמץ

א. ביעור המין

צטווינו בתורה לבער או לאבד החמץ מרשותנו. [ש"ועי' (סי' תמג) ומ"ב (סי"ק א)]. וניתן לאבדו על ידי שריפה, או על ידי שמפורד החמץ לפירורים דקים וזורה אותם לרוח, או ורקו לים או לנהר. ומ"מ המנהג לשורפו. [ש"ועי' ורמ"א (סי' תמה סעי' א) ומ"ב (שם)].

ב. זמן ביעור החמץ

מהתורה חיוב ביעור חמץ אינו אלא מתחלת שעה שביעית [דהיינו חצות] של יום י"ד ניסן. אלא שהכמים חיבו לבער החמץ שעה זמנית קודם לכן והיינו בתחילת שעה ששית. [נ"י בפסחים (א')]. וכיון שיש לבטל החמץ לאחר ביעורו, יש לשרוף את החמץ קודם שעה הששית ואחר כך יבטלנו קודם שיתוחל שעה ששית. [מ"ב (סי' תלד ס"ק יב)].

ג. להשאיר כזית חמץ על מנת לקיים מצות ביעור

נכון שלא למכור לעכו"ם כל החמץ הנשאר ברשותו, על מנת לקיים מצות השבתה בשעה ששית בחמץ שלו. ולכל הפחות ישאיר כזית חמץ. [מ"ב (סי' תמה ס"ק י' וס"י תלו)]. [ובתי הדינים מההכשרים המהודרים מתנים עם עכו"ם במכירת החמץ, שיקנה החמץ רק בסוף השעה הששית, על מנת שיוכלו בעליהם לקיים מצות שריפה בחמץ שלהם].

ד. פירוורים שאין בהם כזית

י"א שאין חובה לבער פירוורים שאין בהם כזית, משום שממילא בטלים. [נ"י בריא"ז הובא בשלטי"ג (פסחים יד. ברי"ף) ובמרה"ם חלאהו (פסחים ו'). וכן פסק הפרי"ח (סי' תמד ס"ק ד וסי' תמב ס"ק ז-ח). וכן מובאר במ"א (סי' תס ס"ב ב וסי' תמד ס"ק ו וסי"ק יח)]. וי"א שחיוב לבער פירוורים פחות מכזית. [נ"י (א' כלי קט א' ח)]. והזו"א (סי' קטז ס"ק יח)]. ולמעשה אם מצא פירווי לחם טוב לבערם (ואם הם קצת מטונפין אינם צריכים ביעור). אולם אם מצא פירווי בצק צריך להחמיר לבערם. [נ"י במ"ב (סי' תמב ס"ק לג) לענין חובת ביעור שמעמד להחמיר דחייבים לבער פירוורים (שאינם מטונפים כלל) אפי' הם פחות מכזית ואפי' הם תוך כלי שבה"ג ודאי מעטרפם אפי' הם דבוקים אליו כד לחזקו]. ועיי"ש (סי' תס ס"ק ט) שזה הפירור שאין כבוד הבית יתקצבו יחד לשעויר כזית, אבל פירווי לחם דכל פירור הוא בפני"ע, מתבטלים מאליהם. אלא דעי' עוד שם (סי' תמד ס"ק טו) דמ"מ טוב לבער גם פירווי לחם].

אכילת קטניות

א. אכילת קטניות בפסח

מנהג אשכנז להחמיר שלא לאכול קטניות בפסח. [רמ"א (סי' תג סעי' א)]. ונאמרו ב' טעמים בחומרא זו: [א'] כי לפעמים התבואה מעורבת במיני קטניות ואי אפשר לברר יפה ויבא לידי חמץ שגופם או ישבלם. [ב'] כמה פעמים טוחנים האורז ושאר מיני קטניות לקמח, ופעמים שאופנין גם כן מהם לחם, ויש עמה הארץ שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מיני דגן ובין פת לפת של מיני דגן, ואתי לאקולי גם בפת וקמח של מיני דגן, לפיכך החמירו עליהם לאסור כל פת וכל תבשיל. ואפילו לבשל אורז וקטניות שלמות גם כן אסרו משום לא פלוג, ועוד דדילמא נמצא פסח גרעינין גם מיני דגן. [מ"ב (סי"ק ו). ועי' בביאור הלכה (ד"ה ויש)].

ב. אכילת קטניות ערב פסח

י"א שאסור לאכול קטניות ערב פסח אחר חצות. [ח'ק יעקב (סי' תעא סי' ב), מהרש"ם (ח"י"א סי' קפג ד"ה הנה) ושבט הלוי (ח"ג סי' לא)]. וי"א שמצד הדין מותר אלא שנהגו שלא לאכול, ועל כן בשעת הצורך אפשר להתיר. [הגרש"א זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פט"ו הנה 42)].

ג. להשהותם בבית

מותר להשהות מיני קטניות בבית בפסח. [רמ"א (שם סעי' א)]. והיינו אפילו נפלו עליהן מים מבשאר תבואה כה"ג אסור להשהות בהא לא גזרינן דלא קבלו עליהו רק לאסור אכילתן. והוא הדין שמותר ליהנות מהן. [מ"ב ס"ק יב].

ד. הנאה מקטניות

קטניות אינם אסורים בהנאה ועל כן מותר למכור ולקנות קטניות. וכן מותר להדליק שמן קטניות. או להאכילם לבהמותו. [רמ"א (סי' תג סעי' א) ומ"ב (סי"ק ו)].

ה. נפלו תוך התבשיל

אם נפלו תוך התבשיל אין אוסרים בדיעבד. [רמ"א (שם)]. ומ"מ אותם גרגרין שמוצאים צריך לזרקם אלא אם כן אינם ניכרים. [מ"ב (סי"ק ח)]. וכל זה כשיש על כל פנים רוב בהיתר שאם לא כן לא מקרי תערובת. [מ"ב (סי"ק ט)].

ו. ביטול בכלים המכונים בקטניות

כלים שנתבשלו בהם מיני קטניות או הם בני יומם אסור לבשל בתוכם, רק במקרה שכבר בישל בתוכם יש להתיר. [קובץ תשובות (ח"ג סי' פ' אות ו)]. וכן בשעת הדחק כשמתארח אצל אנשים שלא יבינו ועלולים להפגע מכך, ניתן להקל באינו בן יומו. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פני"ט אות ד). ועי' עוד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון ש'].

ז. כלי אינו בן יומו בלוע בקטניות
כלי שבושלו בו קטניות ואינו בן יומו י"א שמותר לבשל בו לכתחלה. [כה"ח (סי' תג אות כז)]. ויש מחמירים. [הגרשז"א (הליכ"ש פ"ד הנה 102)]. ובשעת הדחק יש להקל. [הגרש"א זצ"ל (שם)].

ח. ספרדיה הנשואה לאשכנזי

אשה ספרדיה הנשואה לאשכנזי נוהגת כבעלה ואסורה בקטניות, ואם אין בעלה מקפיד אינה צריכה לנהוג איסור. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות כ). ועי' בתשב"ץ (ח"ג סי' קטט) ובפנים מאירות (ח"ב סי' קה), באג"מ (אוי"ח סי' קנח) ובהליכ"ש (פ"ד אות כ). ועי' עוד באררות רבינו (ח"ב עמ' פ) בשם החזו"א שדעתו שמי"מ א"א לכופה על כך]. וי"א שלא צריכה התרה. [אג"מ (שם) ועי' במנח"י (שם)].

י. טלטול קטניות בשבת ויו"ט (לנהוגם בהם איסור)

אף מי שנוהג איסור בקטניות, ראשי לטלטלם בפסח, ואין בהם משום מוקצה, מחמת שהן מותרות למי שאינו נוהג בהן איסור. [חזו"א (סי' מט ס"ק טו - טז). וכ"כ השש"כ (פ"כ הנה קיב ואת לז)].

יא. לבשלב בחול המועד לצורך מי שנוהג בהם היתר

י"א שמי שנוהג איסור בקטניות לא יבשל אותם לצורך מי שנוהג בהם היתר משום חשש מראית העין. אבל אם עושה איזה היכר שאינו מבשל לעצמו מותר. [רב פעלים (ח"ג סי' ט) וכה"ח (סי' תג אות יז)]. ויש מקילים בזה. [כן מוכח מהרע"א והחת"ס (הובאו בחת"ס או"ח סי' עט ד"ה זה) דלא חששו לזה]. וכן עיקר. [כן יוצא מהש"ך (יו"ד סי' פו ס"ק ז) דכל שניתן לתלות שהוא לצורך חולה אין חשש מרה"ע וכן הוא בני"ד כמבואר להלן שחולה רשאי לאכול קטניות בפסח. והכא עדיף מהא דהש"ך דהרי שכ"חי מבני עדות המזרח האוכלים קטניות בפסח. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון רס"א].

יב. לבשל ביו"ט קטניות לצורך מי שנוהג בהם היתר

י"א שמי שנוהג איסור בקטניות, אסור לו לבשלב ביו"ט לצורך אחרים הנוהגים בהם היתר או לצורך שבת החל במוצאי החג כיון דלא חזי ליה. [הלכות קטנות (ח"א סי' קיא) וכנה"ג (אוי"ח סי' סג)]. ויש סוברים שמותר לו לבשלב (ואם עשה עירוב תבשילין, רשאי לעשות כן לצורך שבת החל במוצאי החג). [נרע"א (הובאו בחת"ס או"ח סי' עט ד"ה זה) ולוח אר"י (לגרימ"ט סוף חודש ניסן). והבה"ח (סי' תג אות טו) כתב שבעת הצורך יש להקל. ועי' במנח"י (ח"ז סי' לג ד"ה ובה) ובש"כ (פ"ב הנה ג)]. ועל המיקל בזה להזהר ליחד כלים מיוחדים לצורך בישולם. [נ"י בסוה"ר"ם שיק (סי' רמא). וכן פסקו הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"א עמ' מד) והגר"ניק זצ"ל (חוט שני פסח פ"ב ס"ק יב)].

מה בכלל קטניות

פתחה

כל דבר שהנאכל והנורע אחד, הוא קטניות. [נ"י ברמב"ם (כלאים פ"א ה"ח) ובהזו"א (שביעית סי' כז ס"ק ו ס"ד"ה יז) וס"ד"ה הדר]. ומנהג אשכנז להחמיר שלא לאכול בפסח. [רמ"א (סי' תג סעי' א)]. והארכנו לעל בעטעם הדבר. ומבואר בפרוסקים שיש כמה מינים שאינם גדרו קטניות אלא שהם גדלים כדרך חמשת מיני דגן וקטניות, או שעושין מהן תבשילים כעין קטניות וגם עליהם החמירו. [נ"י ברמ"א (סי' תסד) ומ"ב (ס"ק ח)].

א. בוטנים

י"א שבוטנים אינן בכלל קטניות לענין זה. [אג"מ (ח"ג סי' טג), שרידי אש (ח"א סי' ג) ושו"ת חבלים בנעמים (ח"א סי' ז)]. וי"א שהמנהג (כגון בירושלים) לאסור. [שו"ת תלמד להועיל (אוי"ח סי' פח) וחלקת יעקב (סי' יז)]. ובמקום שאין מנהג ידוע אין להקל. [אג"מ (שם)].

ב. שטני בוטנים

שמן שבוטנים מותר אם ברררו הבוטנים היטב מחשש דגן, והשמן הופק לפני פסח. ובמקום שנהגו בו איסור אין להקל. [בעל חר צבי (מקראי קדש פסח ח"ב סי' ט) וחלקת יעקב (שם)].

ג. שמן כותנה

שמן כותנה י"א שאם נעשה בהכשר מותר. [בעל הר צבי (מקראי קדש פסח ח"ב סי' ט) ושכן שמע מהר"י"א (לבוש יעקב י"ג). וכן דעת בעל האג"מ (סידור פסח כהלכתו פט"ו הנה 26)]. וי"א שאין להשתמש בו לפסח. [מנח"י (ח"ג סי' קלח), קובץ תשובות (ח"ג סי' פא) והגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות יז)].

ד. תפוח אדמה

תפוח אדמה אינו בכלל קטניות. [הגרשז"א זצ"ל (פ"ד אות כח והנה 109) ואג"מ (ח"ג סי' טג) דלא כהנשמת אדם (פסח סי' כ)].

ה. קמח תפוח אדמה

יש מקומות שנהגו שלא לאכול קמח תפוח אדמה. אולם המנהג הפשוט להקל בזה. [דברי מלאיכל (ח"ב סס"י קיב), אג"מ (ח"ג סי' טג) ועוד].

ו. קפה

פולי קפה אינם בכלל קטניות. ויש שנוהגים להחמיר. [נ"י בשע"ת (סי' תג ס"ק א)].

ז. גרעינים שבתוך הפרי

האוכל פרי ובתוכו גרעינים (כגון אבטיח או דלעת) אין בבלעת הגרעין משום איסור קטניות. [הגרשז"א זצ"ל (פ"ד אות כז) והגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' קסא)].

ח. קטניות חיים ללא מוגע במים

יש מתירים לאכול קטניות חיים שלא באו עליהם מים. [גר"ז (סי' תמד אות ה)]. ואף אם באו עליהם מים אם שמרו אותם מחמוץ וכגון שאפו מהם מצות י"א שמותר. [נח"א (כלל קבו אות א) ודעת תורה (סי' תמד)]. ויש אוסרים בכל זה. [שואל ומשיב (ק' ח"א סי' קעה) וכה"ח (אות יח). ובמנח"י (סדור פסח כהלכתו פט"ו הנה 29) כתב שמנהג ירושלים כהחמיריים]. והכל לפי המנהג.

ט. יו"ש הנעשה מקטניות

י"א שיי"ש שמעורב טעם הבא מקטניות אסור. [שמת אדם (הל' פסח סי' לב)]. וי"א שמותר. [באר יצחק (אוי"ח סי' יא)].

חמץ וקטניות לצורך חולים

א. הולה באכילת המין לצורך רפואתו

איסור חמץ הותר לצורך חולה שיש בו סכנה הצריך לכך. [מ"ב (סי' תסו ס"ק"א) וכה"ח (אות ז)].

ב. המין שלא בדרך אכילה להולה שאין בו סכנה

חולה שאבב ין בו סכנה אסור לו לאכול חמץ, מיהו אם צריך חמץ להתרפאות, כגון תרופה שיש בה חמץ ראוי לאכילה (ואין לה לתקיף), רשאי לאכולה שלא כדרך הנאתה [רמב"ם (יסה"ת פ"ה ה"ח), ש"ך (סי' קנה ס"ק יד) ומ"ב (סי' תסו ס"ס"ק א)], ושלא כדרך הנאתה, היינו כגון שיערבב בה דבר כז. [רמב"ם (ססה"ת פ"ה ה"ח), חזו"א (אוי"ח סי' קטז סס"ק ז ד"ה שם ה"י"ם) ועוד]. או שיכרכנה בנייר וכדומה. [ש"ועי' (סי' תעה סעי' ג) ובשמה למלך (מא"י פ"ד ה"י-יא)]. וכן מועיל לעטוף בקפסולה נקיה המעורב בזמינו בבתי מרקחות. [הבד"ץ העדה החרדית (מדרג השערות עמ' 77) לענין תרופות בפסח שיש בהם משום איסור חמץ. אלא דשו"מ דדעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ה אות יח) להסתפק אודו ב"ד"ה ובגדר], ועי' מה שהסתפק במנח"ש (ק' סי' יז אות ג). ולמעשה מסתימת הפרוסקים משמע כהאוי"ט].

ג. גדר הולה שאין בו סכנה שהותר לו אכילה שלא כדרךה

גדר חולה שאין בו סכנה להיתר אכילה שלא כדרךה, הוא כמו שצוינו בהלכות שבת (ש"ועי' סי' שכח סעי' יז) והוא שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה, או שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו אע"פ שהולך כבריא, בכלל חולה שאב"ס ינחה. [נאר לציון (ח"ג פ"ה בהגה אות ב) ופ"ד ובגדר], ועי' מה שהסתפק במנח"ש (ק' סי' יז אות ג). ולמעשה מסתימת הפרוסקים משמע כהאוי"ט].

ד. קמן באכילת המין לצורך רפואתו
תינוק באכילת חולה קמת הזקוק לתרופה שהיא חמץ גמור, ניתן לתת לו על ידי עכו"ם שיאכלנו מחמץ שלו (של העכו"ם) מחוץ הבית של ישראל. [מ"ב (סי' שמג ס"ק ח)]. ואם אי אפשר למצוא נכרי על כל פעם ופעם, יש להקל שישאיר העכו"ם חמץ בביתו של ישראל כדי שייספיק לתינוק לכמה פעמים, ויאמר בפרוש שאינו רוצה לקנות את החמץ, ויצוה לקטן שיאכיל לתינוק, אבל הוא בעצמו אין לו להאכילו, וכל זה אם אין התינוק מסוכן לזה. דביש סכנה אין צריך לדקדק בכל זה. [מ"ב (סי' תג סס"ק יח)].

ה. אכילת קטניות לצורך רפואה

כשיש צורך באכילת קטניות לצורך רפואה, כגון בעמילן קטניות וכדו', אף לבני אשכנז המחמירים על עצמם שלא לאכול קטניות בפסח, מ"מ לחולה שאין בו סכנה (אם אין תחליף) צריך אלא שאמשר לפנות לתותם לפני (כלומר לתת אותם בשעה שהם רותחים) צריך ליתתה. [מ"ב (סי' תג ס"ק ז)]. ובתרופות כאלו אין באמ"ר לעשות כן כי התרופה עלולה להתקלקל. [ובלא"ה אם הקטניות שבתרופה נפרדו מאכילת כלב ליכא איסור כלל כמ"ש בשבות יעקב (ח"ב סי' ה). ועי' בנשמת אברהם (ח"א סי' תסו עמ' רסה ד"ה ובזמינו) שברוב נפסל].

ו. קמן באכילת קטניות לצורך רפואתו

קטניות מותרים לצורך קטנים שיש להם מיחושים (אפילו אינם חולים) ולא צריכים לתיתתן. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פני"ט אות ח - ט)]. ומותר לתת לו אף תוך פיו ואין בזה משום איסור ספיה לקטן. [שד"ח (חמץ ומצה סי' ו אות ו)].

ז. אופן הכנת קטניות לצורך חולה או לצורך קטן

כשמבשל קטניות לצורך חולה או לצורך קטן (עיי לעיל אופנים המותרים) צריך לייחד כלים מיוחדים לצורך הקטניות. [מהר"ם שיק (סי רמא). וכן פסקו הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חי"א עמ' מד) והגר"מ זצ"ל (חוט שני פסח פ"ב סי' יב)]. ומ"מ יכול לבשל על כירה שמבשל בה גם לפסח ויקפיד לנקותה לאחר השימוש ויזהר שלא יתזו מהתבשיל מקטניות על מאכלים אחרים [ומ"מ בדיעבד אם ניתז, אם יש רוב, התבשיל מותר כנ"ל]. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (סם)].

ח. השש המזן וקטניות בתרופות

עיי מש"כ בזה לעיל לענין בכשרות המוצרים לפסח.

תעניות בכורות

א. חיוב

הבכורות מתענין בערב פסח, והטעם זכר לנס שניצלו ממכת בכורות. [ש"י"ע (סי תע סעי א)]. ואף מי שאינו בכור אם יש לו בן בכור, האב מתענה בעד בנו עד שיגדל. [הרמ"א (סם)].

ב. חיוב הנשים

נשים פטורות מתענית זו. [רמ"א (סם)]. וכן הוא לעדות המזרח כמ"ש במחז"ב (שם ס"ב), הן איש חי (פ"י צו) והאור לציון (חי"ג פ"יי"א אות ב)].

ג. בכור הבא אחר נפלים

בכור הבא אחר נפלים חייב להתענות. [מ"ב (שם ס"ק א)].

ד. יוצא דופן

י"א שבכור יוצא דופן (נולד על ידי ניתוח קיסרי) פטור מלהתענות. [כה"ח (שם אות ג)]. וי"א שחייב להתענות. [הגרש"א זצ"ל (נשמת אברהם סי' שה ס"ק ה) ותשובות והנהגות (חי"ג סי' קיג)]. ועל כן ישתדל להשתתף בסיום מסכת כדי להיפטר מהתענית לכולי עלמא.

ה. קשה עליו התענית

אדם שהתענית קשה לו ואחר התענית אין יכול לאכול רק דברים קלים ובשיעור מועט מאד וקרוב הדבר שעל ידי זה לא יוכל לקיים אכילת מצה ומרור ושתיית ד' כוסות כתיקונם מוטב שלא להתענות כדי שיקיים מצות הלילה כתיקונם ומי"מ בזה טוב יותר שיאכל רק מיני תרגימא. [מ"ב (שם סס"ק א)]. וישתדל להשתתף בסיום מסכת כדי להיפטר מהתענית. [מבית לוי (חי"א עמ' טל)].

ו. חיוב תענית למסיום מסכת

נוהגים כהיום להקל ולאכול בסעודת סיום מסכת, ואף שהבכורים עצמם לא למדו את מסכת מ"מ כיון שאצל המסיים הוא סעודת מצה ומצטרפים לסעודתו, והמנהג שמתקבצים להמסיים קודם שסיים ומסיים לפנייהם המסכת ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו ואחר כך עושין סעודה. [מ"ב (שם סס"ק ז)]. ועיי במנח"י (חי"ב סי' צג אות ד) שביאר הטעם שנהגו להקל בזה.

ז. סיום משניות

י"א שאין סומכים אלא על סיום מסכת גמרא ולא על סיום מסכת מהמשניות. ובשעת הדחק יש מקום להקל בזה. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ח הגה ט)].

ח. סיום מקרא הנלמד בעיון

מי שלמד כל החומש בעיון על פי פירושים של הקדמונים, וכן חבורה שלומדים מקרא בעיון והרב דורש לפנייהם מדרשות הז"ל על הפסוקים, כשמסיימים, סעודתם סעודת מצוה ופטורת מתענית בכורות. [אג"מ (חי"א סי' קנז)].

ט. לא מבין דברי המסיום

י"א שעל מנת להפטר על ידי הסיום צריך שיבין מה שלומדים בעת הסיום. [הגר"ח פלאגי (סי' חיים לראש דף ד ע"ג) והב"א איש חי (פ"י צג אות ב)]. והמנהג להקל בזה.

י. לא משתתף בקסעודה

אם לא משתתף בסיום מסכת אלא רק אוכל ושותה עמהם בדיעבד נפטר מהצום. [בצל הקהלות יעקב (הובא בתשובות והנהגות חי"א סי' ש' וחי"ג סי' קיד)]. ועיי במנחת יצחק (חי"ט סס"י מה) אם לא היה בשעת הסיום אם מסייע לעשות הסעודה סגי. ועיי במ"א ביאר (סי' תקנא)].

יא. אכילת שיעור כזית בסעודת הסיום

לכתחלה יש לאכול שיעור כזית מזונות או עכ"פ תמרים, ולא יסמוך על שתיית יי"ש וכיוצא. ואף על פי שהמנהג להקל אף בזה מ"מ יש להקפיד בדבר. [עיי במנח"י (חי"ט סס"י מה) ובתשובות והנהגות (חי"ג סי' קיד)]. וכן נקט האור לציון (שם אות א)].

יב. אכל משאריות הסיום בביתו

אם שלחו לו מהסעודת מצוה לביתו אינו נפטר מהתענית. [עיי ברמ"א (סי' תקסח ע"ג א) ובא"ר (סי' תקנא סי"ב ב)].

יג. עשה סיום יום לפני, ועושה הסעודה ערב פסח

י"א שאפשר לעשות סיום אפילו למחרת היום שסיים ואפשר דאף תוך שבוע מהסיום מקרי סעודת סיום. [נחז"יא (חוט שני חי"ד עמ' סחה) ע"פ החו"י (סי' ע"ט)].

יד. סיום של קטן

קטן המסיים מסכת פוטר את עצמו ואת אביו מן התענית, וכן אחרים המשתתפים בסיומו פטורים. וכמו כן אם משתתף הקטן בסיום ומבין את הסיום נראה דנפטר על ידי זה מן התענית. [בצל החכמה (חי"ד סי' ק) ומבית לוי (חי"א עמ' מ)]. ועיי מש"כ בשמעתא עמיקתא גליון קל"ו].

קביעות פעודה ערב פסח

א. אכילת פת

אסור לאכול פת (כגון מצה עשירה) משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אוכל מעט פירות או ירקות (והוא הדין בשר, דגים וביצים), אבל לא ימלא כריסו מהם. ויין מעט לא ישתה, משום דמיסעד סעיז, אבל אם רצה לשתות יין הרבה, שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל. [ש"י"ע (סי' תעא סעי' א) ומ"ב (סי"ק א-ג)]. ואם הוא איסטנסי שאפילו אוכל מעט מזיק באכילתו הכל אסור. [רמ"א (שם)].

ב. אכילת מצה

מצה הראויה לצאת בה ידי חובה בלילה, אסורה באכילה כל יום ארבעה עשר כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב. [רמ"א (שם סעי' ג) ומ"ב (סי"ק יא-יב)]. ועיי"ש במ"ב שמצה נפוחה או כפולה אף שמתמייקין בה לחשבה כחמץ כמנבאר בסיומן תס"א מכל מקום אכילה מעמוד השחר ויאלץ דבכלל מצה היא מעיקר הדין. [וש' נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח. [מ"ב (סי"ק יב)]. וי"א שהאיסור בערב פסח אינו אלא מעמוד השחר. [מ"ב (סי"ק יב)]. ויש סוברים שהאיסור הוא מהלילה. [נרב פלעים (א"י"ח חי"ג סי' כז)]. ועיי באג"מ (א"ח"ח חי"א סי' קנח ד"יה ויש גם)]. וראוי להחמיר מליל י"ד. [אג"מ (חי"א סס"י קנה) והגר"ש"א זצ"ל (הגדה של פסח פסקי הגר"י"ש עמ' 18)].

ג. מצה עשירה

לדעת השו"ע (שם סעי' ב) מותר לאכול מצה עשירה עד השעה עשירית (שאיז אסורה משום איסור קביעות סעודה), אולם לדעת הרמ"א (סי' תמד סעי' א) מותרת באכילה עד שעת איסור אכילת חמץ. [אלא דעיי"ש בשער"ת (אות א') בשם הגבוי"ב (סי' כא) שחולק על הרמ"א שעד חצות מותר].

ד. אכילת פת

אסור לאכול פת (כגון מצה עשירה) משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל מצה לתיאבון, אבל אוכל מעט פירות או ירקות (והוא הדין בשר, דגים וביצים), אבל לא ימלא כריסו מהם. ויין מעט לא ישתה, משום דמיסעד סעיז, אבל אם רצה לשתות יין הרבה, שותה, מפני שכשהוא שותה הרבה גורר תאות המאכל. [ש"י"ע (סי' תעא סעי' א) ומ"ב (סי"ק א-ג)]. ואם הוא איסטנסי שאפילו אוכל מעט מזיק באכילתו הכל אסור. [רמ"א (שם)].

ה. קטן באכילת מצה ערב פסח

קטן או קטנה שאינן יודעים מה שמצטרפים בלילה מיציאת מצרים, מותר להאכילם מצה בערב פסח. אבל בלאו הכי אסור. [רמ"א (סם)].

ו. חולה הצריך לאכול מצה ערב פסח

זוהו הזקוק לאכול פת רשאי לאכול מצה בערב פסח (הדבר מצוי בבתי חולים בערב החג). [דברי יציב (א"י"ח סי' קנפ)].

מלאכה ערב פסח

א. אחר הצות

אסור לעשות מלאכה ערב פסח אחר חצות [ש"י"ע (סי' תסח סעי' א) ומ"ב (שם)], ויש מקומות שנהגו לאסור אף לפני חצות (והמנהג הפשוט הוא לאסור אחר חצות ומ"מ כל אחד ינהג כפי מנהג מקומו). [ש"י"ע (סעי' ג) ומ"ב (סי"ק יב)]. ועיי באור לציון (חי"ג פ"יי"ג אות א' בהגה)]. ועיי נכרי מותר אף אחר חצות. [ש"י"ע (שם סעי' א)].

ב. עושה כחנם

איסור מלאכה הינו כשעושה מלאכה להשתכר, אבל כשעושה כחנם מותר. [ש"י"ע (סי' תסח סעי' א)]. וכל זה בעושה מלאכה בעלמא, אבל אם עושה מלאכה גמורה כגון לתפור בגדים, תספורת וכדומה, אסור אפילו כחנם ואף כשעושה לצורך יו"ט. [רמ"א (שם)]. ועיי במ"ב (סי"ק ז) ובעשה"כ (אות ז) דגדר האיסור הוא כאיסור מלאכה בחוה"מ ואפילו קילא ממנה].

ג. כיבוס

אסור לכבס בגדים לאחר חצות. אבל מותר לתת לכובסת עכו"ם אחר חצות אף בשכר. [מ"ב (שם ס"ק ז)]. ומ"מ מותר להפעיל מכונת כביסה קודם חצות אף שתשתיים פעולתה לאחר מכן. [כן נראה פשוט. ודעת הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האי"ש חי"ג פ"יא אות ה) שמותר להעמיד שעון מערב החג שפעיל את מכונה הכביסה בחוה"מ כי אין כאן מעשה מלאכה. ואם ק"וי ב"י"ד דשר"ן]. וי"א שבזמנינו שמכבסים על ידי מכונת כביסה בשעת הדחק גדול אפשר שיש מקום להתיר לכבס אף אחר חצות. [בצל השש"כ (כ' מסר בשמו הגר"י"י פוקס שליט"א)].

ד. כיבוס בגדי קטנים

אם לא הספיק או שכח לכבס בגדים של קטנים לצורך יום טוב או חולו של מועד, מותר לכבסם אפילו אחר חצות. [דהרי"ג ב"ח חוה"מ שרי' בכה"ג. ודעת האג"מ (תשובה בספר חוה"מ אנגלית אות יא) שאם בגד של קטן לא מתאים לו (כי השני נאה יותר) מותר לו לכבס מה שמתאים לו. ואע"פ שהגר"ש"א זצ"ל (אשרי האי"ש פ"יא אות ג) חולק על האג"מ. לענין ערב פסח דקילא טפי יש להקל].

ה. צהצוה נעלים

אם לא צהצוה הנעליים לפני חצות בדיעבד מותר לצחצחם אף אחר חצות. [עיי בבאר משה (לענין סי' פח) דאף בחוה"מ שרי. ועיי עוד בדברי בעל האג"מ (ה"ל חוה"מ בתשובות והנהגות חי"א סי' שא). ולענין ערב פסח יש להקל]. ובצחצוה על ידי נוזל המצוי בזמנינו ניתן להקל אף לכתחלה אחרי חצות. [ונראה דלכו"ע יש להקל אף בחוה"מ, עיין במקורות לדעיל בזה לא שייך טעם האוסרים].

ו. גיהוץ

אם לא הספיק לגהץ לפני חצות מותר לגהץ בגדים לצורך המועד אף לאחר חצות. [נחז"יא (ארוחות רבנו ח"י"ב) ואור לציון (סם)].

ז. תפירת קרע או כפתור

כלי ישן שנתקלקל קצת או בגדיו שנקרעו קצת רשאי לתקן ולתפורם לצורך יום טוב אפילו מעשה אומן מותר בזה. וכן הדין לתפור כפתור וכדומה. [רמ"א (סעי' א) ומ"ב (סי"ק ז)].

ח. תספורת

אסור להסתפר אחר חצות היום אפילו על ידי ישראל אחר בחנם. ובדיעבד רשאי להסתפר על ידי נכרי. [מ"ב (סי' תסח ס"ק ה)]. ועיי עוד לקמן אות י"ג.

ט. גילוח הזקן

יש מי שאומר שמותר לגלח הזקן אחר חצות. [אור לציון (סם)].

י. לספר קטן

קטן ששערו ארוך, אם לא גלחו לפני חצות מותר לגלחו לאחר חצות. [דומיא דחוה"מ דשרי כמבואר בשו"ע (סי' תקלא סעי' ו). וכן א"ל הגר"ש"א אולמן שליט"א].

יא. הסרת שער הגוף

נשים רשאיות להעביר שער הגבות ושאר הגוף לצורך יפוי, אפילו אחר חצות (אולם שער ראשה אסור בכל אופן. ועיי בסמוך)]. ועיי בשו"ע (סי' תקמו סעי' ה), בפמ"ג (א"י"א סי"ט) ובשש"כ (פס"ו הגה קט) לענין חוה"מ, וה"ה בערב פסח כמבואר לעיל].

יב. לגלח שער ראשה מפני צניעות וכדומה

אשה נשואה רשאית לגלח שער ראשה אף אחר חצות במקום שעושה כן לצורך צניעות, ועל כן כל שהשיער יוצא מחוץ למטפחת או מחוץ לפאה שלה, ואי אפשר לכסותו, יכולה לגלחו. [שש"כ (פס"ו אות טז) לענין חוה"מ וה"ה בערב פסח כמבואר לעיל]. וכמו כן רשאית לגלח שערותיה במקום שעושה כן משום חציצה בטבילה. [שם (הגה קכה)].

יג. סידור וסירוק פאה נכרית

מותר לסרק ולסדר פיאה נכרית לאחר חצות. ובשעת הצורך מותר גם לעצב אותה על ידי מעשה אומן. [דהרי" תכשיטי נשים מותרים אף בחוה"מ כמבואר בשו"ע (סי' תקמו סעי' ה). וכן פסק הבאר משה (חי"ז סי' ה) וה"ל חוה"מ אנגלית תשובה לא] לענין פאה נכרית. אלא דדעת בעל האג"מ (שם תשובה יד) לאסור בחוה"מ דזה בכלל גזרת גילוח. ועכ"פ בערב פסח, בשעת הצורך יש מקום להקל. אלא שעל ידי אשה אחרת מותר רק בחנם. [כנ"ל באות ב'].]

יד. נטילת צפורניים

לכתחלה יש ליטול הצפורנים קודם חצות ואם שכח ליטול אותן קודם חצות יש להקל אפילו על ידי עצמו או על ידי אחר בחנם. [מ"ב (סי' תסח ס"ק ה)].

טו. דבר האבד (ישאר מלאכות המותרות בחולו של מועד)

כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך ממועד וכיוצ"ב משאר דברים המותרים בחולו של מועד כל שכן שמותרים בערב פסח אחר חצות, וכן כל אותן שהתירו לספר ולכבס בחולו של מועד כגון הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין [עיי בס"י תקלא"א ותקל"ז] מותרין גם כן בערב פסח אחר חצות. [מ"ב (שם ס"ק ג)].

ליל הסדר

דיני הסיבה

מצות הסיבה

תיקנו הז"ל לקיים מצוות ליל הסדר בהסיבה "דרך חירות". [עיי בפסחים (צט:) ורמב"ם (חי"מ פ"ו ה"ז)]. ובוארנו לקמן כל אחד במקומה.

הסיבה, כיצד

ראשו מוטה לצד שמאל על המטה או על הפספל וכרים תחת ראשו אצל השולחן. [מ"ב (סי' תעב ס"ק ז)]. וי"א שאין להשען על האויר אלא דוקא על כרים וכסתות, או על השולחן או על כסא אחר. [הגר"ש"א זצ"ל (סדר פסח כהלכתו פ"ב אות י') והאור לציון (חי"ג אות א)]. ויש להטות עצמו ארבעים וחמש מעלות. [אור לציון (סם)]. ומי שמייסב בצורה לא נוחה י"א שלא יצא (ובאופן זה עדיף שלא יסב). [הגרח"פ"ש זצ"ל (חקת הפסח עמ' נב)].

לאיזה צד מסיבים

לא יטה על גבו ולא על פניו שאין זה דרך חירות. [ש"י"ע (סי' תעב סעי' ג) ומ"ב (סי"ק ט)]. ולא על ימינו דלא שמה הסיבה, אלא על שמאלו, כיון שצריך לאכול בימינו, ועוד שמה יקדים קנה לווטש, וכשהוא מטה ראשו כלפי ימין נפתח הכובע שע"פ הקנה מאלווי ויכנס שם המאכל ויבא לידי סכנה. [מ"ב (סי"ק י)].

איטר יד

גם איטר יד מיסב לצד שמאל. [רמ"א (סיי תעב סעי ג) משום חשש שלא יקדים קנה לוושט]. ואם היסב על צד מימין יצא דימיון שלו הרי הוא כשמאל כל אדם. [מ"ב (סי"ק יא)].

נשים בהסיבה

מנהג נשות אשכנז שלא להסב. [רמ"א (סעי ד)]. וי"א שנשות ספרד נהגו להסב. [כה"ח (אות כח)].

שתה בלא הסיבה

מצות ד' כוסות יש לקיימם בהסיבה. ואם שתה בלא הסיבה לדעת השו"ע (סיי תעב סעי ז) לא יצא, וצריך לחזור ולשתות בהסיבה. אולם לדעת הרמ"א (שם) בכוס שלישו ורביעי אינו חוזר ולשתות בהסיבה משום שלאחר כוסות אלו שתיית רשות אסורה וכיון שיש סוכרים שבזמן הזה אי"צ להסב, אם יחזור וישתה הרי זו שתיית רשות שאסורה. [שם ומ"ב (סי"ב)]. אמנם אם שתה כוס ראשון או שני ללא הסיבה צריך לחזור ולשתות. [שם]. אלא שבזמן הזה שלא נוהגים לשתות בין כוס ראשון לשני אין לחזור לשתות אף בכוס ראשון. [מ"ב (סי"ב כא)]. ונכון שקודם שמברך על כוס ראשון יהיה בדעתו לחזור ולשתות ואז אפי' יטעה יוכל לשתות כוס אחר בהסיבה ובלו ברכה ולא יהא נראה כמוסיף. [מ"ב (שם)].

לבישת קיטל בליל הסדר

יש נוהגים ללבוש קיטל בליל הסדר. ומי"מ י"א שאבל תוך י"ב חודש אינו לובש קיטל בליל הסדר. והלובש אין מוחין בידו. [מ"ב (שם סי"ק יג). ובשע"צ (אות טז) הביא הדה"י וח"י ס"ל דיכול ללבושו]. וי"א שהמנהג ללבושו. [הגרשו"א (הליכ"ש פ"ט תה"ל 136)].

ארבע כוסות

שתייתם על סדר הגדה

ארבע כוסות צריכים לשתותם על סדר ההגדה. ואם שתה הכוסות זה אחר זה ברציפות, לא יצא ידי חובתו. וצריך לחזור ולשתות עוד ג' כוסות. [שו"ע (סיי תעב סעי ח) ומ"ב (שם סי"ק כד וכו').]

להצטער או להכנס בחלוי לקיים מצוה זו

מצטער חייב בדי כוסות, אבל אם יפול משכב מחמת זה פטור, משום שאין זה דרך חירות. [מ"ב (שם סי"ק לה) ושער הציון (שם)].

הולה בשתיית ד' כוסות

חולה אינו חייב לשתות ד' כוסות של יין אם הדבר מזיקו. [ערוה"ש (שם אות יד)].

היוב במצטיית יין

מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו צריך לדחוק עצמו לשתות לקיים מצות ד' כוסות. [שו"ע (סיי תעב סעי ט)].

המתארח אצל הנהוג לברך על כל כוס וכוס

המתארח אצל פסח אצל מי שנוהג לברך על כל כוס וכוס מד' כוסות, ואולם השומע שיצא מדין שומע כעונה אינו מברך אלא על כוס ראשון וכוס שלישו, אע"פ שהשמיע לא כוון לפטור כוסות אלו מ"מ כיון שדעת השומע לפטרם אינו צריך לחזור ולברך. [ע"י בפרי תואר (יור"ד סי' יט סי"ק ז). ועי' ביה בשמעתא עמיקתא גליון ו].

מייץ ענבים

י"א שלכתחלה לצורך ד' כוסות יש לשתות דוקא יין, ולא מיץ ענבים כי אין בשתייתו משום דרך חירות. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פסח פ"א ביי"ב ב). ואור לציון (ח"ג פ"ט אות ד) וכתב שמי"מ לנשים לכתחלה יש להקל לשתות מיץ ענבים]. וי"א שמץ ענבים דינו כיון. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ט אות יא) והגר"ב זצ"ל (חוט שני פ"יז סי' ק), ועיי"ש שדעתו שמי"מ לכתחלה יוסיפו יין ובמיץ ענבים טבעי דיו בהוספת קצת יין. ועי' בהגה דבסמוך]. וכן יש מגדולי ישראל שנהגו להקל בזה. [כן אמר הגר"ח"ק שליט"א (ה"ל רח בחג תה"ל 2*) שכן נהג החזו"א. והגר"י זצ"ל (ארחות רבנו ח"יב עמי' ט) נהג למוזג הכוס מחצה יין ומחצה מיץ ענבים. ועי' בתשובות והנהגות (ח"ב סי' רמג)].

חמר מדינה (מי שקשה לו לשתות יין)

מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו, או שונאו יכול ליקח לד' כוסות, יין צמוקים או חמר מדינה. [מ"ב (סיי תעב סי"ק לה)]. וחמר מדינה הינו משקה שרגילים לשתות באותו המקום כמשקה חשוב, כגון מיץ (מיץ טבעי ולא מים עם תמצית סוכר). [מ"ב (סיי רעג סי"ק כה) והשו"י"כ (פניני אות ט). ויש מחמרים במשקים שאינם משכרים אם לא בשעת הדחק]. מ"מ לצורך הקידוש בפרט אם יו"ט חל בשבת יש להשתדל לשתות דוקא יין (או מיץ ענבים). [שו"ע (סיי רעב סעי ט) ומ"ב (סי"ק כז)].

קערת ליל הסדר

מביאין לפני בעל הבית קערה שיש בה שלש מצות, מרור, חרוסת, כרפס או ירק אחר ושני תבשילין, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, ונהגו בבשר וביצה. [שו"ע (סיי תעב סעי ד)]. וי"א שיש להניח בקערה גם חומץ או מי מלח. [נמ"א (שם)]. ומנהג העולם להניח (החומץ או מי מלח) מוחץ לקערה. [סידור יעב"ץ (הכנת הסדר ח"יא סי' קל). וכן הביא הכה"ח (אות נח) ע"פ האר"ז"ל]. והביצה הניתנת בקערה לדעת הרו"ם (סיי תעב סעי ד) היא מבושלת. ולדעת הרמ"א (שם) צלויה. (ואם לא הכינה מבעוד יום יכול לבשלה או לצלותה ביו"ט אלא שאם רצונו להשאירה לצורך יו"ט שני או לחול המועד אסור. [מ"ב (סי"ק לב)].)

סידור הקערה

[א'] דעת הרמ"א (סיי תעב סעי ד): הכרפס יהא למעלה מן הכל והחומץ סמוך לו יותר מן המצה, והמוצת מן המרור והחרוסת, והם יהיו יותר קרובים אליו מן הבשר והביצה. **[ב'] דעת האר"ז** (הובא בנתיב היטב סיי תעיג סי"ק ח) וציון לדבריו המ"ב סי"ק כ"ח): יש לקחת שלש מצות שמורות ויניח אותם במתח לקערה. ואחר כך יקח המרור, הכרפס והחרוסת וב' מיני תבשילין (זרוע של טלה צלויה וביצה מבושלת) וישים אותם על הקערה. **[ג'] דעת הגר"א** (מעשה רב ה"ל פסח אות קצא): לוקח ב' מצות (ולא שלש) ומרור וחרוסת וזרוע וביצה. כזה:

קדש

הדחת הכוס

יש להדיח את הכוס הראשון לפני מזיגתו. [מ"ב (סיי תעב סי"ח ססי תעט סי"ק א)].

מזיגת כוס ראשון

מוזגים כוס ראשון ואומרים עליו קידוש היום. [רמ"א (סיי תעב סעי א)]. ובעל הבית לא ימוזג בעצמו, רק אחר ימוזג לו דרך חירות. [רמ"א (שם)]. וזה אם אפשר לו. [מ"ב (סי"ק ט). ועי' בערוה"ש (שם) שלא נהגו לעשות כן דמחזי כרמות רוחא].

ברכת שהחיינו

לאחר גמר ברכת קידוש היום קודם ששותה מהכוס מברך שהחיינו. [שו"ע (סיי תעב סעי א)].

יש לכוון לפטור את כל מצות הלילה. [כה"ח (אות ה)].

שכח לברך שהחיינו

אם שכח לברך בשעת הקידוש מברך כשנוצר. ואף אם נזכר בימות הרגל מברך כשנוצר. [מ"ב (סי"ק א) וכה"ח (אות ט)]. ועיי"ש שאם נזכר בליל יו"ט שני של גלויות, יצא די"ח בברכת שהחיינו שבקידוש].

נשים בעניית אמן על ברכה זו

אף על פי שנשים נוהגות לברך שהחיינו בהדלקת נרות יו"ט מ"מ יכולות לענות אמן על ברכת שהחיינו על המקדש ואין זוה משום הפסק. [אג"מ (אור"ח ח"ד סי' קא) ושבת הלוי (ח"ג סי' טט)]. וי"א שאף הנהוגות שלא לענות אמן, על ברכת שהחיינו בשאר ימים טובים, בליל הסדר צריכה לענות. [מנח"ש (דפוס ישן ח"יב סי' ס אות כד), הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פסח פ"א אות ו) ושבת הלוי (שם)].

היוב הסיבה

כוס של קידוש יש לשתותו בהסיבה כי הוא הראשון מהד' כוסות. [שו"ע (סיי תעב סעי ב)]. ואם לא שתה כוס זה בהסיבה לדעת השו"ע (סיי תעב סעי ז) צריך לחזור ולשתותו בהסיבה. אולם הכרעת המ"ב (סי"ק כא) שא"צ לחזור ולשתותו, עיי"ש הטעם. [ועי' לעיל משי"כ בדיני הסיבה].

שתיית רשות לאחר כוס ראשון

אם ירצה (לאחר כוס ראשון) לשתות כמה כוסות, הרשות בידו, ומ"מ ראוי ליהצר שלא לשתות בין ראשון לשני, אם לא לצורך גדול, כדי שלא ישתכר וימנע מעלשותו בסדר וקריאת ההגדה. [שו"ע (סיי תעב סעי ג)]. ונוהגים ליהצר. [מ"ב (סי"ק ד) וכה"ח (אות לה)]. וכי"ז לענין משקים המשכרים אבל שאר משקים מותר לשתות אף לכתחלה. [מ"ב (סי"ק ט) וכה"ח (אות לה)].

ברכה אחרונה אחר כוס ראשון

אפילו אם שתה שיעור אין מברך ברכה אחרונה על כוס ראשון דסומך על מה שיברך ברכת המזון לבסוף ועוד דהרי יברך ברכה אחרונה לסוף ד' כוסות. [שו"ע (שם סעי ב) ומ"ב (סי"ק יא). ואע"פ שעובר בדרך כלל זמן של שיעור עיכול כתב הר"ז (אות ה) דכל זמן שהאצטומאכ פתוחה לאכול אינו מתעכל].

ורחץ

נותלים ידיים קודם שטובלים את הכרפס בחומץ או במי מלח, כדין דבר שטיבולו במשקה. ולא מברכים על נטילה זו. [שו"ע (סיי תעב סעי ו) ומ"ב (סי"ק ב וכוא)]. וי"א שאף הנוהגים להקל כל השנה לא לליטול ידיים לדבר שטיבולו במשקה, בליל הסדר יטלו ידיהם כדי שישאלו התינוקות על השינוי. [שע"ה"צ (אות טט)].

מצוה ובירך על נטילה זו

שכח ובירך בנטילה זו י"א שלא יעשה היסח הדעת ועולה לו נטילה זו בשביל נטילה השניה של הסעודה (ואין בסיפור ההגדה משום הפסק). [חיים לראש (מד. א) הובא בכה"ח (סיי תעב אות קז)]. וי"א שיש ליטול פעם שניה בלא ברכה. [יפה לב (ח"ה אות ה)]. וי"א שבכל אופן צריך ליטול ולברך פעם שניה. [ויגד משה (דף כט אות א) הובא בכה"ח (שם)]. וכן עיקר. [כה"ח (שם)].

כרפס

כרפס הוא מין ירק שקורין אותו כרפס, ונחרו לכתחלה במין זה שהוא נוטריקון ס' פרך כלומר ס' רבוא עבדו עבודת פרך. [מ"ב (שם סי"ק יט)]. ואם אין לו ירק זה יכול לקחת ירק אחר מאיזה מין שהוא, אך לכתחלה טוב שיקח מאותו המין שמברכין עליו אותה ברכה שמברכין על המרור כדי שיפטור בזה מרור שאוכל בתוך הסעודה, אבל לא יקח לזה אחד מחמשת מיני מרור כי אחר שמילא כריסו ממרור איך יברך אחר כך על אכילת מרור. [שו"ע (סיי תעב סעי ד) ומ"ב (שם סי"ק כ)]. ורבים נוהגים לאכול תפוח אדמה.

טיבול הכרפס

יקח מהכרפס פחות מכזית ומטבלו בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואוכל, ואינו מברך אחריו ברכה אחרונה (אף אם עבר ואכל כשיעור). [שו"ע (סיי תעב סעי ו) ומ"ב (שם)]. ועי' במ"ב (סי"ק כא) שאם יו"ט חל בשבת יש להכין המי מלח לפני שבת, ואם לא עשה כן ואין לו חומץ לטבול בו יכין רק מעט מי מלח, עיי' בכה"ח (אות ט)]. ויכוון לפטור בברכת בורא פרי האדמה גם המרור שאכל אחר כך. [מ"ב (סי"ק נח)]. ומ"מ אף אם לא כוון אינו מברך עליו. [כה"ח (אות יג)].

הסיבה באכילת הכרפס

י"א שכרפס צריך הסיבה, וי"א שא"צ הסיבה, וכל א' ינהג כמנהגו. [עיי' בכה"ח (סיי תעב אות קיד)].

יחץ

יקח המצה האמצעית ויבצענה לשתים, ויתן חציה לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן (וטוב שאתו חלקי יחיה יותר גדול) ונותנין אותה תחת המפה, וחציה השני ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה שיש בה המצות ויאמר: הא לחמא עניא, עד מה נשתנה. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי"ק נח)].

מגיד

מצות עשה מהתורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל ט"ו בניסן שנא' זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, וכל המאריך לספר ביציאת מצרים היה זה משובח. [תנ"כ (מצוה קנז, וה"ל חו"מ פ"ז ה"א-ג)]. ועי' בפמ"ג (סיי תפה מ"ז ססי"ק א) ובחסד לאברהם (תאומים סי' נד) והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ט].

סיפור יציאת מצרים לפני הצות

מצוה זו נוהגת מתחלת הלילה (אפילו כשאין מצה ומרור מונחים לפניו). [עיי' בפמ"ג (סיי תפה מ"ז ססי"ק א) ובחסד לאברהם (תאומים סי' נד), והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ט]. ויש להקפיד לקיימה עכ"פ לפני חצות הלילה. [משום דמצוה זו עיקרה בזמן אכילת מצה כמ"ש בחינוך (מצוה כא). וכן מבואר ברמב"ם (שם) ובמנ"ח (שם אות ב). וכן משמע מהמ"ב (סיי תעב סי"ק ד). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון רל"ט]. ואם החשך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות יקדש וישתה כוס ראשון ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל וגם יברך על המרור תיכף קודם חצות ואח"כ יאמר הגדה ויסעד סעדתו. [מ"ב (סיי תעו סי"ק ה)].

לשון אמירתה

יש לומר ההגדה וסיפור יצ"מ בלשון שמבינים הנשים והקטנים, או יפרש להם הענין. [רמ"א (סיי תעב סעי ו)].

אמירת פסה, מצה ומרור

חייב לומר ג' דברים, פסח, מצה ומרור ולפרש שטעמן, ואם לא אמרם לא יצא ידי חובת סיפור יצ"מ (י"א מדרבנן וי"א מה"ת). [מ"ב (סיי תעב סי"ק סד). ועי' בשמעתא עמקתא גליון רל"ט].

חובת הנשים

נשים חייבות באמירת ההגדה. [שו"ע (סיי תעב סעי ד) ומ"ב (שם סי"ק מד). ועי' בכה"ח (אות פט)]. ואם אינן יכולות לשמוע כל ההגדה (כגון שצריכות לטפל בילדיהן), מחויבות על כל פנים לשמוע הקידוש וכשיגיע הבעל הבית "לרברן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים וכו"ו", תכנס ותשמע עד לאחר שתיית כוס ב', שהרי מי שלא אמר 'ג' דברים הללו" לא יצא. ונוהגין שתשמע סדר עשר המכות שהביא הקב"ה על מצרים כדי להגיד להם כמה נסים עשה הקדוש ברוך הוא בשביל ישראל. [מ"ב (סיי תעב סי"ק סד)].

מסתפקת אם שמע כדין

איש המסתפק אם אמר או שמע ההגדה כדין, צריך לחזור ולומר דברים המעכבים (עי' בזה לעיל), אולם אשה המסתפקת מעיקר הדין יד"ח. [עיי' פמ"ג (סיי תעט א"א סי"ק ב)].

אשה להוציא איש ידי חובתו

אם אינו יכול לומר ההגדה בעצמו, אם אין איש, אשה יכולה להוציאו יד"ח. [אג"מ (אור"ח ח"ה סי' כ אות ל), אולם לענין בהמ"ז אינה יכול להוציאו אם אכל כדי שביעה].

כוס שני

הדחת הכוס

כוס שני אינו צריך הדחה. [מ"ב (סיי תעב סי"ח ססי תעט סי"ק א). ועי' משי"כ לעיל לענין הדחת כוס ראשון].

מזיגה

לפני "מה נשתנה" מוזגים כוס שני. [שו"ע (שם סעי ו)].

שתייתו

לאחר ברכת גאל ישראל שותים כוס שני. [שו"ע (שם)]. ויש לשתותו בהסיבה. [שו"ע (סיי תעב סעי ז)]. ואם שכח להסב חוזר ושותה בהסיבה. [מ"ב (סי"ק כא)].

ברכה עליו

לדעת השו"ע (סי תעד סע א) אין מברכים על כוס שני. אולם לדעת הרמ"א (שם) מברכים, וכן מנהג בני אשכנז.

שתייה אחריו

לאחר כוס שני מותר לשתות. [מ"ב (סי תעב ס"ק ט]].

רחצה

נוטלים ידיים לסעודה בברכה. [שו"ע (סי תעה סע א)]. ואם שמר ידיו מלטמא אותם לאחר נט"י שעל הכרפס, יטמא ידיו קודם הנטילה ויברך על הנטילה השניה. [ביאור הלכה (שם ד"ה יטול)].

מוציא מצה

חייב אדם לאכול כזית מצה בליל פסח דכתביב (שמות ב, יח) "ב"י ד' יום לחודש בערב תאכלו מצות". [שו"ע (סי תעה סע ג)]. ויש לכוון בשעת אכילת המצה לצאת יד"ח המצוה. [מ"ב (סי"ק ג)].

אחיזה המצות

יקח המצות כסדר שהניחם, הפרוסה בין שתי השלימות, ויאחזם בידו. [שו"ע (סי תעה סע א)].

ברכה על אכילת מצה

יברך המוציא, ויניח מצה השלישית להשטמ מידו, ויברך על הפרוסה עם תפיסת העליונה "על אכילת מצה". ויברך שתי המרכות טרם ישרבם. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ק ג)]. ואח"כ יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה, משתיהן ביחד. [שו"ע (שם)]. ויש לכוון בברכת על "אכילת מצה" לפטור את הכזית מצה שצריך לאכול ב"בורך", ואין להסיח בדבור שאינו מצורך הסעודה עד אכילת הכריכה, ובדיעבד אם סח א"צ לחזור ולברך. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ק ד)]. ולכתחלה יכוון לפטור גם אכילת האפיקומן. [ע"י שעה"צ (סי תעו אות ד) וכה"ח (סי תעה אות ח)].

אכילת המצה

כיון שיש ספק אם ברכת "על אכילת מצה" חלה על הפרוסה או שחלה על השלמה יש לאכול שתי כזיתים ביחד. [שו"ע (סי תעה סע א)]. וביאר המ"ב (סי"ח) דבענין ביחד כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת אכילת מצה ברכה לאכילה לכל שיטה כדאית ליה. וע"ב בארוחת רבנו (חי"ב עמ' ט) שהחזו"ח נהג לאכול רק כזית אחד. והיינו שיכניס לפניהו את שני הזיתים בעת א' וירסקם, וב"ב א' מחוי"ב לבלועם בבת אחת, אלא די שיבלע כזית לערך בבת אחת ואח"כ יבלע השאר ובדיעבד אפילו בלע הכזית מעט מעט יצא כל שלא שהה מתחלת אכילתו עד סופה יותר מכדי אכילת פרס. [מ"ב (שם ס"ק ט)]. והזמן של כדי אכילת פרס התבאר להלן בדיני השיעורים (ע"י"ש שבארנו שעי"י אכילת כזית אחת לפי שיעור החזו"א מקיימים דין ב' הכזיתים לפי שיעור הגר"ח נאה וממילא יוצאים יד"ח גם חובת אכילת ב' הכזיתים)].

אינו יכול להכניס וללעוס ב' כזיתים יחד

אם אינו יכול להכניסם ללעוס אותם ביחד יאכל בתחילה כזית מהמצה העליונה שברך עליה "להמוציא", ולאחר מכן יאכל את הכזית מהמצה הפרוסה שבירך עליה על אכילת מצה. [מ"ב (סי"ק ט)]. ובדיעבד אף אם לא אכל אלא כזית א' בלבד בין מהשלמה ובין מהפרוסה, ואפי' אם הכניס לפיו מעט ואכלו והפסיק ושוב נתן לפיו מעט ואכלו והפסיק ושוב נתן לפיו מעט ואכל אם לא שהה מתחלת אכילתו עד סופה בכדי אכילת פרס יצא ידי חובתו. [מ"ב (סי"ק יא) וכה"ח (אות ט)]. וע"י בארוחת רבנו (חי"ב עמ' ט) שהחזו"ח נהג לאכול רק כזית אחד.

המסובים באכילת שני כזיתים

י"א שדין אכילת שני כזיתים נאמר רק על בעל הבית הבוצע על לחם משנה ומוציא את המסובים, אבל שלא המסובים די לאמר כזית אחד. [הגרשו"א זצ"ל והגר"ש זצ"ל (הסדר הערוך עמ' נתן)]. וע"י באור לציון (חי"ג פט"ו אות ב) וזהה (שם) שהביא שהמנהג שכל המסובים אוכלים ב' כזיתים. והטעם לזה כדי להחמיר בשיעור אכילת במצה דא"ו דיש סוברים ששיעור הזית הוא כפול מזית של זמננו].

בלע כזית מצה ללא לעיפה

אם בלע מצה ללא לעיפה יצא בדיעבד. [שו"ע (סי תעה סע ג) ומ"ב (סי"ק ט)]. וע"י במנח"י (חי"ג סי' יח אות כב) שמי שאינו יכול לאכול אלא על ידי צניורות הנכנסת לתוך מעיו, אינו יוצא ידי חובתו במצות התלויות באכילה או שתיה כי אין זה דרך אכילה, כמבואר בשו"ע (שם בסוף הסעיף)].

טיבול המצה במלה

אשר הברכות לדעת השו"ע (סי תעה סע א) יש להטביל המצה במלה. אולם לדעת הרמ"א (שם) דאין המנהג לטבלה במלה (ובח"ו"ל אף ביו"ט שני), משום שפת נקיה אין צריך מלה.

המסובים באכילת כזית של הלחם משנה

לכתחלה צריך הבוצע לתת לכל אחד מהמסובים כזית מהמצות שבצעו מהם. [רמ"א (סי קסז סע' א), אג"מ (א"ו"ח סי"ה סי' טז אות ד) והגר"ש זצ"ל (שבות יצחק פסח פ"ב)].

לא מפסיק הלחם משנה לכל המסובים

כיון שבדרך כלל במצות הדקות אין בהן די לכל הכזיתים לצורך המסובים, י"א שיש לסדר לכל אחד מהמסובים החיובים באכילת מצה לחם משנה (והנבות יקבלו מהבנים, ואם יש לו רק נבות גם להן יהיה לחם משנה). [אג"מ (שם), הגר"ש זצ"ל (שם) והאור לציון (חי"ג פט"ו אות יב)]. ועי"ש דאין להפסיק לצורך כל מצות בקעה של הבוצע. ודעת הגר"ק זצ"ל (חוט שני פסח פ"ו סי"ב) שמועיל לעשות כן. [וע"י אשכנזי ולאכול המעט מהמצה השלמה של הבוצע, וישלמו השיעור במצות אחרות. [הגרשו"א זצ"ל (שש"כ פ"יה הגה טו והליכ"ש פ"ט אות מ)].

הסיבה

מצות אכילת מצה יש לעשותה בהסיבה. ולכתחלה יש להסב בשתי הכזיתים. [מ"ב (סי תעה ססי"ק ט)]. וע"י בביאור הלכה (ד"ה לא יצא) שאם היסב עכ"פ בכזית א' יד"ח]. ואם לא הסב (אפי' לא בכזית אחד) צריך לחזור ולאכול כזית אחד בהסיבה ללא ברכה. [שו"ע (סי תעב סע ז) ומ"ב (סי"ק כב)].

אכילת המצה לפני הצות

יש להזהר לאכול כזית מצה קודם הצות. [שו"ע (סי תעו סע א)]. ובדיעבד אם איהר יאכל הכזית מצה ללא ברכת "אכילת מצה". [מ"ב (סי"ק ו)].

שריית המצה במים כדי לרככה

יוצא אדם במצה שרוייה והוא שלא נישמוחה (כל אס בשלה, אינו יוצא בה). [שו"ע (סתא סע' א)]. וכל זה בדיעבד, ומי"א זקן ורולה שקשה להם לאכול מצה בלא שישנה ריחה אפי' לכתחלה לשרות המצה במים (אך צריך לזהר שלא יהיה שרוי מעל"ע משום שכבוש שני במבושל). [מ"ב (סי"ק יז)]. ויוצאים ע"י מצה שרוייה (במים) דוקא כשורה כזית שלם ביחד, אבל אם ישרה פרוסות פחותות מכזית אינו יוצא בהן יד"ח אם נישרו כ"כ שנתלכנו המים מחמתן, שכבר נתבטלו מחמת מותרת לחם. [מ"ב (סי"ק יח)]. ויש נוהגים שלא לשרות המצות משום "שרויה" ע"י בזה הלך].

שריית המצה בשאר משקים כדי לרככה

י"א שאסור לשרות המצה בשאר משקין כגון מי פירות או מרק, לפי שהן מפגינן את טעם המצה ויש מתירים. ועל כן זקן או חולה שא"א לו לאכול מצה השרויה במים מותר לו לשרותה ביינ או בשאר משקים, אבל שאר כל אדם שאכל מצה השרויה בשאר משקין חוץ ממים לא יצא יד"ח וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת בין הכזית של ברכת מצה בין הכזית של אפיקומן. וכ"ז דוקא כששורה את המצה בהן, אבל "להטביל" אותה בהן מותר כי בזה לא נתבטל טעם מצה. [מ"ב (שם ס"ק יח)]. ויש נוהגים שלא לשרות המצות משום "שרויה" ע"י בזה הלך].

מצה מהמחשת מיני דגן

יוצאים ידי חובת מצה במצות מחטים, שעורים, כוסמין, שכולת שועל ושיפון. [שו"ע (סי תנג סע' א)]. ומי"מ המנהג ליקח לכתחלה חטים. [הרמ"א (שם)]. וביאר המ"ב (סי"ב) דהיינו משום שהוא חביב לאדם ביותר ואיכא משום הידור מצוה].

מצה משכולת שועל

אנשים אשר אכילת חיטה קשה לבריאותם ושיכולת שועל יותר נח להם, מותר להם לעשות מצה משכולת שועל (ואין לחוש שהשימור קשה יותר, אע"פ שהשיכולת שועל קשה מהחיטה). [הגר"ש זצ"ל (קובץ דרכי הוראה ח"א עמ' קצד) וחשב האפ"ד (חי"ג סי' טו)]. וע"י במנח"י (חי"ט סי' מט)].

מצה מקמח נטול גלוטן

מצה העשויה מקמח חיטה שהוציאו ממנו הגלוטן (שהוא ממרכיבי החיטה הגורם להחמצת) יש להחמיר שאין יוצאים בה ידי חובת מצה. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חי"ח עמ' קיז)]. וכן מצדד הגר"ש זצ"ל (קובץ דרכי הוראה חי"ב עמ' מב)]. ומ"מ מי שאינו יכול לאכול מצה אחרת מחמת טעמי בריאות, יאכל מצה זו. (וע"י בסמוך)].

אכילת מצה למי שהמצה גורמת לו חולי

י"א שאף מי שאכילת מצה מזיקה לו כל זמן שהוא בגדר חולה שאין בו סכנה חייב לקיים המצוה. [מהר"ם שיק (א"ו"ח סי' רס ד"ה עכ"פ)], שבת הלוי (חי"ה סי' ר"ט)]. אולם י"א שאין צריך להכנס לחולי כדי לקיים מצוה זו. וכן עיקר. [הגר"ש זצ"ל (אשרי האיש פסח פ"ט אות עג), הצ"ח (חי"ד רסי כז) והתשובות והנהגות (חי"ה סי' קמא)]. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון צ"ו].

יש סכנה מחמת אכילת המצה

חולה שיש בו סכנה שאמרו לו הרופאים שאם יאכל מצה יסתכן אם אכל עבר על "וחי בהם" ואף אם בסוף לא הזיק לו לא יצא ידי חובת המצוה. [עונג יו"ט (סי' מא) ומהר"י אסאד (א"ו"ח סי' קסז ד"ה ע"ד השאלה על החלה)]. וע"י בצ"ח (חי"ב סי' מג בשולי המכתב)]. וע"י עוד במי"ב (סי' תריח ס"ק ה) וסי' שכח ס"ק ו)]. וע"י משי"כ בזה בשמעתא עמיקתא גליון פ"ח].

אינו יכול לאכול כזית שלם

מי שאינו יכול לאכול כזית מצה אם יכול לאכול על כל פנים פחות מכשיעור עליו לאכול מה שבידו, אך לא יברך "על אכילת מצה". [גרוה"ש (סי תעו אות ג) ואור לציון (חי"א סי' לח)]. וע"י בברכ"י (סי' תפב אות ד), שבאג"א (סי' ק"ד"ה ואומר) וברב פעלים (א"ו"ח חי"ג סי' לב)]. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון נ"ח].

למצוה להרבות באכילת מצה בליל פסח

מצוה להרבות באכילת מצה בליל הסדר. [מנה"ל (גבורות ה' פמ"ח) הובא בב"ח (סי' תעב ד"ה השמש), הנצי"ב (עקמם שאלה שאלתא נג אות ג), הר צבי (א"ו"ח סי' ב) ואור לציון (חי"ג פט"ו אותיות י טו)]. וע"י גליון קל"ח].

בשאר ימי החג

מצוה לאכול מצה כל ז' ימי החג. [הגר"א (מעשה רב אות פפה) מובא במי"ב (סי' תעה ס"ק מה)]. וככ"כ באר"צ (שם) והוס"ף דבשאר הימים מקיימים אף במצה עשירה (לנוהגים בה היתר). וע"י בש. עמיקתא גליון צ"ו].

מרור

צריך לאכול כזית מרור. ובזמן הזה חיוב זה הינו מדרבנן. [שו"ע (סי תעג) ומי"ב (שם ס"ק לג)]. ויברך "על אכילת מרור". [שו"ע (שם סע ה)].

אכילת הכזית בבת אחת

מצוה מן המבוחר לאכול המרור כשהוא מרוסק בבת אחת, ומי"מ מי שהוא חולה או איסטניס מותר לו ליקח מאיזה מין שערב עליו ביותר (ע"י לקמן מהם המינים), וגם יאכל הכזית מעט מעט בכדי שיעור אכילת פרס שמעיקר הדין יוצא בזה. [מ"ב (סי תעג ס"ק מג) ושעה"צ (אות ט)].

מי שאינו יכול לאכול כזית

מי שאינו יכול לאכול כזית מרור מפני בריאותו על כל פנים יאכל מעט או ליעוס בפיו לזכר טעם מרירות אך לא יברך על זה. [מ"ב (סי' תעג ס"ק מג)].

אם בלע מרור ללא לעיפה (אין לו חוש טעם)

אם בלע מרור ללא לעיפה, לא יצא חי צריך להרגיש המרירות. [שו"ע (סי תעה סע ג) ומי"ב (סי"ק ט)]. ועל כן מי שאין לו חוש טעם מחמת חולי, כמו שמצוי אצל חולי קורונה אינו מברך על אכילת מרור בליל פסח. הגרמ"ש"ק שליט"א (עיטורי מרדכי הל' מגיפה)].

חובת הסיבה

מרור אוכלים ללא הסיבה. [שו"ע (סי תעג סע ה) ומי"ב (סי"ק יד)].

ירקות שמקיימים בהם אכילת מרור

מקיימים מצוה זו על ידי אכילת חזרת [חררין] וחסה. ומצוה לחזור אחר חסה אף שהיא עדיין מתוקה. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ד ומי"ב)]. וע"י בבח"ח (אות עב)]. דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי חי"ב ינסן עמ' נח) שחסה הגדלת בחממות ברכתה פה"א ויוצאים בה יד"ח. וע"י בחזו"א (סי' קכד ס"ק ד) דאין לצאת באכילת חסה אלא משערר ממנה המרירות. וע"י בהליכ"ש (פ"ו אות כא)]. ויש להזהר מחשך תולעים. [מ"ב (שם)].

פירור המרור [חריין]

יש לזהר שלא לאכול את המרור כשהוא שלם, כי קרוב לסכנה לאוכלו כך. ולכן צריך לפררו ולהעמידו כך מגולה ואז מפג"ד חריפותו. [וכשחל פסח בשבת יפרר אותו מבעוד יום ויניח בכלי ויכסנו עד התחלת הסדר]. [מ"ב (שם ס"ק לו) ועי"ש שהביא שהגר"א הנהיג שלא לפרר אותו קודם ביאתו מביה"כ כדי שלא יפג"ד הטעם].

מרור כבוש או מבושל

אין יוצאים יד"ח באכילת מרור כבוש או מבושל. [שו"ע (סי תעג סע ה)]. וע"י במי"ב (סי"ק לה ולט) בוח].

טיבול המרור בחרוסת

יש לקחת את הכזית מרור ולפני אכילתו יש לטובלו כולו בחרוסת ולא ישהנו בתוכו שלא יבטל טעם מרירותו, ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו. [שו"ע (סי תעג סע ה)].

הכנת החרוסת

עושים חרוסת זכר לטיט שנשתעבדו בו במצרים. ואח"כ נותנין בו מעט חומץ או יין אדום זכר לדם. ועושינן החרוסת מפירות שנמשלו בהם ישראל: כגון, תפוחים, תאנים, אגוזים, רימונים, שקדים, ונותנין עליו תבלין, כגון קנמון וזנגביל הדומים לתבן שהיו מגבלין בו הטיט. [רמ"א (סי תעג סע ה)].

הכנת החרוסת ביו"ט

יש להכין את החרוסת מערב יו"ט, ואם שכח מותר לעשותו ביום טוב. [מ"ב (שם ס"ק מז)].

חולה באכילת מרור

חולה פטור מאכילת מרור אם קשה לו הדבר לבריאותו. [מ"ב (סי' תעג ס"ק מג)].

חיוב אכילת מרור כשהדבר גורם חולי

בן אדם בריא שאכילת מרור מזיק לו, י"א שכל זמן שגורם לו רק חולי שאין בו סכנה חייב לאכול. [מהר"ם שיק (א"ו"ח סי' רס ד"ה עכ"פ)], שבת הלוי (חי"ה סי' ר"ט)]. אולם י"א שאין צריך להכנס לחולי לקיים מצוה זו. וכן עיקר. [גרוה"ש זצ"ל (אשרי האיש פסח פ"ט אות עג), צ"ח (חי"ד רסי כז), כח"ח (סי' תעו אות פח) ותשובות והנהגות (חי"ה סי' קמא)]. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון צ"ו].

אכילת מרור לפני הצות

יש לאכול המרור קודם הצות. ואם נתאחר עד לאחר הצות יאכלנו בלא ברכה. [מ"ב (תעו, ו)].

בורך

נוטל מצה שלישית ובוצע ממנה וזכרכה עם המרור וטובלה בחרוסת. [שו"ע (סי תעה סע' א)]. וי"א שאין לטובלה. וכל מקום לפי מנהגו. [מ"ב (סי"ק יט)]. ואומר: זכר למקדש כהלל, ואוכלן

ביחד. [רמ"א (שם)].

שיעור הכריכה

יש לאכול כזית מהמצה וכזית מרור ולאוכלה יחד. [שו"ע (סי תעה סע' א)]. ומי"מ אין צריך לבלוע ביחד רק להכניסם לפניהו בבת אחת. [מ"ב (סי"ק כב)].

חובת הסיבה

כורך צריך הסיבה, ומי"מ אם אכלו ללא הסיבה א"צ לחזור לאוכלו. [שו"ע (שם) ומי"ב (סי"ק כב)].

שולחן עורך

אוכלים סעודת חג. ולא יאכל ולא ישתה יותר מדי, שלא יאכל האפיקומן על אכילה גסה. [רמ"א (סי' תעו סע' א)]. וכמו כן לא ישתה משקים המשכרים שלא ישתכר ויישן מיד. [שם].

הסיבה

לכתחלה יסב כל הסעודה באכילתו ובשתייתו ובדיעבד יצא בשעת אכילת כזית מצה וד' כוסות. [רמ"א (סי' תעב סע ז) ומי"ב (סי"ב)]. ושמש כיוון שהוא טרוד דיינין ליה כהדיעבד לגבי כל אדם. [מ"ב (שם)]. וי"א שבזמנינו נוהגים להקל שלא להסב כ"י אין זה דרך חירות כי אין אנו רגילים בזה. [ויג"ד משה (עמ' רל)].

אכילת בשר צלי

נהגו שלא לאכול בשר צלי בליל יו"ט (אף ביו"ט שני של גלויות), אף אם נצלה בקדירה בלא מים ומשקה ('צלי קדירי'). ואם היה צלוי ואח"כ בשלו מותר. [שו"ע (שם סעי א') ומ"ב (ס"ק א)].

אכילת שאר מאכלים צלויים

דגים וביצים מותר לאכלם צלויים. ואפילו הביצה שמניחים על הקערה מותר לאכלה אף אם היא צלוייה. [מ"ב (סי תעו ט) וכח"ח (אות כא)].

מנהג אכילת ביצים

נוהגים בקצת מקומות לאכול בסעודה ביצים, זכר לאבלות, וי"א שהטעם הוא משום שליל תשעה באב נקבע בליל פסח ועוד זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח. [רמ"א (סי תעו סע ב') ועי' במ"ב (שם ס"ק יב ג') ובכה"ח (אות כה)].

טיבול בסעודה

יש נוהגים שלא לאכול שום טבול בלילה זה, רק ב' טבולים שעושים בסדר (הכרפס במי מלח והמרור בחרוסת), כדי שיהיה ניכר שטבולים אלו הם לשם מצוה. [רמ"א (שם סעי ב') וגר"ח (אות ז)].

צפון

לאחר גמר הסעודה אוכלים כזית ממצה השמורה תחת המפה, זכר לפסח הנאכל על השובע, ולא יברך עליו. [שו"ע (סי תעז סעי א)]. ולכתחלה טוב שיקח שני זיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו. [מ"ב (ס"ק א') וכח"ח (אות א)].

חובת נשים

אף נשים חייבות באכילת האפיקומן. [מ"ב (ס"ק ב') וכח"ח (אות ב)].

חובת הסיבה

האפיקומן יש לאוכלו בהסיבה. [שו"ע (שם)]. ואם אכל האפיקומן ללא הסיבה, אם לן בירך ברכת המזון ולא נטל מים אחרונים ולא אמר הב לן נברך, חוזר ואוכל בהסיבה, ואם כבר בירך ברכת המזון ונטל חוזר לאכול. [עי' במ"ב (סי תע"ב (ס"ק כב) שכתב שאם שכח לאכול בהסיבה לא יחזור ויאכלו דהא אסור לאכול שני פעמים אפיקומן. אולם בסי' תע"ז (ס"ק ד) כת שצריך לחזור. וכת' הא"מ (חי' סי' גמ) לחלק בין לפני ואחרי בהמ"ז. ועי' בכה"ח (סי תעב אות מה סי' תעז אות ז) ובמנח"ח (חי"ט סי' מנ)].

סוף זמן אכילת האפיקומן

לכתחלה יש לאכול את האפיקומן לפני חצות, כי הוא נאכל זכר לקרבן פסח הנאכל עד חצות. ובדיעבד אף אם איחר עליו לאכלו. [שו"ע (סי תעז סעי ט), מ"ב (ס"ק ו') ופמ"ג (א"א ס"ק א)].

אכילת אפיקומן בשתי מקומות

כיון שהאפיקומן הוא זכר לקרבן פסח אין לאוכלו בשני מקומות ואפילו בחדר אחד אין לאוכלו מקצתו בשולחן אחד ומקצתו בשולחן אחר. [שו"ע (סי תעז סעי א') ומ"ב (ס"ק ד)].

שכח לאכול האפיקומן

שכח לאכול האפיקומן אפילו אם כבר נטל מים אחרונים או אמר "הב לן ונברך", יאכל עתה את האפיקומן ללא ברכת המוציא. [שו"ע (סי תעז סעי ב') ומ"ב (ס"ק ח)]. ואם נזכר לאחר בהמ"ז לפני ברכת הגפן על כוס שלישי, צריך לטטול ידיו בלא ברכה, ויברך המוציא ויאכל האפיקומן, ויברך ברכת המזון פעם שניה וישתה כוס שלישי. [מ"ב (ס"ק ו') וב"ה (סי' ביה"צ (אות ט)]. ואם שתה כוס שלישי ואח"כ זכר שלא אכל האפיקומן, דעת השו"ע (סי תעז סעי ב') שאינו אוכל האפיקומן וסודך על המצה שאכלה בתוך הסעודה. ויש חולקים וסוברים דעליו לטטול ידיו ללא ברכה ולאכול האפיקומן ולברך ברכת המזון. [מ"ב (ס"ק יא)]. ויש מפורסיק עדה"מ שסוברים שאם אכל כזית מצה שמורה מלבד מה שאכל לשם מצות אכילת מצה לא יאכל שוב האפיקומן. [אור לציון (חי'ג פט"ו אות כא). ועי' בכה"ח (אות כ)].

אכילה לאחר האפיקומן

אחר האפיקומן אין לאכול שום מאכל אחר כדי שיהיה ניכר שצ"ל עיבור מפני טעם מצת האפיקומן. [שו"ע (סי תעז סעי א') ומ"ב (ס"ק א)].

שכח ואכל לאחר האפיקומן

אם שכח ואכל לאחר האפיקומן יחזור ויאכל כזית מצה לשם האפיקומן. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק א') ועי' (א' ועי' בכה"ח (אותג) ועי' תעז אות כא)].

שתיה לאחר אכילת האפיקומן

לכתחלה אין לשתות שום משקה המשכר (חוץ מכוס ג' וד'). ונכון להזהר שלא לשתות שום משקה חוץ ממים. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ב)]. אמנם במקום צורך גדול מותר לשתות שאר משקין שאינם משכרים. [מ"ב (סי תפא ס"ק א)]. ומ"מ מים שותר לשתות אחר האפיקומן כנ"ל. וקפה ותה בלי סוכר דינם כמים. [מ"ב (ס"ק ב') ואור לציון (חי'ג פט"ו אות כט). ועי' בכה"ח (אות ז)].

עד מתי אסור לאכול או לשתות

האיסור לאכול ולשתות הינו כל הלילה עד עלות השחר. [כן משמע מסתימת השו"ע. וכי"כ בשבט הקהתי (חי"א סי' קמד). ועי' באבני'ז (סי שפא א"ח ה) שנקט שלפי הסוברים דמצות אכילת מצה היא עד חצות, לאחר זמן ה' מותר לאכול]. ואם נרדם ושוב התעורר יש מתירים לשתות (אף משקים המשכרים) אפי' אם עדיין לא הגיע עלות השחר. [חק יעקב (שם ס"ק א') הובא בפמ"ג (שם א"א רס"י תפא)]. ומ"מ זה לדעת הסוברים דדוקא משקה המשכר אסור לשתות לאחר האפיקומן. ולמעשה יש להחמיר אף באופן זה. (התעוררות בתשובה (סי' רעא). וכן הוא לפי המ"ב שהרי מחמיר לשתות אף שאר משקים].

ברך

מברכים בהמ"ז. ואם יש להם זימון, נהגו בלילה זה שבעל הבית האומר ההגדה הוא מברך אף אם יש שם אורח. ומ"מ יכול ליתן רשות לאחר. [רמ"א (סי תעט), גר"ז (אות ט') ומ"ב (ס"ק יא)].

כוס שלישי

הדהת הכוס

יש להדיח את הכוס השלישי. [מ"ב (סי תעג ס"ו וסי' תעט ס"ק א'). אולם הרה"ש נקט שרק כוס ראשון צריך הדהח].

שכח ושתה ולא הסיבה

שותים כוס שלישי בהסיבה, ואם שכח ושתה בלא הסיבה, דעת השו"ע (סי' תעב סעי ז') שיש לחזור ולשתותו בהסיבה. ולדעת הרמ"א (שם) אינו חוזר לשתות. [מ"ב (ס"ק ב') ואור לציון (חי"ג פט"ו אות כג). ועי' בכה"ח (אות ז)].

שתית שאר משקים אחר כוס שלישי

אחר שתית כוס שלישי אין לשתות יין ושאר משקה משכר מלבד שתיית כוס רביעי. [שו"ע (רס"י תעט) ועי' הטעמים לזה במ"ב (ס"ק ח)]. ויש להחמיר שלא לשתות משקה שהוא חמר מדינה. [מ"ב].

מזיגת כוס רביעי

אחר שתיית כוס שלישי מוזגים כוס רביעי. [שו"ע (סי תפ סעי א)].

הלל

אומרים ההלל, ולכתחלה יש לגמרו (עם הברכה) קודם חצות. [רמ"א (סי תעז סעי א') ומ"ב (שם ס"ק א)]. ואם גמר אחר חצות מ"מ תותם את ההלל בברכה. (משמעות המ"ב דלא כמ"ש בנדחי ישראל (פ"ב אות ג). וכי"כ בציי"ח (חי"ז סי' א' אות ד) אליבא דהמ"ב]. ויש מפורסקי עדות המזרח הסוברים שבאופן זה אינו מברך. [אור לציון (חי'ג פט"ו אות כב בהגה סד"ה והנה), ועיי"ש שמ"מ יש מקום להוסיף בין ע' עד 14 דקי' לזמן חצות הכתוב בלוחות, ע"כ. אולם הכה"ח (אות יד) נקט שיש לברך אף אחר חצות].

אמירת ההלל בשלישה

מצוה לחזר אחר זימון באמירת הלל כדי שא' יאמר ויענו אחריו "הודו לה"י. ומצוה מן המובחר שיהו שלשה (כדי ששנים יענו אחריו). [שו"ע (סי תעט סעי א') ומ"ב (ס"ק ט)]. ויכול לצרף לזימון כדי שיענה אחריו, אף את מי שלא אכל לעמהם. [רמ"א (שם)]. ואם אין בביתו ג' אנשים יכול לצרף את אשתו ובניו שהגיעו לחינם. [מ"ב (ס"ק ט)]. ובאופן זה שאין שלשה אלא רק שנים שניכם אומרים "הודו". [מ"ב (ס"ק יא)]. ואם הוא לבד יאמר הודו פעם אחת בלבד.

כוס רביעי

הדהת הכוס

אין צריך להדיח את הכוס הרביעי. [מ"ב (סי תעג ס"ק סח וסי' תעט ס"ק א'). ועי' בערוה"ש שנקט שרק כוס ראשון צריך הדהח. והכה"ח (שם אות א') כתב ע"פ הזוהר דד' כוסות צריכים שטיפה והדחח].

שתיתו

אחר גמר ההלל שותים כוס רביעי בהסיבה. [שו"ע (סי תפ סעי א)]. ויש לשתותו בהסיבה. [שו"ע (שם)]. ואם שתה כוס הרביעי בלא הסיבה, דעת השו"ע (שם סעי ז') שחוזר ושותה בהסיבה ומברך על הכוס. ודעת הרמ"א (שם) שאינו חוזר ושותה. [ועי' במ"ב (שם ס"ק ט וסי' תעב ס"ק ב)].

ברכה עליו

דעת השו"ע (סי תפ סעי א') שלא מברכים על כוס זה (מחמת שנפטר בברכת כוס השלישי). ודעת הרמ"א (סי תעד) שמברך אף על כוס רביעי (כי כל כוס היא מצוה בפני"ע). [ועיי"ש במ"ב (ס"ק ז)].

נרצה

אחר כוס רביעי נוהגים לומר פיוטים כפי המנהג. [מ"ב (סי תפ ס"ק ו)].

שאר דיני הלילה

סיפור יציאת מצרים עד שיהטפנו שינה

חייב אדם לעסוק ביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה. [שו"ע (סי תפא סעי ב)]. ולימוד הלכות חג הפסח בכלל מצוה זו. [עי' שו"ע (שם). וכן נקט הגר"ח (חי' בית הלוי עה"ת אות יז) ואו נדברו חיי"ב סי' לו), הבצל החכמה (חי'ו סי' מז) והאור לציון (חי'ג פט"ו אות י'). ועי' שמ"כ בזה בס"ד בשמעתא עמקתא גליין שלי"ט].

תשח"מ

אין לקיים תשח"מ בליל א' של פסח. [מ"ב (סי רמ ס"ז ו' ושעה"צ אות ד') ע"פ הקבלה]. והד"ן כן אפילו אם חל בשבת. [שער"ת (סי תפא אות ז)]. ומ"מ אם יצרו מתגבר עליו אין להחמיר. [מ"ב (שם)]. וכמו כן אין להחמיר בליל טבילה [מ"ב (שם)] ולצורך מצות פו"ר. [עי' בביאור הלכה (סי' רמ על סעי א' ד"ה מליל שבת) בשם הישועות יעקב, וצ"ן לדבריו במ"ב (סי תצד ס"ק א)].

קריאת שמע על המטה

נוהגים לקרות על מטות רק פרשת שמע, ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין. [רמ"א (סי תפא סעי ב)]. וצריך לברך ברכת המפיל. [מ"ב (ס"ק ד)]. ועי' בכה"ח (אות יג) בשם הבן איש חי (פ"י צו' אות לח) דצ"ל ק"יש על המטה עם הפוסקים הנוהגים בכל הלילה כסדר האר"י ז"ל ואם הוא ניעור עד אחר חצות יאמר אותה מעט קודם חצות. ומ"מ עיי"ש (אות יד) שלפי האר"י ז"ל אין מקום לברכת המפיל בליל פסח].

דיני השיעורים

שיעור אכילה

א. אכילה כדי אכילת פרס

אין אכילה כזית במצוות ואיסורים נחשבת אכילה אלא אם כן אוכל כזית ללא שיהוי זמן שהוא יותר מכדי אכילת פרס. ודבר זה הוא מהשיעורים שנמסרו מהלכה למשה מסיני. [עי' בפסחים (מד') וברש"י (שם)].

ב. שיעור כדי אכילת פרס

שיעור אכילת פרס, י"א שהוא שיהוי זמן של אכילת ד' ביצים, וי"א ג' ביצים (שוחקות). [שו"ע (סי תריב סעי ד)]. ולענין הלכה כל שהוא בשל תורה הלך אחרי המחמיר, וכל שהוא בשל דבריהם הלך אחרי המיקל. [מ"ב (סי' תריב ס"ק ח)]. ושיעור אכילת ד' ביצים בדקות, י"א שבאכילות של מצוה כגון מצה ומרור על כל פנים צריך להיזהר שלא לשהות באכילת הכזית יותר מארבע דקות ולכתחלה נכון לחוש שלא לשהות מתחלת הכזית עד סופו יותר משתי דקות. [שיעורין של תורה (שיעור המצוות אות ט'). ולענין שיהוי באכילת חולה שיש בו סכנה ביוה"כ עיין מש"כ בס"ד בהלכות מצוות ליוה"כ].

ג. אם השיעור מתחיל מהלעיסה או מהבליעה

י"א ששיעור אכילת פרס מונים משעת הבליעה (ולא משעת הלעיסה). [אור לציון (חי"ג פט"ו אות ד)]. וי"א משעת הלעיסה. [שבט הלוי (חי"ט סי' קעא)].

ד. שיעור כזית וכביצה

כל מצוה שנצטוונו בלשון אכילה היינו אכילה בשיעור כזית. [עי' עירובין ד'. וסוכה ה': דשיעור זה הוא מהלמ"מ וכי"כ הרמב"ם (מא"א פ"ב הי"א)]. ונחלקו הראשונים מה שיעור של כזית : י"א שהוא כחצי ביצה בינונית. [עי' ב"י (סי' תפג) שכתב שכן ראה דעת התוס' (חולין קג': ד"ה חלקו)]. וי"א שהוא כשליש ביצה. [עי' ברמב"ם (שבת פ"ח ה"ה וערובין פ"א הי"ט) שמבואר שהגורגרת היא כשליש ביצה. וכתב הפרי"ח (רס"י תפג) שכזית הוא פחות מגורגרת. ועי' בחזו"א (או"ח סי' לט ס"ק יז) ששיעור זה הוא בביצה בקליפתה. ועי' בסמוך]. ולהלכה דעת השו"ע (סי' תפו סעי א') כדעה הראשונה (שהוא חצי ביצה). והכרעת הפוסקים להחמיר כדעה זו במצות מהתורה. [מ"ב (ס"ק א') ועיי"ש שהוא חצי ביצה בקליפתה. אולם דעת החזו"א (או"ח סי' לט ס"ק יז) שהיא בלא קליפה].

ה. האם משערים לפי ביצה של זמנינו

י"א ששיעור ביצה הוא שיעור ביצה המצויה בזמנינו. [הגר"ח נאה (שיעורין של תורה). ועי' בכה"ח (סי' קסח אות מו וסי' קצ אות טז) שהביא הרבה מפורסיק הספרדים שס"ל כן. ועי' באור לציון (חי'ג שיעורי המצוות ענף ג') שכן מנהג הספרדים]. וי"א שהביצים של זמנינו נתקטנו. [צ"ח (פסחים קטז: ג'), גר"א (מעשה רב סי' קה), חת"ס (או"ח סי' קכז), חזו"א (או"ח סי' לט קונטרס השעורים) ועוד. והובאו דברי הצ"ח בביאור הלכה (סי' רעא ד"ה על רביעית) ובמ"ב (סי' תפו ס"ק א)]. והכרעת המ"ב (סי' תפו ס"ק א' וסי' רעא ס"ק סח) שבדינן שחיובם מהתורה יש להחמיר.

ו. נפח או משקל

י"א שמידות אלו נמדדות לפי נפח (שהוא פחות ממשקל מכוזית). וכן מנהג בני אשכנז. [כן מוכח מהמה"מ (סי' תפג) ונושא' כליו שם]. וי"א שמוודים לפי משקל. וכן מנהג מבני ספרד. [עי' בכה"ח סי' קסח אות מו וסי' קצ אות טז וסי' תפו אות ג') שהביא שיטות הפוסקים בזה והשמנהג אצל בעלי הוראה למדוד לפי משקל. ועי' באור לציון (חי'ג שיעורי המצוות ענף ג') מה שהביא בזה ומ"מ מסיק שם שמוודים לפי נפח]. ויש לדעת שרם במים מידת הנפח ומידת המשקל מקבילות, כלומר מים שנפחם הוא 1 סמ"ק (1 ליטר) ש"מ אורך של 1 ס"מ רוחב בגובה 1 ס"מ של מים) משקל המים הוא 1 גרם. ונפח של 57.6 סמ"ק מים הוא 57.6 גרם.

ז. שיעור כביצה

שיטת הגר"ח
א"כ 57.6 (לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנינו): הוא הנפח של כ – 57.6 סמ"ק (שהוא כ- 57.6 גרם מים בקירוב (OZ.2)). [ועי' ביוזאת הברכה (עמ' 8)]. **שיטת החזו"א**
(לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנם): הוא הנפח של כ - 100 סמ"ק (שהוא כ- 100 גרם מים בקירוב (OZ. 2.8)). [שיעורין של תורה שיעורי המצוות (אותיות יח וכא)].

שיטת הגר"ח נאה
(לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנינו): הוא נפח של כ - 27 סמ"ק

(OZ.1) והוא קצת יותר מהנפח של קופסת גפרורים (לא הסוג הצר יותר), או כנפח של כוסית קטנה של משקה חריף. [שם. וביוזאת הברכה (עמ' 8)]. **שיטת החזו"א**
(לשיטתו שהולכים לפי ביצים של זמנם, וכן לשיטתו שכזית הוא שליש ביצה): הוא הנפח של כ - 33.5 סמ"ק (OZ. 1.3). [שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אותיות יח וכא)]. והוא קצת יותר מהנפח של קופסת גפרורים. [אמנם דעת רוב הפוסקים (הובאו לעיל) דשיעור כזית הוא חצי ביצה ועל כן השיעור (לפי מידת החזו"א) הוא כ- 50 סמ"ק].

ט. המנהג למעשה בשיעור אכילת מצה

במצות אכילת מצה שחיובה מהתורה יש לתפוס כשיטת הפוסקים המחמירים שכזית הוא חצי ביצה וכמו כן כדעת הפוסקים שביצים שלנו התקטנו, והוא נפח של כ- 50 סמ"מ. [מ"ב (סי' תפ"ו סעי' א) ושיעורו של תורה (שיעור המצות ס"ק כא)]. ולפי בדיקות שנערכו הוא קרוב לשני שלישי מצה מבוהה. [שיעורו של תורה (שיעור המצות אות כז)]. ומשקל מצת מבוהה המצויה הוא כ- 32-33 גרם, ומי"מ הדבר עלול להשתנות. וכ"ז במצות דקה. אבל במצה עבה 50 סמ"מ הוא קצת יותר משליש (משוער). וע"י באור לציון (ח"ג שיעור המצות ע"פ ב) שכתב שיש לשער לפי נפח של כ- 29 סמ"מ, עיי"ש]. והוא כ- 30 גרם. [ע"י בהגה הקדומת. וכ"כ הבד"ץ הע"ח (מדריך הכשרות ע"מ 160)]. וי"א שאפשר להקל (אף בכזית מצה) כדעת הסוברים שכזית הוא שליש ביצה. והוא שיעור של כ- 33.5 סמ"מ. [חזו"א (קונטרס השיעורים ס"ק יז ושיעורו של תורה בשיעור המצות ס"ק כד ושונה הלכות סי' תפ"ו אות א)]. והוא כ- 20 גרם. [הבד"ץ הע"ח (שם)].

י. המנהג למעשה בשיעור אכילת מצה ביו"ט שני

ביום טוב שני של גלויות אפילו בכזית מצה הראשון אפשר להקל בשיעור הקטן. [הגרשו"א זצ"ל (מעדני שלמה ע"מ יז)].

יא. המנהג למעשה בשיעור אכילת אפיקומן

במצות מדרבנן, כגון אכילת מצה של אפיקומן, אפשר להקל בשיעור הקטן כהסוברים שכביצה הוא שליש ביצה המצויה בימינו. [מ"ב (סי' תפ"ו ס"ק א)]. והוא כ- 20 סמ"מ. (כ- 15 גרם).

יב. המנהג למעשה בשיעור אכילת מורו

לענין אכילת מורו לכתחלה יש להחמיר כשיטת המחמירים שהוא שיעור חצי ביצה, שאף על פי שמורו הינו מדרבנן בזמן הזה, מ"מ כיון שמברכים על אכילתו בלשון על "אכילת וכו'", יש בזה חשש ברכה לבטלה ועל כן יש להחמיר לאכול כשיעור הגדול. ובדיעבד אם אכל רק כשיעור שליש ביצה יצא. [מ"ב (סי' תפ"ו ס"ק א)].

יג. קשה לו לאכול בשיעור גדול

מי שקשה לו לאכול שיעור גדול (מצוי אצל אנשים שעברו ניתוח בריאטרי - קיצור קיבה) יכול להקל כדעת המקילים לעיל שכזית הוא שליש ביצה. [מ"ב (סי' תפ"ו ס"ק א)]. והוא כ- 20 סמ"מ. [ע"י לעיל בשיעור של הגר"ח]. והוא כ- 20 גרם (מצה או מורו) לפי שיעור החזו"א וכ- 15 גרם לפי שיעור הגר"ח"י. (עלה של חסה בינוני משקלו כ- 27 גרם). [הבד"ץ הע"ח (מדריך הכשרות ע"מ 160)]. ואם גם זה אינו יכול יאכל על כל פנים כפי שיעור זית של זמנינו. [שיעורו של תורה (סי' יא)]. (ואם גם זה אינו יכול יאכל מה שבידו לאכול עכ"פ תוך תשע דקות).

יד. שיעור שני הכזיתים הראשונות

בליל הסדר על הבוצע להחמיר לאכול שני כזיתים מהמצות העליונה והאמצעית. [שו"ע (סי' ת"ע סעי' א)]. ועל כן יקח 25 סמ"מ מהאמצעית ו- 25 סמ"מ (כ- 15 גרם) מהעליונה ונמצא שאוכל שני כזיתים קטנים שדי בהם לקיים הדין של אכילת שני כזיתים, ועל ידי שיעור זה מקיים גם אכילת כזית אחת לחומרא של 50 סמ"מ (כ- 30 גרם כמבואר לעיל) של קיום מצות אכילת מצה. [הגרשו"א זצ"ל והגר"ח זצ"ל (סידור פסח כהלכתו פ"ח הגה 24)].

יז. נשאר מהכזית דובק בין הכזיתים

כל המצות שכתוב בהם "אכילה" אפילו אכל כזית מצומצם ונשאר לו ממנו בין החניכיים יוצא ידי חובה. [כן מבואר בפמ"י (סי' רי"א ס"ק א) ע"פ הרמב"ם (מא"י פ"ד הי"ג)]. וכ"כ החת"ס (או"ח ס"ס קכ"ד ד"ה ואשלם) אלא שכתבו שחייב בהמ"ז דא"ו אינו מצטרף כי כתוב בו שביעה. וע"י במהרש"ג (סי' כ"ד"ה ומה שמביא מעכ"ת) שכתב הדמעיין בחת"ס יראה שאף לדידה מצטרף מה שבחניכיים לחיוב בהמ"ז דא"ו, עיי"ש].

שיעור השתייה

א. כוס של ד' כוסות

כל כוס של ד' כוסות צריך שיהיה לפחות רביעית. וצריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית. [שו"ע (סי' תע"ב סעי' ט)]. וכ"כ השו"ע (סי' רע"א סעי' ג) לענין קידוש בשבת. ולכתחלה צריך לשתות את כל הכוס בכל אחת מהד' כוסות. ובדיעבד אם שתה רוב הכוס יצא. [מ"ב (סי' ס"ק א)]. וי"א שאף בכוס גדולה שיש בה יותר מרביעית לכתחלה יש לשתותה כולה. ויש חולקים שבאופן זה יש בשתיית רביעית או ע"פ רוב רביעית וכן עיקר. אלא שכתחלה יש לחוש שלשית הראשונה ועל כן יש לדקדק לקחת כוס המוחיקה רביעית וישתה כולה. [מ"ב (שם)]. ובכוס רביעית לכולי עלמא לכתחלה יש לשתות רביעית דוקא על מנת שיוכל לברך ברכה אחרונה. [מ"ב (שם)].

ב. זמן צירוף השתייה

כתב השו"ע (סי' תרי"ב סעי' ט) שאם שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית, מצטרפים לכשיעור, ואם לאו, אין מצטרפים. וי"א ששיעור צירוף השתייה כדי אכילת פרס, כמו צירוף אכילות, ע"כ. וכתב המ"ב (סי' לא) שמשלשנו משמע שהעיקר כדעה הראשונה, אבל הפ"ח והגר"א כתבו שהעיקר כדעה השניה. ולמעשה לענין שתייה בקיום מצות יש להחמיר לשתות תוך שיעור של כדי שתיית רביעית. וסתם שתיית רביעית משערים כדרך שתיית בני אדם, שאינו שותהו בבת אחת כי אם בשתי פעמים. [מ"ב (סי' תע"ב ס"ק לד) ושע"ש (סי' רי"א אות יא)]. וע"י באור לציון (ח"ב פ"ד אות יד)]. ומ"מ לכתחלה נכון לשתות רוב הרביעית של הד' כוסות בבת אחת. [מ"ב (סי' תע"ב ס"ק לד)].

ג. שיעור רביעית

רביעית הוא רבע ממידת הלוג. והלוג הוא שש ביצים ומידת רביעית היא ביצה ומחצה. וע"י ברש"ם (ב"ב פ"ט: ד"ה תומן) וברמב"ם (עירובין פ"א הי"א)]. והנה מבואר לעיל שנחלקו הפוסקים בענין שיעור הביצה בזמנינו. ולדעת הסוברים שמודדים לפי גודל הביצה המצויה בזמנינו הוא הדין לענין זה. אולם לדעת הסוברים שהביצים נתקטנו עד מחצה שיעור רביעית הוא כשלש ביצים של זמנינו. [ע"י באור לציון (ח"ב פ"ד אות יא)]. וע"י באור לציון (ח"ב פ"ד אות יא)]. והוא הגר"ח נאה (לשיטתו הוא שיעור ביצה ומחצה) שהוא הנפח של כ- 86 סמ"מ (OZ. 3). והוא קצת פחות משיעור של חצי גביע אשד, לכן, שמת שנתפח 200 מ"ל. [שיעורו של תורה (ע"מ קצו)]. וע"י בוזאת הברכה (ע"מ 8)]. שיטת החזו"א: הוא הנפח של כ- 150 גרם (OZ. 5.3). [שיעורו של תורה (שיעור המצות אותיות יח וכו)].

ד. שיעור מלא לוגמיו

שיעור "מלא לוגמיו" הוא נפח המים שמכניס לפיו ומסלקו לצד אחד ויראה מלא לוגמיו כל אחד לפי גודלו. ובאדם בינוני הוא רוב רביעית. [ע"י שו"ע (סי' רע"א סעי' יג) ובמ"ב (שם) ובבאור הלכה (סי' תע"ב ד"ה ושתה)]. ולשיטת הגר"ח נאה: הוא כ- 44 גרם (OZ. 1.6). לשיטת החזו"א: הוא כ- 76 גרם (OZ. 2.8).

ה. המנהג למעשה בשיעור שתיית רביעית של קידוש

לענין קידוש הילה שהוא מהתורה (עכ"פ בשבת) יש להחמיר שהכוס יחזיק כ- 150 גרם (OZ. 5.3). [מ"ב (סי' רע"א ס"ק טח) ובאור הלכה (ע"פ ד"ה של רביעית)]. ועיי"ש שכתב דכ"פ יראה לכתחלה שחייב הכוס כ"ב ביצים עם הקליפה. ומ"מ היוצאים ידי חובת קידוש ע"י המקדש מדין "שולמע כעונה", יכולים להקל להחזיק לפנייה כוס בשיעור הקטן שהוא כ- 86 סמ"מ (OZ. 3). [שהרי יד בזה שהמקדש מחזיק כוס גדול ומוציא אותם מ"ח קידוש דא"ו. וכן פסק בתשובות והנהגות (ח"ב סי' רמב)].

ו. המנהג למעשה בשיעור שתיית רביעית של ד' כוסות

לענין ד' כוסות (או קידוש היום) שחייב מדרבנן ניתן להקל שהכוס יחזיק שיעור של 86 סמ"מ (OZ. 3). [מ"ב (סי' תפ"ו ס"ק א) וסי' רע"א (שם)].

ז. שיעור לקטנים החייבים מדין חינוך

קטן החייב לאכול מצה ולשתות ד' כוסות ושאר המצות מדין חינוך, יש להקל בשיעור הקטן וכן לענין שיעור כדי אכילת פרס יכול לשער השיעור הקל ביותר דהיינו תשע דקות. [הגרשו"א זצ"ל (חינוך הבנים למצות הגר"י נויבירט, הגה ע"ב)].

ח. מדידת השיעורים ביו"ט

אם לא מדד שיעור הכזית מערב יו"ט, בדיעבד מותר למדוד אף ביו"ט משקל המצה וכ"י בכלל משקל ביתיים שניכר שהיא מדידה לצורך מצוה. [הגרשו"א זצ"ל (שולחן שלמה סי' תק ס"ק א)]. ודעת האור לציון (ח"ב פ"ה אות א) שמותר לשנות כן לכת"י כיון שהיו לצורך מצוה. וכן דעת הגר"ש זצ"ל (ה"ל שבת בשבתו ח"ד ע"מ ק"א)].

מצה עשירה / שרויה

א. אכילת מצה עשירה

מצה שנלושה במי פירות. דעת השו"ע (סי' תס"ג) שמותר לאוכלה אף לכתחלה. אולם דעת הרמ"א (שם סעי' ד) דבני אשכנז אין נוהגין ללוש במי פירות. ובשעת הדחק לצרכי חולה או זקן הצריך לכך ניתן להקל. [רמ"א (שם)].

ב. להחמיר על הכלים

הנוהגים שלא לאכול מצה עשירה יש להם להחמיר גם על הכלים. [הגרשו"א זצ"ל (פ"ד אות יח)].

ג. אכילת מצה שרויה

יש אנשי מעשה שמחמירין על עצמן ואין שורין ואין מבשלין מצות בפסח מחשש שמא נשאר מעט קומח בתוך המצות מבפנים שלא נילוש יפה וע"י השריה יתחמץ. אלא שמצד הדין אין לחוש לפה דאחזקי איסורא לא מחזקינן ובפרט בימינו שנוהגין לעשות רקיקין דקים. [שע"ת (סי' ת"ס ס"ק א) ומ"ב (סי' תנ"ח ס"ק ד)]. וע"י בגר"י (תשובה ו)]. וכל א' ינהג כמנהג אבותיו.

ד. איסור שרויה ביו"ט האחרון של פסח (כהו"ל)

י"א שאף המקפיד שלא לאכול שרויה, ביו"ט האחרון של גלויות, אם מיקל משום שמחת יו"ט לא הפסיד. [גר"י (שם)]. וי"א שכן המנהג. [י"א מבוטשאטש (ס"ס ת"ט)].

ה. רוצה לשנות מנהגו

מי שמנהג אבותיו להחמיר שלא לאכול "שרויה" אם בא לשנות מנהגו צריך התרת נדרים. [חזו"א (אחרות רבנו ח"ב ע"מ ג), והגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ד אות יט) וע"י עוד באג"מ (או"ח ח"ג סי' ס"ד)].

ואין לשנות אלא במקום צורך גדול. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ד אות יט)].

ו. לשרות במי פירות

אף המחמירים שלא לשרות מצות במים בפסח רשאים לשרותם במי פירות. [גר"י (סי' תנ"ח שו"ע סי' ה)]. וע"י מעדני שלמה (סי' קו אות טו)].

ז. להחמיר על הכלים

יש שנוהגים לאסור הכלים שאכלו בהם מצה שרויה.

ח. מלטול מצה שרויה בשבת וי"ט (לנוהגים בהם איסור)

אף מי שנוהג איסור באכילת מצה שרויה מותר לטלטלה, ואין בה משום מוקצה, מחמת שאין בזה איסור מעיקר הדין אלא חומרא. [חזו"א (סי' מט ס"ק טו)].

מוצאי פסח

א. חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח

חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר. [טשו"ע (ר"ס י"ח)]. וישראל שמכר או נתן במתנה מגורה חמצו לאינו יהודי, אפילו שידוע בו שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו, מותר. [שו"ע (שם סעי' א)].

ב. חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח

חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור אף בהנאה. [טשו"ע (ר"ס י"ח)]. ואפילו ביטל החמץ אלא שלא יערו אסרוהו חכמים, כי חששו שיניח חמצו לאחר הפסח ויאמר שהפקירו קודם הפסח. [שו"ע (שם סעי' ג) ומ"ב (שם ס"ק כה)].

ג. ספק אם הוא חמץ שעבר עליו הפסח (חמץ ספק אם נמכר לעכו"ם)

חמץ שנמצא אחר הפסח ולא יודעים אם של עכו"ם הוא או של ישראל, י"א שמותר בהנאה ואסור באכילה. וי"א שגם באכילה מותר כשאר ספיקות דרבנן שהם לקולא. [מ"ב בסי' תמ"ט ס"ק ח)]. וע"י בסי' תמ"ט (סי' ט) שנקט לעיקר כדעה המקילה].

ד. יש רוב

חמץ שנמצא אחר הפסח ולא יודעים אם של עכו"ם הוא או של ישראל, אם באותו מקום יש רוב ישראל מצויים אסור בהנאה דודאי מישראל נפל. [מ"ב (סי' תמ"ט ס"ק ה)]. ומ"מ היום שמוכרים החמץ לעכו"ם הדבר תלוי אם רוב הישראלים הם שומרי תורה ומצות שמוכרים המצם הולכים אחר הרוב שלא עבר עליו הפסח.

ה. ניתן לתלות שנאפה אחר הפסח

כל זה כשנמצא מיד אחר הפסח או שהפת ישן שאי אפשר לומר שנאפה אחר הפסח אבל אם אפשר לתלות שנפל אחר הפסח מותר אפילו באכילה בכל ענין דיותר יש לתלות שנאפה אחר הפסח הוא משנתלה לומר שמישראל נפל קודם הפסח דזמן מרובה כזה לא היה מונח בדרך. [מ"ב בסי' תמ"ט ס"ק ה)]. ומ"מ בזמנינו בדרך כלל אפשר לבדוק אם המאפה נאפה לפני פסח על פי קוד הייצור כמבואר לקמן.

ו. לסמוך על מכירת חמץ לכתחלה

מעיקר הדין מכירת חמץ מועילה אף לכתחלה. [שו"ע (שם סעי' א)]. וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ח הגה יג)]. והגר"א נהג להחמיר על עצמו. [מעשה רב (אות קפ"א)]. ועל כן יש מקום לירא שמים לכתחלה שלא למכור חמץ בעין בערב פסח בפקום שיש לו חמץ מרובה כגון סחורה (שמא לא יבטל יפה ושמא אין המכירה מועילה ונמצא עובר על איסור תורה) ועליו לשרפו. [אור לציון (ח"ג פ"ט אות א)]. דעת הגרשו"א זצ"ל (שם) דמ"מ אין להורות כן לרבים שלא יבואו לערער על המכירתו. אולם לקנות לאחר הפסח ממי שכבר מכר קיל טפי. [דאף למחמירים רק משום קנסא אתנין עלה. וכן פסק באור לציון (שם אות ה)]. וע"י בזה בשעתא עמיקתא גליון קל"ז].

ז. חמץ בתערובת שנמכר לעכו"ם

אף המחמירים כהגר"א הנ"ל היינו בחמץ בעין, אבל בתערובת (באופן שבטל מה"ת אע"פ שאינו בטל מדרבנן) אף אם עבר עליו הפסח מותר. [ע"י במעשה רב (אות קפ"א) ובמ"ב (סי' תמו ס"ק ק"א)]. ועיי"ש (סי' ק"ה) לענין חמץ שעבר עליו הפסח והתערב].

ח. קוד יצור לביורו מתי נאפה החמץ

ניתן לברר על פי קוד הייצור אם המוצר מיוצר אחר הפסח. וכגון מספר 9,118 המספר הראשון מסמל את השנה בלועזי, והספרות 118, מציינות את היום בשנה (למנינם) בו יצרו את המוצר. [דוגמה נוספת 200-118-2 מספר 20 מורה על שנת הייצור למנינם הספרות 118 מורים על מספר הימים בשנה מתחלת השנה הלוועזית. והספרה 2 מציינת שהייצור הנוכחי היה במשמרת השניה]. [מדריך הכשרות - בד"ץ הע"ח]].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמערתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': *6761 יש להקיש 3-3-1 שלווחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות. 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמערתא עמיקתא

הגליון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

שמערתא עמיקתא - לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com

